

קובץ גליונות

פרשת דברים

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

<

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. *ללא הזמנה מראש

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900 | הפצה בארה"ב: 6463428424

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גליון זה יוצא לרגל שמחת נישואי
בת ידידינו החשוב הר"ר דוד משה מנחם הי"ו
מלארענס ניו-יורק
עב"ג החתן הבה"ח יואב נתן נ"ו
מבחיירי ישיבת מיר
מסידרסט ניו-יורק
שייכו להקים את ביתם על אדני התורה והיראה

דברי שי"ח

ממך שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

ענין דיומא

דבר העורך

הקינוט

כשנתבונן נמצא, כי חלק גדול מה'קינוט'
שאנו אומרים בתשעה באב עוסק
בתיאור - ירושלים בתפארתה. למרבה
הצער, אנו קוראים את הקינוט הללו
מבלי להבין את משמעותו, ולעיתים
מתוך תחושת ציפיה מורטת עצבים
לרגע בו הן תסתיימנה... אולם ברור, כי
לא זו היא מטרת אמירת הקינוט!

עלינו להתבונן במה שאנו אומרים,
ובאמצעות הקינוט הללו לנסות להחדיר
אל ליבנו מעט מן המעט - מהתחושה
אודות מה שאיבדנו! מעט מן המעט
מתוך ים הכאב הבלתי נדלה, מתוך
ההחמצה הבלתי נתפסת!

אני זוכר שכשראיתי את אבי שליט"א
אומר את הקינוט בתשעה באב, ניתן
היה לחוש במוחש כיצד הוא מתחבר
לכל מילה ומילה. כיצד הוא מבין על מה
בדיוק היא מדברת, ולנגד עיניו חולפים
ביעף כל מדרשי חז"ל הקדושים עליהם
מבוססים הדברים... אבל אנו? אנו
בקושי מצליחים להבין את המילים
שאנו מוציאים מפיו!

מאידך גיסא, בדורנו אפשר דרא... ישנם
ספרי קינוט רבים בהם ישנו פירוש
צמוד לכל מילה - ומילה... כמובן, בשעת
אמירת הקינוט לא ניתן להספיק לקרוא
את כל הפירוש ולהבין את מה שאנו -
אומרים... אולם בדיוק לשם כך ניתנו
לנו שלשת השבועות הללו: בכדי שנוכל
להתכונן!!!

אם ננצל את הימים הללו כהלכה, נלמד
את דברי חז"ל העוסקים בבית המקדש
ובתפארתו וממחישים את החסר,
ובמקביל גם נלמד את פירוש הקינוט
שאנו מקווים שלא נצטרך לומר בתשעה
באב אשר יהפך לששון ולשמחה אין
ספק בכך שהאבלות שלנו תראה אחרת
לחלוטין... - מי יתן ונזכה כולנו
שיתקיימו בנו דברי חז"ל הקדושים
שהבטיחונו ואמרו (תענית ל', ע"ב) "שמחו
את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו
אתה משובש כל המתאבלים עליה. מכאן
אמרו: כל המתאבל על ירושלים זוכה
ורואה בשמחתה!"

(מתוך דברי חיזוק והתעוררות כפי שנאמרו ע"י
בנו של רבינו הגאון ר' שלמה קניבסקי שליט"א)

מכירת סבת 808
3300 8160810 (02)

כתב המ"ב (סוף סי' תקנ"א) "ובכונת האר"י כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי
היום ויבכה כמו חצי שעה" ובנותן טעם להעתיק דברים נפלאים מרבינו שליט"א
בספרו טעמא דקרא: הנה במגילת איכה יש אריכות גדולה על עניני הצרות
שאירעו לישראל אבל על עצם חורבן הבית לא האריך כ"כ והטעם "ל עפ"מ
שאחז"ל בב"ר פמ"ב סוף סי' ג' דכל והיה הוא לשון שמחה ומתיבין ליה מהא
דכתיב (ירמ' ל"ח כ"ח) והיה כאשר נלכדה ירושלים אמר להם עוד היא שמחה שבו
ביום נטלו ישראל אופכי על עונותיהם דאמר רשב"י אופכי גדולה נטלו ישראל על
עונותיהם ביום שחרב ביהמ"ק שנאמר תם עונך בת ציון, נמצא שעצם חורבן הבית
הי' טובה לישראל שנמחלו עונותיהם וגם ששפך חמתו על העצים ועל האבנים לכן
לא האריך אלא בעניני הצרות שבאו כתוצאה מכך שהם היו רק לרעה (ועי'
בתוספות בקידושין ל"א ב' ד"ה איסתייעא). והנה בימינו אנו, ברוב המקומות לא
נוהגים לערוך תיקון חצות ובודאי שלא באמצע היום, אך סיפר רבינו שליט"א
ששמע מאביו רשכבה"ג מרן בעל הקהילות יעקב ז"ע, שזכור משיבת נובהדוק,
שהיו עורכים כל בני הישיבה כל יום תיקון חצות בבכיות נוראות על שכינתא
בגלותא, ומייחלים לביאת מקדשנו בב"א. יעזור ה' שנזכה שיקום בנו "כל
המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" וכמו שעמדו בעלי המוסר על הלשון
"זוכה" לשון הווה, והיינו כי מי שבוכה באמת על החורבן הרי שזה כבר נחמה
פורתא אצלו, וכבר כעת הוא מעט זוכה, ויראה בקרוב את הגאולה השלימה בב"א.

עלי שי"ח

"מרן פוסק הדור הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצלה"ה"

לפני ימים ספורים חל יום היא"צ הרביעי לחמיו של מרן שליט"א, להבחל"ח מרן
פוסק הדור הגר"ש אלישיב זצוק"ס. בשנים קודמות עלה מרן שליט"א על קברו
ואמר כמה פרקי תהלים כמקובל, השנה לא עלה מרן שליט"א, אך במהלך היום
מיד כשגמר את סדרי הלימוד הקבועים, הוא עשה לעילוי נשמתו דבר המועיל
הרבה יותר מהעליה על קברו הקדוש: במשך שעה ארוכה הוא למד פרקי משניות
המתחילים באותיות של שמו יוסף שלום, 8 פרקים, ואמר את הבקשה לפניה
ולאחריה.

נזכיר כאן עוד, כי השבוע באחד הימים סיפר מאן דהוא למרן שליט"א כי שמע
לפני כמה שנים שדיברו עם מרן הגר"ש אלישיב אודות מעלת הסנדקאות ועד כמה
כדאי לבטל תורה עבור זה, בתוך הדברים הזכירו לו כי הנה ידוע בשער בת רבים
על חתנו מרן הגר"ח שליט"א שטורה ומבטל הרבה זמן עבור בריתות, ובפרט ידוע
בשנים קודמות שהיה כוחו במותנו היה נוסע כמעט כל יום אפילו מדן ועד באר
שבע כדי להיות סנדק בברית. מיד כששמע הגר"ש את הדברים, הניף ידו בביטול
ואמר 'אצל החתן שלי לא שייך ביטול תורה, ואין ראייה ממנו' כי תמיד לומד הוא גם
במחשבה ובכל מקום.

חייך מרן שליט"א בענווה ואמר לאיש שיחו: ומה תרצה שהוא יגיב? סך הכל לא
רצה לדבר בגנות העדים' שלו...

ענין דיומא

בשנה זו שחל תשעה באב בשבת ונדחה ליום ראשון, יש את המחלוקת ההלכתית
הנודעת בין מרן שליט"א לחמיו זצוק"ס. מרן שליט"א סבור כי בשנה שכזו דין
הבדלה הוא במוצאי תשעה באב, והשנה, יום ראשון בלילה, וגם מי שמוכרח לאכול
כגון שהוא חולה לא מבדיל (מלבד בעל ברית המוזכר במשנה ברורה) וטענתו
בצידי. איך ישתה יין בתשעה באב והלא יום זה אסור בבשר ויין, לעומת זו מרן
הגר"ש, במכתב (נדפס בקובץ תשובות חלק א') משיב על זה כי אדרבה, עיקר דין
הבדלה הוא במוצאי שבת, ורק מי שלא יכול מבדיל במוצאי יום ראשון עיי"ש
שהאריך.

והי רצון שיהפך לנו לששון ולשמחה ומאכל ליום טוב.

בענייני ט"ב, יהפך מהרה לששון ושמחה

- א. בערב ט"ב פוסק מלימודו מחצות גם כשחל ערב ט"ב בשבת. ולא דווקא חצות בדיוק אלא אפילו כמה רגעים אח"כ. עיין שו"ה תקנ"ג ה'.
- ב. ולומד שו"ע יו"ד מהל' נדוי וחרם עד סוף הלכות אבלות, ורמב"ם הל' אבל, וגיטין נ"ה ב' - נ"ח א' עם מהרש"א, ומשנ"ב הל' ת"ב. ואם נשאר פנאי לומד עוד עניינים. עי' שו"ה תקנ"ד כ"ד.
- ג. בסעודה המפסקת יושב ע"ג כסא רגיל, אבל כשאוכל את הביצה בסוף הסעודה יושב ע"ג כסא נמוך ומטבל הביצה באפר, ואומר זוהי סעודת ט"ב. ודלא כשו"ע סי' תקנ"ב ס"ז שבסעודה המפסקת יש לישב על כסא נמוך ואמר לי שכך נהגו אצלם. ועי' שו"ה תקנ"ב ג', ומש"כ כשאוכל הביצה יושב ע"ג כסא נמוך ומטבל באפר הוא דלא כשו"ע שם ס"י שנהגים לטבל הפת באפר, ואמר לי שכך נהגו אצלם ועי' א"א (בוטשאטש) סי' קנ"ה שהביא זה.
- ד. קודם השקיעה חולץ נעליו, ולא הולך כל ה"ב עם מנעלים וגם לא נעלי גומי. כי כן החמיר החז"א על עצמו, ועי' שו"ע תקנ"ד ס"ז.
- ה. מהשקיעה ואילך יושב על כסא נמוך, ואמר לי שאין צריך כסא שיהי' בדווקא פחות מג"ט והעיקר נמוך מהרגיל. עי' שו"ע תקנ"ט ג', ומש"כ שא"צ כסא פחות מג"ט, כן אומר בשם החז"א.
- ו. ישן (ע"ג מזרון) על הארץ ומניח אבן תחת הכר, וכשקשה לו ישן על המיטה אך מניח אבן תחת הכר. עי' שו"ע תקנ"ה ב' "יש מי שנוהג לשכב בליל ט' באב על הארץ ומשים אבן תחת ראשו".
- ז. בק"ש שעל המיטה אומר רק שמע ישראל, ואהבת, בידך, ברכת המפיל. עי' שו"ע תקנ"ד ס"ז ובמ"ב, ואומר בשכיבה, ואמר לי טעמו בזה דמייקיר הדין אין צריך לומר אלא פרשה ראשונה דק"ש ומה שאומר כל ג' פרשיות שמא לא כיון בק"ש דערבית, א"כ כמו שבק"ש דערבית יש לשבת (שו"ה ס"ג ה') לכן גם בק"ש שעל המיטה יושב, אמנם זהו בכל השנה אך בליל ט"ב שאומרים רק פרשה ראשונה א"כ אין זה לצאת יד"ח של ערבית לכן אפשר לומר בשכיבה, (כן אמר לי) ועי' שו"ה רל"ט ב'.
- ח. כשיוצא מבית הכסא נוטל אח"כ פעם אחת על כל יד. שכן מעיקר הדין די בפעם אחת עי' מ"ב ס"ד סקל"ט, ורק בנטי' שחרית נוטלים יותר וראה שם עוד שיטות, ועי' שו"ע תקנ"ד ס"י שיש ליטול רק עד סוף קשרי אצבעותיו.
- ט. מתפלל שחרית כותיקין כהרגלו, וגומרין הרבה קודם חצות. עי' מש"כ רמ"א סי' תקנ"ט ס"ג ומאריכין עם הקינות עד מעט קודם חצות, ועי' משנ"ב סקס"ז שאם על ידי שמשכימין לביהכ"נ יגמרו הקינות הרבה קודם חצות טוב שלא להשכים כל כך, אך כאמור מן נוהג להתפלל וותיקין כרגיל אף שגומרים מוקדם.
- י. אחר הקינות הולך לבית הקברות, ואם לא הי' לו יום אומר אשר יצר אתכם בדין וכו'. עי' שו"ע תקנ"ט י', וסי' רכ"ד דהולכין על הקברות.
- יא. לא עומד בין הקברים אך נכנס לתוך ד' אמות שבתחילת ביה"ק. עי' מש"כ המ"ב סי' תקנ"ט סקמ"א.
- יב. אינו אומר תהילים בט"ב. ושמעתי עוד ממרן שהחז"א התיר לאמו ע"ה לומר תהילים, ואמר מרן שליט"א דיתכן שרק לנשים התיר אך לאנשים לא, ועי' שו"ה סי' תקנ"ד מ"ב סק"ז דין תהילים במנחה של ת"ב.
- יג. מרן אומר בשם החז"א שהתיר לקרוא סדר הדורות, וכן אומר בעצמו שאפשר לקרוא ספרי מעשיות על גדולי ישראל וכדו'. ואמר לי שאין זה נחשב כהיסח הדעת מאבילות כי אין איסור לעשות בט"ב דברים נוספים והעיקר לזכור החורבן אבל א"צ כל רגע ורגע ממש (ודו"ק) ועי' היטב בשו"ה סי' תקנ"ד דין כ"ח בסופו ומ"ב שם סקמ"ט "דוקא שקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות".
- יד. קודם מנחה משלים הקרבנות שרגיל לומר קודם שחרית. עי' שו"ע תקנ"ד ס"ו.
- טו. ט"ב שחל במוצ"ש חלץ נעליו אחרי צה"כ.
- טז. אחר ערבית מוצאי ט"ב לובש נעליו ושוטף פניו. עי' שו"ה ד' ג'.
- יז. ומברך שעשה לי כל צרכי והמעביר שינה. וכן נהג החז"א ודלא כמ"ב תקנ"ד סקל"א שהסכימו הרבה אחרונים שיכול לברך בט"ב באב שעשה לי כל צרכי.
- יח. ט"ב שחל במוצ"ש, כשנצרך לאכול מפני בריאותו בצום לא הבדיל, וכן הורה. אמנם עי' שו"ה תקנ"ו א' ובסי' תקנ"ט מ"ב סקל"ז גבי ט"ב נדחה שבעל ברית יכול לאכול אחרי חצות ובלבד שיבדיל תחילה.
- יט. כשחל ט"ב ביום ה' מתיר להתרחץ לכבוד שבת מיום ו' בבוקר ולא רק מאחרי חצות. עי' מ"ב ריש סי' תקנ"ח, ומ"מ ראיתי שנמנע מלגוז שערות לילד בן ג' וא"ל טעמו דאפי' שמותר להסתפר מ"מ הוא אינו מספר ממש רק גוזז שערות לא לשם תספורת, וזה לא הותר.

(מתוך הספר רב המכר 'אלא' הנהגות מרן שליט"א על סדר השו"ע)

הערות הקוראים

כמה בירורים בהנהגות מרן שליט"א לימים אלו

בשבוע שעבר התפרסמה באכסנייה נפלאה זו הנהגות מרן שליט"א שנעתקו מהספר 'אלא', והננו להעיר בזה כדלהלן:

- א. **הובא שבמוצאי שבת חזון לא מניח על עינו משיירי יין הבדלה משום איסור רחיצה.** והיות ולמערכת 'דברי שיח' התקבלו עשרות תגובות, שלכאורה מה שייך בזה רחיצה; אכן, הנוסח לא מדויק דיו, מרן שליט"א חושש לאיסור של סיכה, ובאמת שהוא בעצמו העיר שאינו מוכרע אצלו רק צידד לחומרא, וגם זה לא בכל השנים.
- ב. **הנהגת מרן ברחיצה ערב שבת חזון:** הנה מרן מוסר בשם החזון איש זצ"ל שהתיר להתרחץ בערב שבת חזון אפילו עם סבון, והוסיף מרן: שאם רגיל לרחוץ בחמין יכול (כמ"ש המ"ב), אבל דווקא פניו ידיו ורגליו, ומי שרגיל לטבול כל ערב שבת יכול גם בערב שבת זו.
- ג. **העיד לנו ת"ח שליט"א, שמרן סבור כי בשנה זו שחל תשעה באב בשבת, מרן החמיר על עצמו שלא ללמוד כבר מיום שישי אחרי חצות היום.** היודע תוספת דברים בזה בכתב ובעל פה, ממרן שליט"א או מאחרים, נשמח מאוד אם ימציא לידינו.

בברכה,

מערכת הספר 'אלא' - הנהגות מרן שליט"א

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

ששים גיבורים

לעילוי נשמת הגה"צ רבי מרדכי עמרם ב"ר הגאון ר' בנימין זאב יעקבזון זצ"ל משגיח בישיבת תפארת ציון נלב"ע ז' אב תשע"ה
שהיה דבוק בל"ג ליבדלח"ט מרן רבנו שליט"א

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

מלחמה בעמון ומואב

ויואמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה כי לא אתן לך מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה. (דברים ב, ט)
בגמרא בבא קמא (דף ל"ח ע"א) גבי מלחמת עמון ומואב איתא וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות וכו'.
וצריך עיון דמפורש בקראי דמותר להלחם מלחמת הרשות, דכתיב כי תקרב אל עיר להלחם עליה וגו' ומיירי במלחמת הרשות², וכתיב אם שלום תענך ופתחה לך וגו', שאם לא יניחו לעבור דרך ארצם מותר ללחום עמם, וכן הפסוקים דפרשת משוח מלחמה מיירי במלחמת הרשות³, ונהי דהיו שואלים באורים ותומים⁴ אבל לא היה חיוב⁵. ואפשר

לעילוי נשמת מרת פרומה ע"ה בת רבי שמואל אליעזר ז"ל

1 כן הקשה בספר פנים יפות עה"ת פרשת פנחס ד"ה צורו, וכתב דכוונת הקושיא וכי עלתה על דעתו לעשות מלחמה שלא ברשות שהרי כבר הוזכר אל תצר את מואב ול"ל עוד קרא דאל תגר במ מלחמה, עכ"ז. וע"ע בדבריו פרשת דברים עה"פ אל תצר את מואב.
2 כ"כ רש"י שם: במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו', והוא מהספרי שם.

3 היינו הפסוקים לעיל דהכחן המשוח מדבר אל העם ומחזיר מעורכי המלחמה איירי במלחמת הרשות, כדאיתא בסוטה מד: דאלו הדינים דחוזרין מעורכי במלחמה במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין וכו'. אבל עיקר משוח מלחמה יש גם במלחמת מצוה כמש"כ הרמב"ם פ"ז מהלכות מלכים ה"א, ועיין בהשגות הראב"ד שם דזהו רק לענין קריאת הפסוק אל ירך לבבכם, ועיין חידושי רבינו יונה סנהדרין טז. משכ"ב.

4 יל"ע בזה אם למשה היה דין לשאול באורים ותומים דלשון הפסוק פרשת פנחס (במדבר כ"ז כ"א) ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל במשפט האורים לפני ה' וגו', נראה שהפרשה התחדשה רק מיהושע ואילך, ובפשטות הביאור הוא מאחר דנבואת משה שאני משאר נביאים שהיה יכול לשאול מה שירצה ובאיה זמן שירצה במראה ולא בחידות וכו' [ועיין ברמב"ם פ"ז מיסוה"ת ה"ו: כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפץ רוח"ק לובשת ונבואה שורה עליו וכן] ממילא לא היה צריך לשאול כלל באו"ת. והנה פרשת פנחס שם כתב: ולפני אלעזר הכהן יעמוד, הרי שאלתך ששאלת שאין הכבוד הזה זז מבית אביך שאף יהושע יהא צריך לאלעזר, עכ"ל. משמע דמשה גופיה לא הוצרך לשאול באו"ת בפני אהרן, דאי"כ מאי איריא שיהושע ישאל בפני אלעזר הא פשיטא דהלא משה גופיה הוצרך לשאול בפניו, ואפשר דבאמת גם משה היה מחוייב לשאול באורים ותומים אלא משמה לא הוצרך לשאול בפני אהרן ואלעזר אלא היה יכול לשאול בעצמו דהלא כהן גדול היה כדאיתא בזבחים קא, אמנם כבר דנו אם משה שימש בח' בגדי כהונה או בחסור בגדים, [ועיין ע"ז לד. וברש"י דמשה לא נשתמש בבגדי כהונה רק בחלוק לבן, וע"ש בתוס' ובחי' הראב"ד. וע"ע רש"י תענית יא: ד"ה במה, ובאחרונים האריכו וא"כ], ואי"כ יל"ע אם רשאי לשאול באו"ת בחסור בגדים, ועיין.

וז"ל תוס' הרא"ש שבעות טו. ד"ה וכן: ועוד אע"פ שאהרן היה שם לא שאלו באו"ת לעשות משכן וכו', עכ"ל. נראה מזה שגם משה הוצרך לאהרן בשביל לשאול באורים ותומים.

שוב ראיתי ברשב"ם ב"ב קא: בהא דעד שלא כלו מתי מדבר לא היה דיבור עם משה כתב וז"ל: אבל לא הוצרכו לדיבור כגון במעשה דקרח כי היה מדבר על ידי מלאך או באורים ותומים, עכ"ל. הרי דבאמת משה היה מדבר כל ל"ח שנה רק ע"י או"ת, ויש לעיין אם היה נזקק לאהרן לשאול באו"ת או שהיה שואל בעצמו וכו"ל.

התוס' סנהדרין טז. ד"ה מה כתבו דיהושע לא הוצרך לשאול באו"ת לפי שהיה נגלה לו כנבואה ורק בחלוקת הארץ גזה"כ הוא שצריך או"ת, [ועיין בכורות נב: תוד"ה אמר דחלוקת הארץ הי ע"פ נביאים ואו"ת, ולכאור למה לי תרתי נביא ואו"ת] ומבואר דיהושע לא שאל על יציאה למלחמה הרי דאין במלחמה חיוב לשאול באו"ת דזקא אלא העיקר שיהיה נבואה משמים, אי"כ כ"ש משה דלעולם היה לו נבואה דלא הוצרך לשאול באו"ת קודם יציאתו למלחמה.

בכתבי הגרי"י פרשת פנחס ביאר לא דכתיב פרשת שאלת האו"ת אצל סמיכת יהושע להנהיג את ישראל, שהודיעו משה ליהושע שאע"פ שסכמו ונתן מהרוד עליו מ"מ אינו יכול לשאול בעצמו מאת ה' כמו משה ששואל בכל עת אלא לפני אלעזר הכהן יעמוד וכו', עכ"ז. ויש להעיר למש"כ התוס' סנהדרין טז. דיהושע לא הוצרך לשאול באו"ת שהיה נגלה לו כנבואה אי"כ על כרחך קאי קרא אחלוקת הארץ. ועיין בתרגום יונתן עה"פ שם ובאחרונים שפלפלו בדבריו.

התוס' סנהדרין טז. ד"ה מה כתבו דיהושע לא הוצרך לשאול באו"ת לפי שהיה נגלה לו כנבואה ורק בחלוקת הארץ גזה"כ הוא שצריך או"ת, [ועיין בכורות נב: תוד"ה אמר דחלוקת הארץ הי ע"פ נביאים ואו"ת, ולכאור למה לי תרתי נביא ואו"ת, ומבואר דיהושע לא שאל על יציאה למלחמה הרי דאין במלחמה חיוב לשאול באו"ת דזקא אלא העיקר שיהיה נבואה משמים, אי"כ כ"ש משה דלעולם היה לו נבואה דלא הוצרך לשאול באו"ת קודם יציאתו למלחמה.

וראיתי בספר משך חכמה פרשת תרומה (כ"ה ט) עה"פ וכן תעשו שכתב: ונראה לדעתי דמעלת משה שנתנבא בזה הדבר שדבריו אינם יכולים להתבטל וזה מנצחיות התורה וגם גזירתו אינו חוזר, לכן כשיצאו למלחמה לא נמלכו באורים ותומים [וכל מלחמותיו של מצות] כן, וכשהיה משה לא היה צריך או"ת לקדוש המשכן דנבואת משה הוא כמו או"ת, ודוק כי הוא ענין נפלא בס"ד, עכ"ז המש"ח.

גליון 162.

שנה ג'

פרשת דברים

שנת תשע"ו

לבערות הארות הנוספות על הפנינים הנכתבים בעלון, לתרומות והצטרף. נא לפנות ל: 0527899934@okmail.co.il או ל: 0527899934 בין הסדרים. או בחדר, 05272164414 או בפקס 05272164414 ודיושלים. או בפקס 05272164414 ולציין עמוד חצויים עלון כאיל העמוד

דהכוונה דמשה לא היה עושה מלחמה מדעתו אבל לא שהיה איזה איסור בדבר⁶.

אלא דצריך עיון קצת מאי פריך הגמרא (בבא קמא שם) למה לי קרא דאל תצר את מואב וכי עלתה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות וכו', הא איסור גמור היה עד שעגלון מלך מואב פרץ הגדרה, ובודאי צריך קרא על זה שאסור להלחם עמם⁸. (אילת השחר בבא קמא דף ל"ח ע"א ד"ה וכי מה עלה על דעתו של משה)

5 ברכות ג: לכו ופשטו ידיכם בגדוד מיד יועיצים באחינופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים, ופרש"י: נמלכין בסנהדרין נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם, ושואלין באורים ותומים אם יצליחו, עכ"ל. מבואר בדברי רש"י שאין חיוב לשאול באו"ת רק מבקשין לידע אם יצליחו אם לאו. וזה דכדרי רבינו שמוטר לצאת למלחמה ואין חיוב לשאול באורים ותומים. האמנם הרמב"ן סוף סהמ"צ (בסוף שכחת הלאוין) צידד עיקר שיש מצוה לשאול קודם כל מלחמה באורים ותומים ועל פיהם יתנהג בעינים, ע"ש. והביא שכן נראה גם ממש"כ הרמב"ם בספר המצות סוף ההקדמה (אחר שורש י"ד): וידוע שהמלחמות וכיבוש הארצות לא יהיה אלא במלך ובעצת סנהדרי גדולה וכהן גדול כמ"ש ולפני אלעזר הכן יעמוד, עכ"ל.

והרמב"ם פ"ה מהלכות מלכים ה"ב כתב: אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם בה אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד, עכ"ל. ולא הזכיר שצריך לשאול באורים ותומים, נראה דס"ל כדעת רש"י דשאלת האו"ת אינה חיוב רק עצה בעלמא, ודלא כהרמב"ן, [ולפ"ז יהא חילוק בגמ' ברכות ג: דהנמלכין בסנהדרין היו חובה ואילו שאלת האו"ת היו רשות, ודלא כפרש"י דגם הנמלכין בסנהדרין אינו חיוב רק כדי שיתפללו עליהם, וי"ל דמכח מתני' דסנהדרין ב. ושם כ: דאיתא אין יוצאין למלחמה אלא ע"פ ב"ד של ע"א למד הרמב"ם דחויבא קאמר ואינו רק כדי שיתפללו, אבל או"ת דלא מצינו שיהיה חיוב אינו אלא עצה בעלמא וכמ"ש, ועיין ביד המלך על הרמב"ם שם]. אלא דיש לדחות דכיון דהאו"ת אינו חיוב רק כשיש או"ת אבל כשאין או"ת אי"ז חיוב כמש"כ בחי' רבינו יונה סנהדרין כ: דבבית שני שלא היה או"ת היו יוצאין למלחמה בלי לשאול באו"ת, לכך לא העתיק הרמב"ם ד"ז.

ויש להעיר בשבומאל ה' (ה' י"ט) כתיב וישאל דוד בה' לאמר האעלה אל פלשתים התתנם ביד, ומבואר ששאל תרתי על עצם היציאה למלחמה ועל הנצחון, ומדלא שאל רק על הנצחון האם יצאח או לא משמע מזה שצריך רשות ושאלה באורים ותומים על עצם היציאה במלחמה. ועיין יומא עג: דמה שדוד שאל באו"ת הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו, נחשב ב' שאלות, ומשמע שצריך לשאול את שניהם, על עצם יציאת המלחמה לחוד ועל ההצלחה לחוד, ועיין דברות משה עמ"ס שבת ס"ט כן: בהערות לפ"ק הערה קל"ב משכ"ב].

בע"ז כא. איתא דסוריא כיבוש יחיד הוי, וכתבו התוס' ד"ה כיבוש יחיד: פירש הקונטרס שלא היה אורים ותומים וששים רבוא, [וברש"י לפנינו (סוף דף כ): איתא: שלא ע"פ הדבור ובלא ס' רבוא, וכפ"ה שפירשו התוס' דע"פ הדבור הכוונה ע"פ אורים ותומים]. ויע"ש בריטב"א שכתב: ואינו נכון שהרי כמה כרכים כבשום עולי מצרים שעמד בה זאלו דאפילו יאמר האו"ת שלא לעלות למלחמה אין בראשונים דאין חיוב לשאול באורים ותומים אלא רק כדי שישחב כיבוש רבים, והביאור דכיבוש רבים היינו מדעת כל ישראל וע"י אורים ותומים חשיב כמדעת כל ישראל, אבל לצורך כיבוש יחיד אי"צ לשאול באו"ת. ועיין.

[והנה הרמב"ן שם נקט שגם במלחמת מצוה יש לשאול באורים ותומים, ועצ"ק דהלא המצוה גופא היא הוראה משמים לצאת למלחמה ולמה צריך לשאול באורים ותומים, וברמב"ם ה"ל מבואר דבמלחמת מצוה גם רשות מסנהדרין אין צריך, וצ"ל דלא היו שואלים על עצם היציאה למלחמה רק אף להתנהג, וכלשון הרמב"ן, "ועל פיהם יתנהג בעינים". וש"ר בספר חמדת ישראל קונטרס רן מצוה אות צ"ה (פה-ג) שעמד בזה דאפילו יאמר האו"ת שלא לעלות למלחמה אין שומעין לו דלאו בשמים היא, וכתב דצ"ל שהיו שואלין אם יצליחו אם לאו, שאם לא יצליחו יש להם להמנע מפני פקוח נפש, וכ"כ בספר פרדס יוסף פרשת תצוה (רצ-א). ועיין חי' רבינו יונה סנהדרין טז. שהביא ב' שיטות בקרא דולפני אלעזר הכהן יעמוד אי איירי במלחמת מצוה או במלחמת הרשות, ומבואר דגם במלחמת מצוה היו שואלין באו"ת].

6 ומצינו שקיבל משה ערב רב וגייסם מדעתו ונתבע ע"ז, ואמרו (שמות ל"ב ד' ברש"י) כי שחת עמך שקבלת מדעתך ולא נמלכת בי וכו'.

7 וכמו שהביאו התוס' בב"ב כאן ד"ה נשא משה מהמד"ר סוף פרשת ויצא דכששלח דוד יואב אל ארם נהרים וכו' הביאו לו אסטרותא שלחם אל תצר את מואב והשיב דוד שהם פריצו גדר תחילה דכתיב וכו', וכתבו התוס' דקרא דלחצם עגלון מלך מואב היה לו להביא וכו', עכ"ד.

8 י"ל דאהר"ן בודאי צריך קרא לגלות עצם האיסור לצור את מואב ולהלחם עמם, רק קושיית הגמ' היא למה נאמרה האזהרה למשה ולא נאמר באופן כללי לכל ישראל, דמשמע מזה דמשה עצמו הוצרך אזהרה על כך, ופרץ וכי מה עלתה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, ולמה נאמרה האזהרה אליו.

עניני תשעה באב

כבר הבאנו מדברי רבנו על עניני ת"ב בגליונת פר' דברים תשע"ד – תשע"ה וכאן נביא עוד כמה ענינים.

מעיק ויש זיעה רבה אינו כ"כ רחיצה של תענוג, אבל לאיך גיסא איזה רווח עצום יש לנמנעים מרחיצה, שיכולים לומר: כן היה לנו קשה והצטרנו בזה, והתאבלנו על חורבן ביהמ"ק...! כמה יש לייקר דבר זה...! (כ' צדיק כתמר יפרח)

רחיצת הרגלים

אמר רבנו שבהלכה מבואר (עיין סי' תקנ"א ס"ק צ"ד) שמותר לרחוץ רגלים בתשעת הימים, ונראה שהיתר זה הוא גם בזמנינו, ואף שהביה"ל (סי' תקי"א ס"ב) מזכיר סברא שהקולא של רחיצת רגלים היתה רק בזמנם שהלכו יחפים, אבל כנגד זה בזמנינו הרגל נתונה בתוך נעל ומזיעה הרבה.

[תספורת האסורה אם היא להסרת בלורית מותר. ופעם היה בחור שהיה לו בלורית קטנה. ובא לרבנו בימי הספירה אם יגזור. והסתכל עליו רבנו ואמר לו שיגזור...]. (כ' צדיק כתמר יפרח)

צחצוח נעלים

בדרך כלל היה רבנו מגיע לשיב"ק בנעלים מצוחצחות, אבל בתשעת הימים ניכר שלא צחצחו.

רחיצה ער"ש

הנה כ' הביאור הלכה סי' תקנ"א בחפיפת הראש בחמין – ואפילו חל ע"ש של חזון בעט"ב ומ"מ בזה יזהר לכתחלה שיהיה קודם חצות ובדיעבד גם אחר חצות שרי [פמ"ג]. ונשאל רבנו אודות ישיבה קטנה שגומרים את הסדר בער"ש אחרי חצות וא"כ נמצא שיתקלחו רק בדיעבד, או עדיף לסיים מוקדם יותר ולהתרחץ לפני חצות? ואמר רבנו שודאי עדיף שלימדו כרגיל, ולהחמיר בביטול תורה. [ומרן הגר"ח ק"ש שליט"א אמר הרי בדיעבד אפשר אחר חצות, וכאן זה ודאי כבדיעבד, ולכן יגמרו את הסדר כרגיל].

האבות בכו בזמן השואה

אמר רבנו על זמן החורבן מסופר שהאבות הקדושים בקשו רחמים ובכו מאוד לפני הקב"ה (איכ"ר פתיח כ"ד). ומסתבר שבשנות הזעם-שואה, ג"כ האבות הקדושים לא שתקו והפכו רקיעים, רק שאנו לא יודעים מה קורה בשמים ומה נפעל בתפילתם.

נביא ישעי'

הנה ספר נביא ישעי' ברובו תוכחה על עניני בן אדם לחברו.

מעוברות

אמר רבנו: הדורות חלשים, ולכן מעוברת שמרגישה קצת חולשה יכולה להקל בצום, ובפרט בצום נדחה.

הבדלה במוצאי ת"ב

רבנו נוהג בהבדלה של שבת חזון, לשותות מעט בעצמו את המיץ ענבים ואח"כ נותן את השאר לקטן.

געגועים לבית המקדש

שח רבי יצחק לוינשטיין זצ"ל שלפני קרוב לארבעים שנה יצא קלטת על השיר על נהרות בבל, ובית הוריו [שגרים סמוך לבית רבנו] הדליקו את השיר בקול, אחרי כרבע שעה דפקה הרבנית ע"ה ואמרה שרבנו שליט"א אומר שהשיר מעורר בו געגועים לבית המקדש ומקשה עליו את הריכוז בלימוד ונא להוריד את הקול, וכך עשו. (מפי הרה"צ ר' משה ל. שליט"א)

בית חיינו

לפני כארבעים שנה מסר שיחה רבנו בישב"ק ואמר הנה מוזכר בתפילה שבת ר"ח ונוטל כבוד מבית חיינו, והיינו דבית המקדש זה בית חיינו, ואנחנו סבורים שבלי בית המקדש זה חיים רק יש איזה חסרון במעלה, וכאן בתפילה מבואר שחסר לנו בעצם החיים. (מפי הנ"ל)

אבן השתיה

איתא בירושלמי בפסחים פ"ד ה"א א"ר זעירה נשייא דנהגן דלא למישתייה מן דאב עליל מנהג. שבו פסקה אבן שתייה מה טעם [תהילים יא ג] כי השתות יהרסון, וכן נפסק להלכה בטוש"ע בהלכות תשעה באב סי' תקנא סעיף מ.

והעיר מו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א מדוע קבעו זכר אבילות מיוחד על ביטול אבן השתיה והרי בטל כל הבית המקדש. (מנחת בנימין להרה"ג ר' בנימין גרוסברד שליט"א עמ' תתקד וע"ש מה שתי')

תבשיל בשרי

הנה כתב השו"ע בהלכות ת"ב סי' תקנא סעיף י יש מי שאומר שהנהוגים שלא לאכול בשר בימים הנזכרים בתשעת הימים מותרים בתבשיל שנתבשל בו בשר וכתב המג"א סק"ט הטעם שמותרין בתבשיל דלצדורי קא מכווין והא איצטער ועוד דדמי לנווד מן הבשר דשרי בתבשיל כמו שפסק בהלכות נדרים יו"ד סי' ריז סעיף יט

יעלו אחר למפטיר

מנהג הספרדים שאין מפטירין בתענית ציבור והורה רבנו שליט"א שלכן אין לכן עדות המזרח להפטיר בביהכנ"ס אשכנזי מחשש ברכה לבטלה ואין להעלותו לעליית שלישי, ואם עלה לתורה במקום שמפטירין יעלו אחר להפטיר, וכבר כתב הנוב"י (ח"ב או"ח סק"י) שאם השלישי אינו בקי להפטיר יפטיר הכהן או הלוי. (שיעורי הגרמ"ב זילברברג שליט"א)

פעם היו מתאבלים

התאונן רבנו שליט"א ואמר: פעם בתשעה באב היו מתאבלים הרבה. והסיבה היתה כי היה מאד מר ליהודים באופן כללי, בחו"ל הילדים הגוים היו זורקים אבנים אחר היהודים, וקוראים אחריהם ז"ד וכו', ותמיד היו היהודים עצובים. וממילא בא לידי ביטוי בתשעה באב, וכל ימי בין המצרים, משא"כ היהודים בזמנינו ובפרט בא"י לא מרגישים עצבות כדבעי, ולכן לא מתאבלים בת"ב כדבעי וצריך תיקון גדול בזה וכו'. (כ' צדיק כתמר יפרח)

שהספרים יגעו לפני

(יום א' ח' תמוז תשס"ז) עומד להגיע הספרים אילת השחר עה"ת הוצאה שניה, שמעתי מרבנו שאמר הייתי רוצה שיגיעו לפני י"ז בתמוז אף שאין בזה איסור, מ"מ זה לא סימן טוב. (צדיק כתמר יפרח)

תיקון חצות

אמר רבנו שראוי לאברכים לומר תיקון חצות בצהרים של ימי בין המצרים, כמו שכבר מוזכר במשנ"ב (סי' תקנ"א ס"ק ק"ג). ואמר לצלם תיקון חצות ולחלק, ואף על שולחנו היה מונח אז כל התקופה תיקון חצות. (כ' צדיק כתמר יפרח)

התיר רחיצה בער"ש

הנה בע"ש חזון מבואר ברמ"א (סי' תקנ"א סעי' י"ז) דמותר לרחוץ ראשו פניו ידיו ורגליו בצונן, וברגיל כל ע"ש מותר אף בחמין.

ויש להבין אמאי הותר לרחוץ ראשו בצונן באם אינו מקיים בכך מצות רחיצה [ובאמת בבה"ל סי' ר"ס מבואר דבצונן לא מקיים המצוה] ובכלל יש להבין מהו הגדר המדוייק של צונן ומהו חם, הא חם פ' יד סולדת, דליכא שיעור אחרינא.

ועוד יש להעיר למי שדינו שמותר לו לרחוץ רק בצונן אי יש עליו מצוה לרחוץ לכבוד שבת, דדילמא כיון דמותר לו רק בצונן ליכא עליו מצוה רחיצה לכבוד שבת. (כ' צדיק כתמר יפרח)

גדר לבישת בגדים מכובסים

נראה דעיקר האיסור בלבישת הבגדים בבין המצרים, הוא לבישת בגד מכובס, ויש שטועים וחושבים שעיקר האיסור הוא לכבס, אבל האמת דאינו כן, דהעיקר האיסור הוא ללבוש בגדים מכובסים, ואף דבמ"ב סי' תקנ"א סק"א מבואר דאף כיבוס אסור כדי שלא יסח דעתו מאבילות, אבל גם זה אסור מצד שלא יבא ללבשם, ואף לנכרי אסור שיכבס לו בודאי דעיקר הוא האיסור הוא בלבשה.

יש שנהגו כשי' הרמ"א ולא לבשו בגדי שבת בשבת חזון, ואנו נוהגים כהגר"א שלובשים בגדי שבת בשבת חזון, מלבד בגד א'. (כ' צדיק כתמר יפרח)

פחד מהימים האלו

התייחס רבנו לימים אלו שהם בין המצרים, שתמיד פוחד מימים אלו [ולא חש בטוב בתשעת הימים] (כ' צדיק כתמר יפרח)

שמחה במצוות

הנה זה ודאי דאף בת"ב צריך לעשות המצוה בשמחה, וכגון מצות ציצית ואף בת"ב צריך לשמוח מאד במצות, וא"כ יש להבין אמאי אסור ללמוד תורה בת"ב מאי שגא מכל המצות שצריך לעשותם בשמחה גם בת"ב?

ויש לפרש דכל המצות כל השמחה הוא רק מכח המצוה, משא"כ בלימוד התורה דיש שמחה גם בנוסף לזה דהוי מצוה. (כ' צדיק כתמר יפרח)

איסור רחיצה נשאר

ואמר רבנו שלפי זה יש לנו להתעורר, כי הנה בזמנינו שלא אוכלים בשרו ולא שותים יין בתשעת הימים, הרי לא חסר לאף אחד שום דבר, ויש מאכלים אחרים יותר משובחים. וכן אף שאסור להסתפר בשלושת השבועות, כולם רצים להסתפר לפני י"ז בתמוז. וכן מה שאסור לקנות בגדים חדשים וללבוש מכובסים בתשעת הימים לא חסר לאף אחד, שמכינים בגדים מלפני.

הדבר היחידי! שנשאר קשה הוא איסור הרחיצה, שיש מתרחצים כל יום, ויש אפי' פעמים ביום. ובתשעת הימים נמנעים מזה, והנה אם באנו לדון על עיקר האיסור, היה מקום לומר שבבני ברק שהחום

והגר"א ציין לדברי המשנה בנדרים דף נב ע"א הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה ורבי יהודה אוסר.

ותמה מו"ר מרן הגר"א שטיינמן שליט"א הא הטעם שאין אוכלים בשר ושותין יין בתשעת הימים אינו משום צערא ואבילות שהרי אבל מותר בבשר ויין אלא זהו משום אבילות על חורבן הבית וביטול הקרבנות והנסכים וכזה דאיתא בשלהי חזקת הבתים ב"כ דף ס' ע"ב ת"ר כשחבר הבית השניה רבו פרושין כישראל שלא לאכול בשר ושלא לשותות יין ואם איתא שהטעם שאין אוכלין הוא זכר לבשר הקרבנות והרי טעם כעיקר מדאורייתא וכשם שבבשר הקרבנות היה לרוטב דין של קרבנות משום טכע"ק א"כ גם בתשעת הימים צריך לאסור גם רוטב ותבשיל של בשר. (מנחת בנימין עמ' תתקפ"ב וע"ש מה שתי)

כמה פעמים אמר רבנו שיעור נביתו ביום בת"ב בפרק הנוקין.

ונביא כאן כמה הערות בדברי הגמרא מתוך מה שאמר שם. (כ' צד"ק

כתמו יפרח)

גיטין נו א' אמר הוואיל והווי יתבינן ולא מחו ביה ש"מ קא ניחא להו איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא.

יש להבין מה שהלך למסור ולהעניש את כל כלל ישראל עבור זה שרבנן לא מיחו, משום שהרבנן הם כלל ישראל, ואע"פ שכמה רבנן היו שם וכי כל הת"ח בעולם היו שם, מסתמא היו שם עשרים או שלושים ת"ח, בכל זאת גם עשרים ת"ח הם כלל ישראל.

שם, שדא גירא למזרח אתא נפל בירושלים למערב אתא נפל בירושלים לארבע רוחות השמים אתא נפל בירושלים.

יש להבין פ' הדברים האם זרק לצד שכנגד ונפל לירושלים, והנה רש"י כתב לקסום קסם כשהיה סמוך לירושלים; ויש להבין מהו קסם שזורקים חץ לצד זה ונופל לצד אחר, עכ"פ הרי דהי' כאן מעשה ניסים.

שם, א"ל לינוקא פסוק לי פסוקיך אמר ליה ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל וגו' אמר קודשא בריך הוא בעי לחרובי ביתיה ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא ערק ואזל ואגייר ונפק מיניה ר"מ.

יש להתפלל על כך שגוי הבין מחשיבות הדבר לשאול ינוקא מפסוק, ומה לגוי ולפסוק, [והנה דבר זה שהתינוק אומר הוי כעין רוה"ק, עי' סוף מגילה וברש"י שם]

בהא דאזל ואתגייר, יש להבין מ"מ אם זה ה' רצונו של ה', למה לא עשה כן, הא ה' רצה שיחרב הבית, מ"מ אותו גוי הבין שזה אינו דבר טוב ולכך הלך ונתגייר.

וכן זה דבר פלא שהגוי הבין להתגייר. והנה לא מכל גוי יוצא ר"מ, ובעיקר הדבר שיצא ממנו ר"מ אינו נוגע לעצם הענין, ויש להבין למאי הביאה הגמ' עובדא זו.

שם, ושבתו רבנן לדציבי דרב חסדא כל אקלידי הוה מסר לשמעיה בר מדציבי דאמר רב חסדא אכלבא דחיטי בעי שיתין אכלבי דציבי.

יש להבין אדברה אמאי העצים חשובים יותר, אם צריכים ל"כ הרבה עצים עבור החיטים, הרי דהחיטים יותר חשובים.

גיטין נו ב' טיטוס הרשע שחירף וגידף כלפי מעלה וכו', ונטל סייף וגידר את הפרוכת ונעשה נס והיה דם מבצבץ ויוצא וכסבור הרג את עצמו, וכו'. ויש להבין לשם מה עושים נס לגוי, דאין לו כלל שכל להבין מזה כלום.

אכילת בשר לילדים

על האכלת ילדים בבשר בתשעת הימים אמר שמכיון שיש כיום מזונות מזינים אחרים [כגון דגים וכו'], ראוי להמנע, אא"כ מדובר בילד שאינו אוכל תחליפים אלו. [א"ה כבר כ' במ"ב ס' תקנ"א סק"ע ושעה"צ ס"ק ע"ו שאסור, אלא שרבנו הוסיף טעם, וראה הליכות שלמה עמוד תט"ז]. (רשימות הרב אהרן נייב שליט"א)

רחיצה בתשעת הימים

אמרו לרבנו שליט"א שיש מקילין ברחיצה בתשעת הימים עד תשעה באב בבני ברק. חייך רבנו ואמר "הארצות החמות..." והניד בראשו כאינו חפץ להכריע. כעבור מספר שניות אמר **"כדאי בית אלקינו לסבול קצת כמה ימים בשנה"**. (רשימות הרב אהרן נייב שליט"א)

ניקוי כתם

נשאל רבנו האם מותר להסיר כתם מבגד בתשעת הימים ע"י שפשוף עם קצת מים. והנה רבנו ושיפשוף בידו הימנית מעט על גבי שרוול ידו השמאלית כמדגים האופן המותר [א"ה וראה כע"ז גשה"ח פכ"א לגבי ימי אבילות]. (רשימות הנ"ל)

קניה בתשעת הימים

נשאל רבנו בגונא שהאשה ראתה ש"ק מודעה אודות מכירת מיטות ילדים שיתכן שיש להם צורך בהן, ולא התאפקה מלעייין ב, ונסתפקו

האם יש עכשיו דין או ענין שלא לקנות [עכ"פ ממידת חסידות] משום שעיינה בזה בשבת, וכההיא דשבת דף קנ: מעשה בחסיד אחד כו'.

ואמר רבנו נו, חסיד אחד זו מדרגה די גבוהה. אח"כ הוסיף ואמר הרי אתה קונה את זה ולא היא, אתה לא עשית שום דבר.

עוד נשאל האם מותר לקנות רהיטים כגון אלה בתשעת הימים, כין שהם כותבים שהם צריכים לפנות את הבית מיד אחרי תשעה באב וממילא רוצים למכור הכל קודם.

ואמר רבנו אתה יכול לסכם אתם לפני תשעה באב ולעשות את הקנין אחרי תשעה באב. (רשימות הנ"ל)

קצת הנהגות רבנו בת"ב

לובש רק גרבים בת"ב ללא מנעלים כלל.

ק"ש שעל המטה אומר כרגיל.

בשחרית רבנו יושב ע"ג סטנדר הפוך [כמדומה אף שגבוה קצת יותר מג' טפחים]. התפלל כל התפילה מתוך ה"קניות" הישן שבידו ולא השתמש בסידור הגדול שהכינו לו שבדר"כ מתפלל ממנו.

בק"ש אחז ציציות הט"ק, ונשקן בפר' ציצית. את התפילה מתפלל כותיקין כדרכו בכל השנה ולכן מסיימים הרבה לפני חצות.

אחרי התפילה נוסע רבנו לבית קברות ולא נכנס לתוך ד"א ולפעמים רק מסתכל מהכביש לבית קברות. [ואת הברכה אלא אומר, והסביר שאומרים ברכה זו רק כשנכנסים לבית הקברות].

ואמר רבנו כתוב שצריכים לחשוב כאילו אנחנו מתים בכלל בחורבן. והוסיף רבנו מדילי - ויחשוב ששם הוא מקומו!

רבנו ס"ל שאין כדאי כ"כ כל השנה להתפלל מנחה גדולה בדיוק בזמן מצומצם ממש, וכדאי לאחר בכמה דקות [ולכן בדרך כלל מתפלל כעשר דקות אחרי הזמן] אבל בתשעה באב [וכן בשבת במנחה] אין בעיה כי ממילא יש קריאת התורה ועד שמתפללים מנחה כבר מגיע הזמן.

ברכת שעשה לי כל צרכי אומר אחרי שלובש מנעליו במוצאי התענית. [והסביר דזה נוגע בעיקר לאלו שהולכים רק עם גרבים בלי נעלים כלל, אבל אלו שהולכים עם נעלי בית וכו' יכולים לברך בת"ב ביום] ברכת המעביר שנה מברך כרגיל ביום, ולא חושש לאלו שאומרים שכיון שלא רוחצים את הפנים לא מברכים ביום.

קידוש לבנה עושה במוצאי ת"ב. [וגם בשנה שת"ב חל ביום ה' אינו מחכה למוצאי שבת י"ב באב ואומר מיד במוצאי ת"ב [א"ה עי' דרכי משה ס' תכ"ו אות ב' ובספר נגיד ומצוה, הובא בארבעה טורים השלם דמכון ירושלים הגהות והערות אות כ"ד ועי"ש דעות בזה]. (רשימות הנ"ל, ועוד)

ישן על הארץ

רבנו היה ישן עד השנים האחרונות ממש ע"ג הארץ, [והניח אבן תחת ראשו] ולכן הרבה שנים היה לו אחר תשעה באב כאבים בצוואר, שנתפס לו.

ת"ב נדחה

באחד השנים שיצא ת"ב ביום א' נדחה.

מרן שליט"א שימש כסנדק בברית בת"ב, ומדינא היה מותר לו לאכול אחרי חצות.

באו אליו אחרי מנחה שאפשר לאכול, ואמר אבל צריך הבדלה, ואי אפשר לעשות הבדלה, כי יין אסור בת"ב [חשש שלא כדעת הגרי"ז בספר על הרמב"ם שאסור יין הוא רק בערב ת"ב, ות"ב הוא אבילות בלא אנינות, אלא חשש שת"ב הוא בק"ו מערב ת"ב], וחמר מדינה אין לנו ברירות מה זה בזמננו [כדעת החזו"א] וכיון שאינו יכול לעשות הבדלה אינו יכול לאכול.

ואמרו לפניו אבל אפשר לשתות מים קודם הבדלה, ואמר אבל אינו יכול לברך, כי אינו יודע אם הוא צמא, אלא רק מתענה....

ובאחד השנים שחל ת"ב במוצאי שבת, שעקב חולשה גדולה הוצרך רבנו לאכול בת"ב, עשה הבדלה במוצאי שבת על מיץ ענבים ושתה בעצמו את המיץ.

כשבני רבנו היה קטנים, היו עושים הבדלה בת"ב לפני שאכלו, [ועי' שלמי תודה בין המצרים].

לימוד מוסר

רבנו לומד במהלך היום של ת"ב בענינים המותרים ובספרי מוסר, ושנה אחת אחר מעריב של מוצאי ת"ב ניגש לכמה מהמתפללים, ואמר להם בהתרגשות ענין מופלא שראה באותו יום בס' קיצור חרדים [לבעל החיי אדם] שמי שלא מכין במצוה לשם מצוה עובר בעשה של לעבדו בכל לבבכם.

זכר לחורבן

בבית רבנו יש אמה על אמה זכר לחורבן בכל החדרים ובהול, מלבד במטבח ובמרתף.

דברי הספד מרבנו שליט"א על הגה"צ ר' יצחק זיכר צ"ח נר"ב ע"ה אב תשס"ד

במלאות י"ב חודש לפטירתו נערך כינוס גדול ע"י ארגון תולדות ישורון ליוצאי רוסיה

קשה מאד להספיד אדם שנפטר, כיון שאי אפשר לדעת את הפנימיות של האדם. אך מעט הדברים מה שאנחנו כן יודעים יש בזה די בכדי לעמוד על גדלותו של הנפטר הזה.

הגמ' מביאה בסנהדרין (דף ק"ז ע"א) שדוד המלך אמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם מפני מה אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ואין אומרים אלקי דוד, פ"י שמבקש שיזכירו בתפילה גם אלוקי דוד, אמר אינהו מינסו לי ואת לא מינסית לי, ענה לו הקב"ה: הם עברו נסיונות קשים, ואתה לא עברת נסיונות כאלה. אמר לפניו רבונו של עולם בחנני ונסני וכו'.

ומה הם הנסיונות שעבר אברהם אבינו? מובא במשנה באבות, עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו, והשיא של הנסיונות היה "העקידה". ואמנם בדרך כלל כל אדם במשך ימי חייו, עומד תמיד בפני נסיונות. בכל דבר שצריך לעשות, יש לו נסיון אם להתגבר או לא להתגבר. אבל הנסיונות של האבות הקדושים היו משהו מיוחד יותר מהרגיל - והשיא של כל הנסיונות אצל אברהם אבינו היה נסיון העקידה.

ורואים מה שכתוב בפסוק על העקידה, שאמר לו הקב"ה "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק", ואומרים חז"ל "את בנך", אמר אברהם שני בנים יש לי. "את יחידך", אמר שניהם יחידים - זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו. "אשר אהבת", את שניהם אני אוהב. עד שאמר לו הקב"ה "את יצחק". כל כך חביב היה, בנך יחידך אשר אהבת, ודוקא אותו הוצרך ללכת לשחוט, את הבן הזה שכל החיים שלו הוא חיכה עד שנולד, ואחרי שיש לו בן כזה, אומרים לו ללכת לשחוט... הרי אי אפשר לתאר איזה נסיון קשה היה לו. כאלה היו הנסיונות של האבות. וליצחק ג"כ היה נסיון בעקידה במה שמסר את עצמו להישחט. נסיונות כ"כ קשים היו להם.

וכתוב במדרש שאברהם אבינו התגבר על כל זה ולמרות הקושי הנורא הלך לקיים ציווי ד', בכל זאת, כל הדרך הוא הלך ובכה... וזה לא פלא, אדם הולך לשחוט את בנו - כל בן שיהי, ובפרט בן כזה שכל החיים שלו חכה עד שזכה לו, ועכשיו הולך לשחוט אותו, נסיון כזה גדול.

ממילא אמר לו הקב"ה לדוד: האין אתה רוצה שייגידו אלקי דוד, כמו שאומרים אלקי אברהם ואלקי יצחק ואלקי יעקב? ולמה באמת הוא רצה שייגידו אלקי דוד? לשם מה הוא צריך את זה? האם ח"ו כדי להתגאות בזה, לשם כבוד? האם לדוד המלך היה חסר כבוד? אלא משמע שהיה זוכה למדרגה גבוהה במה שאומרים אלקי דוד, וזו מדרגה כזאת שנותנת עליו גדול ברוחניות לגדלות של האדם. בודאי שלא היתה כוונתו לשם כבוד, רק שרצה להשיג דבר גדול כזה.

ובאמת דוד המלך זכה להיות א' מרגלי המרכבה. אמנם אין לנו ידיעה מה זה רגלי המרכבה, אך כתוב שהוא זכה לזה, אבל לדבר זה שייגידו "אלוקי דוד", הוא לא זכה. ולמה? אמר לו הקב"ה: כי לא מינסית לי! לא עמדת לפני נסיונות כמו האבות הקדושים? ואמר דוד המלך לפני הקב"ה שהוא מוכן שיעמידו אותו בנסיון, ובאמת הקב"ה ניסה אותו אך הוא לא עמד בו, וממילא לא זכה שיהיו אומרים אלקי דוד. ואע"פ שכתוב במדרשים את הגדלות שיש לדוד המלך בעולם הבא, ומבואר שם האין שכל האופנים ושפרים ואוצרות ברד וענני כבוד ומזלות וכוכבים ומלאכי השרת רצים לפניו וכו', כמובא בספר אור זרוע (ריש הלכות שבת) דברים נוראים עד שאי אפשר לתאר, אך בכל זאת לדבר זה שייאמרו "אלקי דוד" לא זכה.

וא"כ האדם הזה שהלך לעולמו, לפי מה שאנחנו מבינים במושגים של דורינו, באיזה נסיונות גדולים שהוא עמד. **כל החיים שלו היו חיים של נסיונות, ואי אפשר לתאר**, כמו שראיתי שמביאים מה שהוא כתב, האין שכל שבת היה אצלו ממש מסירות נפש, נסיונות כאלה קשים היה לו. וכך הי' במשך כל החיים שלו.

א"כ אי אפשר לתאר את מדרגתו. אמנם לא יכולים לדמות לאבות לדוד המלך, אבל עכ"פ לפי הדור שלנו, בודאי הגדלות שלו היא "מוראדיג", גדלות עצומה, אחרי כאלה נסיונות שהיו לו במשך כל החיים שלו.

ואני רוצה רק להוסיף כמה דברים. אתם באתם ממדינה שרצו לעקור כל זיק של יהדות, ובאמת מחלק גדול של כלל ישראל הם הצליחו לעקור את האמונה בהקב"ה, וזה היה באמת מאד קשה. ולא לה שניצולו ועכשיו נמצאים בארץ, ורוצים לחזור לתורה הקדושה ולהחזיר את האמונה שלקחו מהם, זה נסיון גדול מאד. ובכל זאת אם רוצים לדעת מה עושים כדי להתחזק,

אנחנו מוצאים מה שכתוב בפרשת במדבר (פרק א' פסוק מ"ט) שהקב"ה אמר למשה "אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל". ומבאר רש"י: אך את מטה לוי לא תפקד, כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו. דבר אחר - צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנים מן עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר, אמר אל היו אלו בכלל, לפי שהם שלי שלא טעו בעגל ע"כ.

הקב"ה אמר למשה היות שהוא יודע שיהי' גזירה על כל הפקודים שנמנו מן עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר בגלל שכלל ישראל יחטאו, ובגלל ששבת לוי לא יחטאו, אל יהיו אלו בכלל, לפי שלא טעו בעגל. יוצא שהם לבד ניצלו, אבל כל כלל ישראל חוץ מהם (חוץ מיהושע וכלב ועוד כמה יחידים) כולם לא זכו להיכנס לארץ, ומתו במדבר, כי חטאו בעגל.

ולכאורה נראה מהדברים שכאילו כל כלל ישראל טעו בעגל, שכל הששים רבוא יהודים שהיו, כולם טעו בעגל. אך יש מדרש שמבואר לא כך! כי הנה בפסוקים כתוב שמתו בעון העגל שלשת אלפים איש. ואומר המדרש "הדא הוא דכתיב חמשה בקר ישלם תחת השור", היות שהיה שלושת אלפים, אז חמשה בקר ישלם תחת השור. ויש להבין מה שייך לכאן חמשה בקר ישלם תחת השור? ומבאר הגאון... פשוט בזה שהעגל הוא ממין של שור, ואחד מהצורות שחוקקות במרכבה זה דמות שור, ובה שחטאו בעגל שהוא ממין שור, פגמו בשור של המרכבה. וממילא, אפילו שבעצם רק איש אחד מכל אלף חטא - שהרי הם היו ששים רבוא שזה שש מאות אלף אנשים, ומכל אלף חטא אחד, יוצא שחטאו "שש מאות" איש - והי' קשה למדרש אם רק שש מאות איש חטאו, למה מתו שלושת אלפים? על זה אומר המדרש היות שפגמו בשור של המרכבה, חמשה בקר ישלם תחת השור, זאת אומרת שמחמת השש מאות שחטאו, צריך לשלם חמש פעמים תחת השור, שזה שלושת אלפים, ולכן נהרגו שלושת אלפים איש. יוצא שלמעשה לא כל כלל ישראל חטאו, רק שלושת אלפים, ומתוכם יש שטעו ממש בעגל, ויש כאלה שעזרו קצת, אבל אלה שחטאו ממש זה רק שש מאות איש! וא"כ, מה הפשט שרק על הלויים שלא חטאו הקב"ה אמר לא לפקוד אותם בתוך בני ישראל ואילו שאר כל ישראל מתו במדבר בחטא של העגל? הרי לא כלל ישראל חטא, רק שש מאות איש, ולמה רק הלויים זכו במיוחד ושאר אלה שחטאו לא זכו?

רואים מכאן דבר נורא: למרות שהיו רבים בכלל ישראל שלא חטאו, ממש רוב רובם לא חטאו, רק שש מאות איש, והם ג"כ כבר קבלו את העונש של שלושת אלפים, אבל לא היה איזה קבוצה מיוחדת שהתבדלו והתרחקו מאלה שהיו שייכים לחטא, וכיון שהיו שייכים אתם, אפילו שהם לא חטאו, לכן הם לא זכו לימנות לחוד וכולם מתו במדבר. אבל שבת לוי התרחק מכל אלה, נבדל מהם. שבת לוי צריך להיות לגמרי כאילו ארגון בפני עצמו, מחנה בפני עצמו. לשבת לוי אין כל שייכות עם כלל ישראל לגבי זה. אמנם בודאי הם שייכים לכלל ישראל, אבל ביחס להיות נמנים עם החטאים, הם קבוצה מיוחדת. וע"ז אמר הקב"ה "אך את בני לוי לא תפקד" וגו', שאם לא הי' מונה אותם בנפרד, רק היו מתערבבים עם כלל ישראל, אז למרות שלא חטאו, הם היו נחשבים כמו כל האחרים שלא חטאו ובכל זאת הם נחשבים כאילו כן חטאו, ואף אחד מהם לא נשאר וכולם מתו במדבר. אך הקב"ה רצה ששבת לוי יהיו קבוצה מיוחדת, מרוחקת ונבדלת, לגיונו של מלך, לכן אמר שלא ימנה אותם ביחד - כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו - כדי שהם יהיו לגמרי כאילו עם בפני עצמו, נפרדים לחלוטין, כדי שלא יהיו כלולים עם כולם. כי אם היו כלולים ביחד עם כולם, גם הם היו מתים, למרות שלא חטאו. א"כ אנחנו רואים, עד כמה גדול הענין של מחנה מיוחד שמתרחקים מכל מי ששייך לדברים אחרים, ואתם שזכיתם ברוך השם להיכנס לארץ ישראל, ולהיבדל מאלה שחלילה וחס הולכים בדרך לא טובה שזה רוב רובם של האנשים שבאו משם, **צריך מאד מאד לראות לעשות קבוצה מיוחדת, ולעשות כל מיני חיזוקים מיוחדים, כדי שאתם וכל משפחותיכם, עם הילדים שלכם, תזכו באמת לכל האושר שהקב"ה מבטיח לנושי רצונו**. ואם תעשו ככה, כמו ששרב שלכם הצדיק הגדול רבי יצחק לימד אותכם ועד כמה שהוא ריחק אתכם מכל אלה שאיבדו כל משהו של זיק של אמונה, ומה שתתחזקו יותר ותעשו כל מיני מאמצים לעשות פעלים לתורה ויראת שמים, לקבל עול מלכות שמים באהבה, אתם תהיו כאילו מחנה מיוחד, ע"ז תזכו אתם ומשפחותיכם בכל טוב, ותזכו לתורה ליראת שמים, לרוחניות וגשמיות. הקב"ה יעזור לכולכם, ובזכות זה תזכו ג"כ לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן סלה.

לקראת ימים הנוראים הבאים עלינו לטובה אנו מבקשים מכל מי שיש בידו ד"ת בהלכה ובאגדה או הנהגה על עניני

ר"ה - יוה"כ - סוכות - שמחת תורה ממרן רבנו שליט"א. או שיש בידו הערות והארות על הנכתב בשנים שעברו

בענינים אלו שיוראיל להעבירם בהקדם למערכת לזיכוי הרבים

עקב הצורך בעריכה וסידור הדברים והוצאתם מבעוד מועד לפני ר"ה נשמח ונודה לאלו שיקדימו לשלוח כדי שנוכל

להוציא את הדברים בשלימות הראוי

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא זרהיג ר' אברהם צבי טוב שליטיא

שקולה מיתת צדיקים...

בליל היארצייט של מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצוק"ל התבטא רבינו - הרבה גדולי עולם לפני המלחמה נסתלקו בימי האבלות על חורבן בית המקדש.

האיך נפלו גבורים...

תורה תורה חגרי שק, התפלשי באפרים, על תופשי משוטף וכו', עולם התורה אפוף אבלות ויגון בהסתלקות ראש ישיבת "אור אלחנן" הגאון רבי משה מ. חידש זצ"ל. ככה פנפטר פגזול אחיכא יתירא אצל רכין. וכאמ"ל כאל פגם לביקש מרכין אכא אילא בכרי חיקוק כאחת מליכותיו, נאוו רכין אכ. וכאחת פאסעות א"ל כא רכין אליכא קטנא אור אלחנן כטכריא, כראשית הגאון רבי אחיקם שבח שליט"א. ואפ"ן כלל עשרה שנה אקראת פיאורצייט פללים של הקדוש מרן רבי אלחנן וסרמז זצוק"ל כא רכין אליכא אור אלחנן כ"ס ונלא בכרים עמוקים על פתוס' כקיוולין ב"ל א"א ע"כ כלס פאברל על טכעז כאר"ל עשרה, ולאחר כאפ שנים כלכא רכין אליכא "בנסת מאיר" כראשון אציון לכראשית פנפטר פגזול, וקיכא את פנ רכין פנפטר פגזול וכן ראש פליכא לס פאגם פיקר הגאון רבי שמעון י. ננקנסקי זצ"ל רכ בית פכנסת פגזול כ"כ, חקר פנפטר פגזול כפרלתו על פרעיון פנפלא שאמר רכין על פטירת ר' אלחנן. ופתפלא רכין פאיק לפנפטר כוכר כ"כ טוב את פברלש אחרי כ"כ פרכא שנים... וכפכפאנות קיכתי פוראפ מרכין כפאכות ככופ ראש יליכא, כארל אפ"ן פרכא שנים כא פגם אחת פנפטר פגזול ארכין, וקובס אכן ככר פאתין א' מפעסנקים פאיוחדים כאחצית שגפ כפי אפ"כנס, וכתוק כפ פגז"ר א"ל פ"ל, ופכנסתי תחילת את פגסן פיקר פיות ופאתין כ"כ פרכא זמן, ואח"כ את ר' א"ל פ"ל, ואמר אי אח"כ רכין כלל "כבוד התורה איז, אז אראש ישיבה דארף אריינגען פריער..." כבוד התורה הוא שראש ישיבה צריך להיכנס קודם, על א"ל פגסן חכא פרכא זמן...

אז יוכל פגזיון אפ"ל כא מפ שיש אכר כגזולותו של פנפטר פגזול, לכיטל עזאז כל פלנים תחת גזול ונפ"גי פבור כצוק"ל ויכאחט"א, ועזיון אלאות את פחאל שנוצר כפסתאקות א' מעזול מרכיצי פתורפ שגכא אפרכות תורפ כילראל. תלמיד חכם שמת מי יתן לנו תמורתו.

תנצב"ה

מי ראוי להתאבל על ירושלים?

כימים אלו ימי פאכאות על חורבן בית פאקדל, זמן פקכ"פ כיצי רככות אלפי בית ישרא פאומים כסגר פ"ל פ"ל פ"ל, כ"ס' כ"ק ב"ל נ"ל כ' את פאעלש עס אילינר כעירא, וכיכא כס"ל מפ לכיאר כגפ רכין

הגמ' מביאה אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי [לבש נעליים שחורות] וקאי בשוקא דנהרדעא [ועמד בשוק בנהרדעא], אשכחוהו דבי ריש גלותא ואמרו ליה מאי שנא הני מסאני, [שאלו אותו למה לובש נעליים אלו] אמר להו דקא מאבילנא אירושלים [אני מתאבל על ירושלים]. אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים [האם אתה חשוב כדי להתאבל על ירושלים?] סבור יוהרא הוה אתיוה וחבשוה [חשבו שנוהג בגאווה והכניסוהו למעצר], אמר להו גברא רבה אנא [אני אדם גדול, פי' ואני ראוי להתאבל על ירושלים], אמרו ליה מנא ידעינן [האיך נוכל לידע שזה נכון], אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא, אמרו ליה בעי את. אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם וכו', שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבקהו:

והנה כפי שרואים במעשה הזה ובעוד הרבה מקומות בש"ס, מוכיח רבינו שכשאומרים חז"ל "גברא רבה" הכונה היא שהוא תלמיד חכם גדול - היינו למדן, ולא בעניני צדקות וכדו', דהא כשרצו לבדקו אם הוא גברא רבה הי' המבחן בשאלה הילכתית, וכן לעיל דף מ' ע"א כששיבח רבא לר"נ את רב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא, ואמר ליה לכשיבא לידך הביאהו לידי, כי אתא לגביה אמר ליה בעי מינאי מילתא, בעא

מיניה שור של שני שותפין כיצד משלמין כופר וכו', ולא דיברו בעניני חסידות ופרישות או בעניני מדות, והרבה יש להאריך בזה.

ונשאל רבינו מה הפשט במעשה כאן, מה נוגע אבלות ירושלים ללמדן, האם מי שתלמיד חכם יותר גדול, צריך להתאבל יותר על ירושלים. ואמר רבינו "עַר לְעִנְנֵי הָאָפֶק יִעֲדֶר אֶת טִיף, נִשְׁט פֿון אויפֿן אָן" למדן לומד כל דבר בעמקות, לא מלמעלה. וממילא מבין יותר את עומק האסון בחורבן ירושלים, וראוי להתאבל יותר. ועל דרך זה הביא רבינו מש"כ בספר התרגשות הלב בשם מרן הגר"י סלנטר זצוק"ל שתמה על מי שלומד במהירות, "איך יוכל להיות לו יראת שמים"? והאריך בזה רבינו בכמה שיחות.

~ ~ ~

פְּרִיַת תּוֹרָה...

כשזכתה מדינת צרפת לפנ' כשש עשרה שנים שבאצלה רבינו, ונעשתה שם מהפכה גדולה בענין לימוד הצעירים בישיבות קדושות, התבטא רבינו שא"ז כוחו, אלא היות ולפנ' הרבה שנים טרח מאד מרן רבי ישראל סלנטר זצוק"ל להביא שם יהדות, אן הוא זרע את הזרעים, ועכשיו א"ז אלא קצירת הפירות שצמחו מצטיעות.

וכמדומה שזה מה שרואים כיום בהרבה מדינות ברחבי העולם, שמסר רבינו צפשו ליסוע עד קצה העולם, כדי לעורר ולחזק את העם, בבחינת צטיעות צטיעות, ולאט לאט רואים האנך שנוכחים מזה פרחים ושושנים ופירות של תורה ויהדות בכל מדינות אלו.

וא' מהם היא מדינת "פֶּנְמָה" שזכתה לפנ' כשש שנים לביקור של יום אחד! של רבינו אצלם, ורואים את הפירות הנפלאים, בהתקבות לומדי התורה שם. ועכשיו הגדילו לעשות בפתיחת "ישיבה גדולה", ע"י רב הקהילה הגאון רבי דוד פרץ שליט"א שטרח ובא בימים אלו בדרך רחוקה כזו, והביא עמו את התלמידים הראשונים הבאים לפתוח את השנה הבעל"ט בישיבה החדשה בפֶּנְמָה. וזכו לחביבות וחיוזק מרבינו ליסוד הישיבה הק', עם שתיית לחיים, וברכה נלבבת.

הקב"ה יעזור שכולכם תצליחו להקים תורה – לייסד ישיבה שממנו יגדלו תלמידי חכמים. וחזר ובירך את התלמידים ה' יעזור שתתחזקו בתורה ויראת שמים.

עוד רגע אדבר, כשסיפרו לרבינו לאתרוגה שיש מאנשי הקהילה בפֶּנְמָה, בעלי עסק גדולים, שזכו ובניהם חובשים את בית המדרש יומם ולילה, ואנצם להם בן שימשיך את העסק שלהם. אמר ע"ז רבינו את הגמ' בסוף קידושין א' אפשר לעולם בלא בנים ובלא צקבות, אשרי מי שבניו זכרים, אן לו למי שבניו צקבות ומבארים המפרשים מהו הלשון "בניו צקבות" הוי לי' לומר בנותיו צקבות? אלא הכונה היא לבנים זכרים שנוהגין בנקבות ואנצן עוסקים בתורה. א"כ כמה מאשר מי שזוכה ש"בניו זכרים" שעזבו כל חמדות תבל וממיתם עצמם באהלה של תורה.

~ ~ ~

יומא טבא לרבנן

בימים אלו נערך סיום מס' הוריות שצלמד בשיעור חזרה בכולל פוניבז' ע"י הגאון המופלג רבי איתמר גרבוז שליט"א מראשי ישיבת "ארחות תורה", בהשתתפות חותנו מרן הגאון ר' י. גרשון אדלשטיין שליט"א ראש ישיבת פוניבז'. ובירך רבינו בחום את התלמידי חכמים היקרים שיחי'.

וכך אמר "גְּלִיקְלָאךְ אִיז אַאִיד אַז עַר קַען זַיַּץ און לְעַרְנֵן תּוֹרָה, מאושר הוא האדם שיכול לשבת וללמוד תורה, עַר קַען זוכה זיין, הוא יכול לזכות כ"כ. כולם יזכו בכל הדברים הטובים, ברוחניות ובגשמיות, העיקר זה רוחניות, אבל צריך גם גשמיות, אם אין... צריך לדעת שברוך השם האברכים זכו לדעת מסתמא את כל הש"ס... ומצינו לשון חכמים כל הלומד ילד אינו מפסיד, ברוך השם לומדים עוד מסכתא ועוד מסכתא, שום הפסד אין מזה, מה הוא הפסיד, קצת שמויות... נוי גְּלִיקְלָאךְ אַאִיד אִיז אויף דער נועלם, עַר קַען אריין חאפין. דאָרפֿין אִיז נָאָהר... דאָ אִיז דער אָרם נואם מַעֲקַען זוכה זיין די גרעססע זאכבין, מַעֲקַען דאָרף נָאָר האבבין שְׂכָל, נואם קַעֲמֵן טָאָהן... נוער אִיז זוכה... אַיִינציגע מַעֲנֵשִׁין האבבין זוכה נַעֲוִיין אִין אַלְעֵע דורות, פֿאַיז נִישְׁט אַזַי... תרגום כמה מאושר יהודי בעולם הזה, הוא יכול לחטוף... שמה בעוה"ב זה רק... כאן זה המקום שאפשר לזכות לדברים הגדולים, רק צריך שכל... מה אפשר לעשות? מי זוכה? אנשים יחידים זכו במשך הדורות, זה לא כ"כ...

וכאן שאל רבינו מה הפירוש כולנו "יודעי שמך", והגיב מרן הגר"י העולם רוצים לשמוע. ואמר רבינו איך ווייס נִישְׁט, אני לא יודע, איך פֿרָעג, אני שואל. והביא מרן הגר"י בשם הגר"א דהכונה שכל התורה שמותיו של הקב"ה. סיים רבינו ואמר "מיר רעדן פון זאכבין נואם מיר ווייסן נִישְׁט...". אנחנו מדברים על דברים שאנחנו לא יודעים, "מיר נַעֲנַען ווייט ווייט פון דעם..." אנחנו רחוקים מאד מזה...

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מס' 129 • דברים תשע"ו

אלה הדברים וגו' (א, א)

לפי שכן דברי תוכחות, וכו', לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל. (רש"י)

תוכחה שמתקבלת על הלב

סיפר אחד מיקרי קרתא דבני ברק מתלמידי רבינו מהתקופה ששימש מג"ש בשיבת 'חוג חתם סופר':

פעם שאלתי שאלה בשיעור, ורבינו בחביבות רבה הגיב ואמר, 'לשאלה זו חכית'...

באותה תקופה איחרתי יום אחד לשיעור וכששאל אותי רבינו לסיבת האיחור, השבתי שעזרתי לחבר לתקן את האופנים... רבינו לא אמר מילה, אך די היה מהבעת פניו להבין שאינו מרוצה.

שוב באותה תקופה תפס אותי רבינו באמצע הסדר מפטפט עם חברים, פנה אלי רבינו ובמתק לשונו אמר, בחור חשוב כמוך ששואל לענין ומבין את הנלמד אין ראוי לך להיות שותף לביטול תורה כזה"...

הוסיף התלמיד הנ"ל: במבט לאחור, ממרחק עשרות השנים, למדתי יסוד נפלא איך צריכה להיות דרך התוכחה, וכמה חשוב לשקול כל מילה. אין די לגעור ולצעוק, אלא צריך לחשוב איך התוכחה תתקבל על הלב, והדרך הטובה היא להוכיח בדרך של כבוד, להוסיף מילה טובה!!! (נמסר ע"י תלמיד רבינו הר"ר אברהם ברנשטיין שליט"א)

דיני תשעה באב

ממרון פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

קידוש לחתן בשבת ערב ת"ב

שאלה: האם יש להמנע מעשיית קידוש לחתן בשבת חזון כשחל ת"ב בשבת?
תשובה: מותר לעשות קידוש לחתן ולשיר לו כמו בכל עליה לתורה, דאם לא כן הוי אבילות בפרהסיא.

החלפת בגדים במוצ"ש ת"ב

שאלה: ת"ב שחל בשבת מתי יש להחליף את הבגדי שבת?
תשובה: רק לאחר צאת הכוכבים ואחר שאמר ברוך המבדיל ולא יוריד קודם דהוי אבילות בפרהסיא.

ישיבה על כסא גבוה במוצ"ש ת"ב

שאלה: תשעה באב שחל בשבת עד מתי אפשר לשבת על כסא גבוה כרגיל?
תשובה: המנהג הוא עד צאה"כ (משתחשך).

קטן שהגדיל בת"ב נדחה

שאלה: קטן שהגדיל בתשעה באב נדחה האם צריך לצום?
תשובה: צריך לצום ואם הוא כחוש וחלוש א"צ לצום.

הבדלה לקטן שאוכל

שאלה: ת"ב שחל בשבת האם קטן האוכל צריך להבדיל?
תשובה: אם הגיע לגיל חינוך של הבדלה, וא"צ להתענות, צריך להבדיל קודם שיאכל.

הבדלה לחולה שצריך לאכול

שאלה: חולה שצריך לאכול בת"ב, האם צריך לעשות הבדלה לצורך כן?
תשובה: צריך לעשות הבדלה, ועדיף שיסחוט ענבים לעשות ע"ז הבדלה, ורק כשאין לו יעשה הבדלה על מיץ ענבים.

חולה להבדיל לבני ביתו

שאלה: חולה העושה הבדלה במוצ"ש ת"ב, האם יכול להוציא את בני ביתו המתענים?
תשובה: יכול להוציאם יד"ח (שע"ת תקנ"ו).

נטילת ידים לאכילה בחולה

שאלה: חולה שצריך לאכול בתשעה באב האם יטול ידיו או שיכרוך ידיו במפה?
תשובה: יטול ידיו, דא"ז רחיצה של תענוג ומותר.

אכילת לחם בחולה

שאלה: חולה שמותר לו לאכול בתשעה באב האם ימנע מאכילת לחם אם יכול, כדי שלא יבוא לידי חיוב נט"י?
תשובה: אין צריך להמנע מנטילת ידים דא"ז רחיצה של תענוג ולא נכלל באיסור רחיצה.

מי שיכול לצום חלק מהצום

שאלה: מי שיכול לצום חלק מהצום האם יצום כמה שיכול?
תשובה: יתחיל בלילה וימשיך ביום כמה שיכול, אבל לא יאכל בלילה ויצום ביום.

מלוח מלכה בליל ת"ב למי שאינו מתענה

שאלה: מי שמותר לו לאכול בת"ב, כגון או חולה או יולדת, האם מותר לו לאכול סעודת מלוח מלכה?
תשובה: מותר.

לקחת כדורים בשבת ערב ת"ב או בת"ב

שאלה: מי שצריך לקחת כדורים לבריאותו ויכול לקחתו או בשבת ת"ב, או בת"ב נדחה כיצד ינהג?
תשובה: אם יכול לקחת את הכדורים בלי מים עדיף בתענית כי אין ע"ז שם אכילה.

לקחת כדור לחולה או לכלה בת"ב

שאלה: מי שצריך לבלוע כדור בתשעה באב ואינו יכול לבלוע בלא מים כיצד ינהג?
תשובה: שיפגום את המים.

לחדש נעלים בת"ב

שאלה: אם קנה נעלים מיוחדות לת"ב, האם יכול לחדשם בת"ב?
תשובה: יכול לחדשם לת"ב, ועדיף שיחדשם קודם.

שמירה על ילדים בת"ב

שאלה: האם מותר לעשות קיטנה לילדים בתשעה באב ולקבל ע"ז שכר, האם הוי עשיית מלאכה בתשעה באב?
תשובה: מותר.

החזקת התינוק בת"ב

שאלה: האם נוהגים שלא להחזיק את התינוק על הידים בת"ב?
תשובה: הדין שלא להחזיק מוזכר בהלכ' אבילות והטעם משום שמביאו לידי שמחה, וע"כ יש לנהוג כן גם בת"ב, אמנם כשיש צורך להחזיקו כגון שהתינוק בוכה, מותר.

אמירת פסוקי ק"ש שעל המטה בת"ב

שאלה: בק"ש על המטה שאומרים בליל ת"ב האם יאמר את כל הפסוקים שרגיל לומר?
תשובה: יאמר רק את הפסוקים המוזכרים בשו"ע, ולא והי' אם שמוע וכו' וכדו'.

אמירת יברכך, ואלו דברים

שאלה: האם מותר לומר פסוק יברכך ומשנת אלו דברים אחר ברכת התורה כיון שהוא לשם לימוד תורה?
תשובה: מותר דהם גם בכלל סדר היום שמותר לאומרם.

אחיזה בציצית בק"ש ובברוך שאמר

שאלה: בק"ש ובברוך שאמר שבתפילת שחרית בט"ב שאין לובשין טלית האם יאחז בציצית?
תשובה: המנהג שלא לאחוז בציצית בק"ש ובברוך שאמר שבת"ב.

אבל להיות ש"ץ בתשעה באב

שאלה: מי שהוא אבל האם יכול להיות ש"ץ בתשעה באב?
תשובה: יכול להיות ש"ץ וא"ז נקרא מועד לענין זה.

דרך הלימוד בתשעה באב

שאלה: במ"ב כתב ללמוד דברים המותרים בלימוד בפשטות מה ההגדרה בזה?
תשובה: יכול ללמוד הגמ' ורא"ש ומסקנות התוס', אבל ללמוד את הדרך איך הגיעו למסקנות אסור, כך מבואר בב"י.

ללמוד בת"ב בחברותא

שאלה: דברים שמותר ללמוד בת"ב האם מותר ללמוד בחברותא?
תשובה: אפשר ללמוד בחברותא אבל ללמוד בפשטות ולא עם כל המ"ח דברים.

לימוד פרק אלו מגלחין בט"ב

שאלה: מה שמותר ללמוד בת"ב פרק אלו מגלחין שבמו"ק האם מותר גם הלכ' חול המועד שכתוב שם?
תשובה: את הל' חול המועד יש לו לדלג, וילמד רק הגמ' שמדובר על עניני אבילות.

לימוד מוסר בת"ב

שאלה: בתשעה באב האם מותר ללמוד מוסר?
תשובה: מותר רק כשבא לעורר אבל לא באופן שלומד את המוסר.

קריאת עיתון בתשעה באב

שאלה: האם מותר לקרוא עיתון בתשעה באב?
תשובה: אין לקרוא עיתון דמסיח דעתו מן האבילות.

נט"י אחרי בהכ"ס בט"ב

שאלה: מי שרגיל כל ימות השנה ליטול ידיו ג' פעמים אחר בהכ"ס כיצד ינהג בט"ב?
תשובה: בט"ב יטול כעיקר הדין רק פ"א.

לשבת על כסא גבוה בנסיעה

שאלה: הנוסע באוטובוס או במונית בת"ב האם צריך לזוהר שלא לשבת על כסא רגיל?
תשובה: יכול לשבת על כסא רגיל.

אמירת מז"ט בט"ב

שאלה: האם מותר לאחל מזל טוב בט"ב?
תשובה: מעיקר הדין אין איסור לומר, אמנם ראוי לחפש זמן אחר, אא"כ הברית בט"ב שאז יכול לומר.

שהחיינו בברית בת"ב

שאלה: בברית בתשעה באב האם מברכין שהחיינו?
תשובה: כן.

בעל ברית בת"ב נדחה

שאלה: בתשעה באב נדחה שבעל ברית א"צ להשלים תעניתו, האם מותר בנעילת הסנדל?
תשובה: מעיקר הדין מותר, מ"מ אין להקל בזה.

הלכות קריעה על מקום המקדש

הקנאת בגדיו לאחר

שאלה: האם מועיל להיפטר מקריעת הבגד על מקום המקדש ע"י שיקנה את בגדיו לאחר?
תשובה: זה הערמה, דנראה שבא להפקיע את המצוה ואין לעשות כן.

חיוב אשה ובנים בקריעה

שאלה: אשה שבעלה מקפיד שלא תקרע את בגדיה, וכן בנים שאביהם מקפיד על בגדיהם שלא יקרעו האם מחוייבים לקרוע?
תשובה: אבי המשפחה צריך לדאוג לתת להם את האפשרות לקרוע כמו שצריך לתת להם כל צורכם.

קריעת החולצה

שאלה: מה שמחייב לקרוע את בגדו העליון הוא דוקא בחליפה, ואם אינו לבוש בחליפה האם פטור?
תשובה: אם אינו לבוש בחליפה הרי בגדו העליון הוא החולצה ולכן יקרע את החולצה.

לבישת חולצה אחרת

שאלה: האם יכול ללבוש חולצה על חולצתו קודם שרואה את מקום המקדש, בשביל שיקרע את החולצה העליונה?
תשובה: יכול.

סדר הקריעה

שאלה: מהו סדר הקריעה שיש לקרוע כשרואה את מקום המקדש?
תשובה: ראוי לנהוג כהרמב"ם והשו"ע לקרוע שיעור טפח בידו כנגד הלב בצד שמאל.

הימים שפטור מקריעה

שאלה: מה הם הימים שפטורים מקריעה?

תשובה: כל ימות השנה גם בימים שאין אומרים תחנון כר"ח ג"כ חייב לקרוע חוץ מימי חול המועד.

קריעה על ירושלים ועל מקום המקדש

שאלה: האם כשבא לכותל המערבי קורע שניים גם על ירושלים וגם על הכותל, או שמספיק שיקרע אחד על שניהם?

תשובה: יכול להמתין עם הקריעה על ירושלים עד שבא לכותל המערבי ושם יקרע על שניהם.

האם יש לחנך את הקטנים לקריעה בכותל במערבי

שאלה: האם יש לחנך את הקטנים לקריעה בכותל המערבי?

תשובה: קטנים פטורים מקריעה.

אינו מתכוין לקרוע

שאלה: הנוסע לשמחה לירושלים ורוצה לנסוע לכותל המערבי בבגד השמחה ואינו רוצה לקרוע אם מותר?

תשובה: אם אינו מתכוין לקרוע עדיף שלא יסע לכותל המערבי.

עוצם עיניו מלראות מקום המקדש

שאלה: העומד במקום שאפשר לראות משם את מקום המקדש ועוצם עיניו מלראות אם מועיל להיפטר מקריעה?

תשובה: כיון שעומד במקום שאפשר לראות מקום המקדש מתחייב בקריעה אע"פ שאינו רואה בפועל.

לשייר אמה על אמה בביתו

שאלה: המסייד ביתו ורוצה אח"כ לקלף את האמה על אמה זכר לחורבן אם עושה כדן?

תשובה: לכתחילה צריך לשייר בשעת הסיוד אמה על אמה, ואם סייד שלא כדן חייב לקלף.

המדביק ביתו בטפטים

שאלה: המדביק ביתו בטפטים אם יש לו חיוב לשייר אמה על אמה?

תשובה: דין הטפטים כדיו ציור וכיור שצריך לשייר בהם אמה על אמה.

קילוף הצבע

שאלה: מה שיש שאינם מקלפים את הסיד ורק מקלפים את הצבע אם עושים כדן?

תשובה: יש להקל בזה כיון שכלפי כל הדירה נראה שאין בזה סיד [ויש מקום להשאיר בלא טיח כלל].

קילוף שטח האמה בכמה מקומות

שאלה: המקלף בשטח האמה בכמה מקומות עד שהסיד נראה מקולקל אם מועיל?

תשובה: אפי' שרק חלק מהאמה מקולף מ"מ מועיל להיחשב זכר לחורבן.

שאלה: מקומות כמו תלמודי תורה, ישיבות, האם יש לשייר בהם אמה על אמה?

תשובה: בבה"ל כ' דבתי כנסיות א"צ לשייר לשייר בהם אמה על אמה, ומסתבר שה"ה מקומות אלו פטורים.

זכר לחורבן באולמות שמחה וכדו'

שאלה: אולמות שמחה מקוה וכדו' האם צריכים לשייר זכר לחורבן?

תשובה: נראה שפטורים דהחיוב הוא דווקא בית דירה.

זכר לחורבן בכל חדר

שאלה: האם צריך לשייר זכר לחורבן בכל חדר?

תשובה: יש שמשיירים אמה על אמה בכל חדר זכר לחורבן.

כשלא יכול לעשות ממש ממול

שאלה: בדין שיש לעשות הזכר לחורבן מול הפתח, כיצד ינהג כשיש ארון מול הפתח?

תשובה: יעשה בצד הארון במקום שאפשר.

להניח ארון במקום ששייר אמה על אמה

שאלה: אם אפשר להניח ארון במקום ששייר אמה על אמה?

תשובה: אחר ששייר כדן יכול להניח שם ארון וא"צ לחזור ולקלף במקום אחר.

החיוב לקלף בקונה בית

שאלה: הקונה בית מוכן האם צריך לקלף אמה על אמה?

תשובה: בקונה מגוי אין צריך, ואם קונה מישראל כיון שהישראל עבר איסור בכך שלא שייר יש לקלף.

תשעה באב תשע"ו

גליון צ"ג, פ' דברים
מ' אב ה'תשע"ו
רמת - השרון

רבי יעקב אלכסטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

ניב

שפתים

[תיקון המומים]
חלק ב'

שיחה שנאמרה במדרשה, בר"ח אב
ה'תשע"ה

סבור למיקטליה - חשבו שיש פתרון אחר, להרוג את בר קמצא! לפי ההלכה הוא הכניס בסכנה את עמ"י ומותר לעשות פסק דין חד פעמי ולהרוג אותו, הוא גם נקרא רודף^א כדי שלא ילך וילשין. 'אמר להו רבי זכריה, 'יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג' - הרי ההמון לא יודעים שהוא הלך למלך להלשין, אז מה 'יאמרו - שהוא הביא בהמה בעלת מום והוא עשה את המום וקיבל עונש ליהרג על שעשה מום בקרבן, זו באמת עבירה חמורה שחייבים עליה מלקות^ב אבל לא מיתה.

'אמר רבי יוחנן : ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו - הוא לא היה כ"כ תקיף, התנהג בסבלנות, ולא הרג את בר קמצא. ע"כ הסיפור.

הגמרא מספרת את הסיפור הזה כדי שנלמד מזה משהו. לפני שהגמ'^ג מתחילה את הסיפור ישנו מאמר: 'אמר רבי יוחנן - "אֲשֶׁרִי אָדָם מִפֶּתַח תְּמִיד וּמִקְשָׁה לְבֹו פֹול בְּרָעָה"^ד. 'אומרים בעלי התוס' בגיטין שם,

^א שו"ע חו"מ, סי' תכ"ה
^ב רמב"ם הל' איסורי מזבח, פ"א ה"ז
^ג גיטין נ"ה ע"ב
^ד משלי כח, יד

שלא עלה בדעתם שיכול לצאת מזה כזה אסון שבר קמצא ילך להלשין, אם היו חושבים על זה אז ודאי אם האדם הזה עצמו שסילק את בר קמצא מהבית היה חושב שבר קמצא יעשה דבר כזה, לא היה מוציא אותו החוצה.

הסיפור הזה התגלגל ובאמת כבר הגיע הזמן של החורבן והגלות, היה עוון שנאת חנם גם לולא הסיפור הזה. הגמרא מספרת דברים שלכא' נראים קטנים ורואים מה התוצאות שלהם. בואו נחשוב, לכאורה יש הרבה חושבים שבר קמצא מסכן, מוכן לתת כ"כ הרבה כסף ומה אכפת שישאר.

נראה את הצד השני: האדם הזה שהכין את הסעודה נראה שהיה אדם חשוב, 'הווי יתבו רבנן', 'ישבו שם גדולי תורה, אם הם באים סימן שהאדם הזה היה תומך תורה ובעצמו ת"ח, מחשובי ירושלים, וזה האדם ששונא אותו, אותו בר קמצא, היה אדם לא צדיק בכלל, בסופו גם רואים איזה רשע הוא היה, שאילו היה צדיק, אדם נורמאלי שהיו אומרים לו לצאת מיד היה יוצא, למה לא יצא כי הוא היה אוהב את הכבוד ואת המחלוקת.

מצד שני, אחרי שהוא כבר נכנס, הוא אומר לבעה"ב אתה תשמח בשמחתך, מה אתה צריך ברגע הזה לחשוב על השנאה הזאת ולהוציא אותי. בעה"ב חושב, הסעודה הרי שלי, וכשהוא יושב פה אז למשפחה שלי אין תיאבון לאכול בכלל זה מפריע לכל הסעודה, והוא אדם שלא שייך לחברה שלנו בכלל הוא אדם

בס"ד | ד' מנחם אב, פ' דברים תשע"ו,
חזון

היחיו את האבנים...
והמה שרופות
(נחמ"י ג, לד)

לפני שנים רבות, קראתי בס' מחיר י"ן (להרמ"א) ובעוד ספר ישן את הסיפור:

בשנת חורבן בית ראשון, ביקר בירושלים סוקראטוס, גדול חכמי יון, ופגש בהר הבית את ירמיהו הנביא, בוכה ומקונן בקול. ויאמר סוקראטוס, הרי אתה חכם גדול, שפוי בדעתו, ולמה אתה בוכה על אבנים שנהיו שבורות ושרופות, שזה מתאים לנשים רגשניות, ובני אדם קצרי שכל.

ויען ירמיהו: האם בין כל מקצועות החכמות שאתה עוסק, נשאר אצלך איזה דבר מוקשה, או מצפה לפתרון, וכאשר ענה: הן, והרצה לו את הקושי, אז ענהו ירמיהו בטוב טעם ודעת, ופתר לו את החידה, ועוד חידה.

השתומם סוקראטוס, מנין לך, והיכן למדת כל זה, אמר לו ירמיהו, מן האבנים האלה כשהיו שלימות. ע"כ הסיפור.

ביאור דברי הנביא, בהקדם מאמר החכם מכל אדם: "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב'), לפי זה כל מי שיותר מקורב לקב"ה הוא יותר חכם, ואדם מתקרב לקב"ה בסיוע חפצים קדושים, כגון מזוזה, ספר תורה וכו'. ובזמן הבית ה' החפץ הכי קדוש, בית המקדש הבנוי מאבנים, עד כדי כך, שאפילו רק נכנס לתוך הבנין, עובר בל"ת או- מיתה ביד"ש, ומעתה מובן כפשוטו מענה ירמיהו.

והרחמן יזכנו, להתחכם בתורה וקירבת אלקים, ויקוים הפסוק בהפטרה של שבת חזון, 'אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו' בב"א.

לעילוי נשמות: אבנר בן רפאל, הילדה בת זראדה, עובדיה בן גורגיה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר. ז"ל

לא משקרת, ואמרו יכול להיות שיש לה בעיה נפשית. אמנם בביה"ס היא טובה מאוד, עושה שיעורים, חברה טובה, אבל בבית, יש התפרצויות. הדבר נודע לאחת המורות, המורה יודעת שלא יכול להיות דבר כזה, היא בררה מה קרה. הבת הזאת הייתה צריכה להיות בתפקיד בהצגה, עושים בביה"ס מסיבה לקראת החופש, עושים הצגה עם שחקנים, מחלקים תפקידים ובתוך ההצגה מספרים סיפור על ילדה שהתחצפה לאמא, וצריך להציג את זה שהיא צועקת, וכך אותה בת דיברה את זה לא לאמא שלה אלא לקיר, כדי שתוכל למחרת בהצגה להציג את זה.

להיפך האמא שמחה שהיא עושה זאת שיודעת להציג. אבל השכנה שלא ידעה, מיד חשבה שהיא חוצפנית וילדה רעה, יש לה מחלת עצבים. אם היו דנים לכך זכות השידוך היה יוצא לפועל. כך כתוב בהלכה, אדם שיודעים שכל ההתנהגות שלו בסדר גמור, מידות טובות, אפי' אם רואים בעיניים שעבר עבירה, צריך ללמד זכות שיש איזו סיבה שאני לא יודע אותה, אם הייתי יכול הייתי חוקר ומגלה שזו לא עבירה.

להיות דייקן

מתוך הסיפורים כאן אנו לומדים להיות דייקן בשמיעה. שהשליח לא שם לב שקמצא הוא לא בר קמצא, הוא חשב שזה הוא האיש וטעה והביא את ההזמנה לבר קמצא, על הטעות שהיתה בין קמצא לבר קמצא חרבה ירושלים.

ללמדנו שאדם צריך להיזהר מאוד, בכל דבר לדייק. לכן נהג המהרי"ל דיסקין, כשהיה שולח ילד בשליחות, והיה אומר לך תגיד לפלוני כך וכך, היה מחזיר אותו, תגיד עוד פעם מה אמרתי לך, והילד היה צריך לחזור ולהבחין אם הוא יודע בדיוק מה הוא אמר לו. אם בעה"ב היה בוחן, תגיד את מי אתה הולך להזמין את קמצא או בר קמצא אז לא היה טועה, צריך כ"כ לדייק בכל דבר ודבר, את כל זה אנו לומדים. 'אֲשֶׁרִי אֶדְם מִפֶּחַד תְּמִיד', יה"ר שהקב"ה יתן לנו שכל להיזהר בכל המעשים שלנו, שלא יצא מהם מכשולים ח"ו, אמן ואמן.

מכשול ויש ספק ואנשים יחשבו שהורגים אותו בגלל העבירה שעשה מום, א"כ נמצא שיש כאן דברים שצריכים הכרעה בסנהדרין, בינתיים לא הקריבו, ואמר רבי זכריה נלך בסבלנות לשאול את השבעים זקנים ונחליט אם להרוג אותו אם לא. באותו זמן בר קמצא ראה שמחכים, לקח את העגל ואמר לשלוחי המלך, אתם רואים שלא מקריבים אותו. כשבר קמצא הגיע עם העגל לא מסתבר שהמלך, שנוהג בחכמה, שלח אותו לבד, ודאי שלח איתו מלווים עשרה אנשים מכובדים, הרי הולכים לבהמ"ק עם קרבן בשליחות המלך, ודאי הלך עם עוד משלחת.

כשהגיעו לביהמ"ק לגויים אסור להכנס והם נשארו בחוץ והוא נכנס לבד עם העגל וניצל את ההזדמנות שמחכים לו, חטף את העגל ויצא החוצה ואמר לכל המשלחת, לא רוצים להקריב אותו וחזר. אח"כ כבר לא יכולים להרוג אותו כי השליחים של המלך רואים את הכל. הוא גם שואל, איך יכלו להרוג אותו, לקחת סכין ולשחוט אותו? זה יעשה רעש גדול. הוא אומר שהם ידעו איך להשביע מלאך, שיכלו ע"י מלאך עם השם המפורש לעשות שברגע שיצא יפול על הארץ וימות, וכשיצא יאמרו שהתחלק על הרצפה וקיבל מכה בראש או שקיבל התקף לב, אבל אחרי שכבר יצא החוצה לא הייתה להם שליטה עליו.

לדון לכף זכות

איסור לה"ר שהח"ח כותב בהקדמה לספר צריכים אנחנו לעסוק בזה ולשמור את הדיבור וגם את הלב מלקבל ולהאמין ללה"ר. זה כולל גם לדון כל דבר לכף זכות. הרבה פעמים אדם רואה משהו וחושב שיש כאן משהו לא טוב. וכך קרה פעם ששכנה אחת קלקלה שידוך טוב שהיה יכול לצאת לפועל - היה שידוך לבחור וכבר החליטו שזה דבר טוב, התענינו על הבת של משפ' אחת, שאלו את המורות, ושמעו שיש לה מידות טובות ויראת שמיים, והחליטו לשאול גם שכנה אחת. שאלו אותה והשכנה אמרה שיש לה בעיה, התפרצויות, מדי פעם היא מתפרצת ומתחצפת על אמא שלה בצורה נוראה, מדברת אליה בגסות, איזו אמא את! סיפרה את זה למשפ' של ההורים של הבחור והם האמינו לה שהיא

מקולקל, לפי הצדק והחוק מותר היה לו להוציא אותו.

לפנים משורת הדין

מכאן מגיעים לנקודה שהגמרא אומרת במקום אחר" נחרבה ירושלים על שלא בה לפנים משורת הדין, כשאדם עומד על שלו אפילו אם הוא צודק ולא מוותר כלום, גורם חורבן. כאן מלמדים אותנו את הכלל החשוב מאוד שצריך לנהוג לפנים משורת הדין.

את מה מזכיר העגל

הגמרא מספרת פרטים - שלחו עגל, אומר הרב יוסף חיים, הגמרא מספרת שהזדמן עגל, לא כבש ולא גדי, עגל מזכיר משהו. עגל הוא המכשול הראשון של עמ"י שהיה בחטא העגל, שאמרו אנחנו מחליטים לא לחכות למה שמשה רבנו יאמר. בחטא העגל כתוב בתורה "וְכִיֹּם פָקְדִי וּפָקְדִיתִי עָלֵיהֶם חֲטָאתָם" וכל הצרות עד סוף כל הדורות הן תשלומים על חטא העגל. אז הזדמן כך מן השמים, אבל זה מזכיר לנו את חטא העגל.

כשהוא עשה מום בניב שפתיים, בדיוק בשפתיים זה על חטא לשון הרע. יש בעם ישראל מום! שמדברים לשון הרע והשפתיים לא שלמות - חור בשפתיים. המום הנוסף שהטיל - דוקין שבעין, עין טובה, יש קנאה שאדם מקנא אחד בשני, המומים האלה בדיוק מתאימים לקלקול של הדור, וזה הדבר שגרם לשנאת חינו והביא לחורבן הבית השני. רבי זכריה בן אבקולס שפעמיים יכול היה למנוע את החורבן, או שיקריבו את הקרבן ואז המלך יראה שלא מורדים בו, או שיהרגו אותו ואז לא יהיה מי שילשין למלך, אומרת הגמרא ענוותנותו של זכריה (פירש"י - סבלנותו) ממה שכתוב שסבל את זה ולא הרגו. מה זה סבל, הוא אמר שאי אפשר להרוג אותו כדי שלא יצא מכשול, מפרש הגרי"ח וממשיך שזכריה בן אבקולס סבר - אתם ודאי חושבים שצריך להרוג אותו. אבל יש את שיקול הדעת ואולי אם יהרגו אותו יצא

^נ ב"מ ל', ע"ב

^י שמות לב, לד וברש"י שם

מנחת דבר

**הערות ועיונים מחידושי רבנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
נלקטו מספר "מנחת חינוך" עם הערות "מנחת דבר" מרבנו שליט"א
(מתוך הכרך העומד לצאת לאור בס"ד)**

בל תגרע בק"ש

המחסר תיבה בקריאת שמע יל"ע אם עובר בלאו דבל תגרע. וכן יל"ע לענין מחסר ברכה בברכת המזון (ודו"ק למש"כ תוס' ברכות ט"ז א'), ולכא' לא שייך רק אי נימא דברכות מעכבין זה את זה. ויש לדון מפועלים [דפטורים מברכה רביעית]. ויל"ע בכל זה בטורי אבן ר"ה כ"ח באב"מ יעו"ש מש"כ לענין ציצית. ועי' עוד בביה"ל סי' ל"ד ס"ב ד"ה יניה. ויל"ד.

ויעוין ספרי פרשת ראה על קרא דאל תוסף עליו וכו', דדרשינן התם, מניין שלא יוסיף ברכה על ברכת כהנים, תלמוד לומר כל הדבר, אפי' דבר אל תוסף עליו. ומשמע דלא הוי מחייבין בבל תוסיף [וה"ה בבל תגרע מיהו עי' בזה] אמצוה דדיבור בלא מעשה, אילולי ריבוי' דכל הדבר. ויתכן דהשתא נמי דמרבין לה מכל דבר, לא מרבין רק דיבור בלחוד, אבל לא מידי אחרנא דגרע מדיבור. ומצוה המתקימת בהרהור [או למ"ד דכדיבור דמי] לא תתרבה בריבוי זה. עוד יל"ד לפי"ז דמצוה המתקימת בשמיעה [כגון שופר, אי נימא כהסוברים דמצותו בר"ה בשמיעה] דלמא נמי לא תתרבה לענין בל תוסיף [ובל תגרע]. ולפי"ז יש לדון בהנ"ל. מיהו לכא' אין נראה. [ועתוס' ר"ה ט"ז ב' ד"ה ותוקעין ודף כ"ח ע"ב ד"ה ומנא, ועי' לח"מ רפ"א ד"ה שופר. ודו"ק].

עמידה מפני שיבה בק"ש

היושב וקורא קריאת שמע יל"ע אי חייב לעמוד בפני זקן העובר לפניו או"ד דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולקמאי דרק בבטול המצוה

שעוסק בה פטור ממצוה אחרת לכא' אין כאן בטול דיעמוד ויקרא, ומיהו בק"ש של שחרית הרי א"א לו לעמוד ולקרוא דהא עביד כבית שמאי דקריאת שמע בעמידה ואינו רשאי. ומיהו הכא עומד מפני ענין צדדי, וכמדו' שהאחרונים החמירו גם בעמידה מסיבה אחרת דאסור לעמוד ולקרוא, ומיהו הכא דמינכרא מילתא שמא מודו דלא שייך. ויל"ע בפרשת והי' אם שמע דהויא דרבנן וצ"ע בגדר העוסק במצוה דרבנן פטור מן המצוה דאורייתא. ואי דינא דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, יל"ע בעוסק בפסוקי דזמרה וכן בתחנונים שלאחר התפילה, ונרא' דבאחר התפלה ודאי דלא מיפטר, ובברכות ק"ש תליא בדלעיל ובפסוקי דזמרה הא הוה מדינא רק אשרי ותו לא, ומיהו אין ראי' ודו"ק. ועצם ענין פסוקי דזמרה הוה דינא דגמרא לענין ישיבה המוזכר בירו' וכמו שכתבו בזה האחרונים.

בענין ק"ש בכל לשון

בברכות ט"ו א' דרשינן "שמע" בכל לשון שאתה שומע. וכתב בביאור הלכה סי' ס"ב סס"ב בכל הדברים הנאמרים בכל לשון אם אין אנשי המדינה מכירין בלשון זו לא נקרא לשון, ויעו"ש מה דמייתי עלה ראי' לדבריו מההיא דקידושין ו' א' דלשון חרופתי לא מהני לקידושין אלא ביהודה שכך קורין שם לארוסה חרופה [ויעו"ש מש"כ מענין שיטת הרמב"ם בזה, ויל"ע בביאור הגר"א אהע"ז סי' כ"ז סק"ז במש"כ בשיטת הרמב"ם בזה ולפי"ז דו"ק], עוד מייתי שם מדברי ריטב"א רפ"ק דנדרים.

ויל"ע במש"כ הריטב"א עירובין כ"ח א', יעו"ש שכתב שם דג' דרכים הם לענין מנהג שנוהגין רק במקום אחד, כשהוא משונה דאפי' באתרי' לא מהני, אינו משונה אלא ששאר המקומות לא בחרו בו מהני רק באתרי', ומנהג יפה ומה שאין נוהגים בו בשאר מקומות הוא מפני שאין צריכים לו או שאינו מצוי להם, דבכה"ג אותו מקום שנוהגין בו הוה רובא לעלמא. והקשה מאי שנא מחרופה דלא מהני בעלמא, ותי' דחרופה מנהג בינוני דלא מהני רק לאתרי' יעו"ש, ולפי"ז יל"ד בלשונות דהוה מנהג יפה [ויל"ד בגדרי הענין הזה] ליהוי מקום שנוהגין בו רובא דעלמא, ועי"ש.

חיוב עבד המעוכב גט שחרור בק"ש

עבד המעוכב גט שחרור בעי' בגמ' גטין מ"ב ב' אי קרינן בי' אדון כיון דמעוכב גט שחרור למשנה אחרונה שם דכופין את רבו לשחררו. והקשו התוס', [והובא ברשב"א], מההיא דחגיגה ד' א' דלמשנה אחרונה לא קרינן בי' אדון. ותי' דלענין עלי' לרגל תלי' באדון שמעשה ידיו שלו. [דהקפידה כדי שלא יעכבהו מלעלות לרגל], ומשא"כ בנד"ד אמרי' דאדון הוא מיהת [לצד אחד בבעי'].

ולפי"ז יל"ד במש"כ הגר"א (בשנו"א פ"ג דברכות) דמיעוטא בירוש' (פ"ג ה"ג) דעבד פטור מקריאת שמע דכתיב שמע ישראל וכו' ד' אחד, מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו עוד אדון, הוא למשנה ראשונה ולא למשנה אחרונה [והיינו כי ההיא דחגיגה]. ולדברי הרשב"א לכאן מיעוטא דקריאת שמע אינו בחיוב הקריאה אלא בתוכן הקריאה, וא"כ הו"ל כי ההיא דגטין דתלי' באיבעי'. ודו"ק.

ואי הוה בחיוב הקריאה דו"ק לפי משנה ראשונה ביום של עצמו. ויל"ל.

ובתוס' חגיגה ד' א' כתבו ישוב אחר דטעמא משום דעומדים לכוף רבו כמאן דשוחרר, ומשא"כ כשמת איגלאי מילתא דלא הי' עומד לשיחרור. ולפי"ז לכאן בעי' להתנות בעולת נדבה שמא ימות.

בענין דחית עשה דק"ש ללא דלא יראה בך

ערות דבר

נודע הנידון בדברי האחרונים [יעו' תורע"א ספ"ג דפסחים] לענין עשה אי דחי ללאו האמור בענין זה בעצמו וכגון עשה דפסח אי דחי ללאו דלא תשחט על חמץ דם זבחי באופן שאינו יכול לבערו [וגם ביטול לא שייך אחר ו' שעות] דלא אמרינן דחי' בדבר שהלאו הוא בעצם המצוה שהתורה אמרה דהעשה דשחיתת פסח לא יהא על החמץ [יעו' לשון הגרע"א ולכאן' לאו במצוה דשחיתת פסח תלי' דגם בלא מצוה שבדבר לכאן' הוא איסורא מחמת עצם שחיתת הפסח, ועי']. ויעו"ש מה דמייתי בזה פלוגתא בדברי האחרונים [ויל"ע בשאלות סי' צ"ו מצוה ע"ד].

והנה כל זה רק במה שנאמר בפרטות באותה מצוה וכגון הנידון הנ"ל אבל בגוונא שאינו מתייחס בפרטות לקיום המצוה או לענינה אף שהוא איסור הקשור בקיומה באופן זה וכגון ערום שצריך לקרות ק"ש או לברך ברכת המזון ואין לו אפשרות לכיסוי (או להבדיל בין לבו לערוה), לכאן' שפיר איכא למימר בזה דליתי עשה דק"ש או דברכת המזון ולידחי ללאו דלא יראה בך ערות דבר דאין הלאו הזה בפרטות אלא הוא לאו כללי באמירת דברי קדושה באופן זה [מיהו להלכה לדידן דלא קים לן מצות ק"ש מה היא וכמו שנחלקו בזה אי פסוק ראשון או פרשה ראשונה או ב' הפרשיות וכן לברכת המזון לכאורה בעי' לברוכי בנוסח הקצר ביותר, מיהו יל"ע בכ"ז וכל"ע].

ויל"ע במש"כ בב"י באו"ח סי' צ"ט דמייתי שם גי' בירושלמי דשיכור לא יקרא ק"ש דקרינן ביה ערות דיבור [וצ"ע אי הוי דרשא דאורייתא], ומתבאר שם דגם אם לא יוכל לקרות אח"כ ק"ש אפ"ה לא יקרא, ולהנ"ל יל"ע מ"ט לא אמרינן בזה עשה דוחה ל"ת כיון דהלאו הוא כללי [בדאורייתא] ולא נתייחד למצות ק"ש וכנ"ל. [ובגוונא דפושע יל"ע תוס' עירובין ק' א' וברשב"א ושאר קמאי שם].

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה במחיצת החפץ חיים. דברים. גליון מס' 75

בס"ד

תולדות ה'נרגנות'

וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וּתְאָמְרוּ בְּשִׁנְאֵת ה' אֶתְנוּ הוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֶתְנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ (א, כז)

משה רבנו מייסר את ישראל שהם לוקים במידת הנרגנות. שהרי הקב"ה אוהבם תמיד, ובכל אופן הם אמרו שהקב"ה שונאם. וסיבת הדבר היא, מפני שהם עצמם שנאו את הקב"ה טענו שגם הוא שונא אותם, והביאו ראיה לכך מזה שהוציאם ממצרים להביאם לארץ ישראל. ואף, שארץ ישראל טובה בהרבה מארץ מצרים, הם לא ראו אלא את מעלתה של מצרים על פני ארץ ישראל [עפ"י רש"י]. וביאר רבנו (שמה"ל ח"א ש"ב פט"ז), שהלוקה במידה רעה זו לדון כל דבר שנעשה לו לכף חובה.

אדם כזה המתאונן ומתרעם על כל דבר, דן תמיד את חבריו לכף חובה, וכל דבר שנעשה לו - אף אם נעשה בתום לב ובכוונות טובות - הוא מיד מפרשו שכוונות חבריו לרעתו, וכ"ש שאם חבריו טעו ועשו משהו כנגדו, מיד הוא מפרש זאת שנעשה בזדון ולא בשגגה. לא ימלט, שאדם כזה יחטא תמיד בעוון לשון הרע, שהרי כל מעשי חבריו מתפרשים אצלו לרעה. ולכן פוסק רבנו (ח"ח ה'ל' רכילות פ"ב ה"ב), שאסור לספר לאדם כזה שום דבר שנעשה לו חברו, אם ישנה אפשרות לפרש זאת לרעה, שהרי אדם זה מוחזק שיפרשו כך ולא לטובה.

החפץ להינצל ממידה רעה זו, יעלה על דעתו ויתבונן בתולדות תכונה זו, ובעבירות החמורות הנולדות ממנה. הנגוע במידה זו, עלול במהרה לעבור על מצוות (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", ועל הלאו של (ויקרא יט, יז) "לא תשנא את אחיך בלבבך". השנאה שאסרה התורה היא שנאת חנם, ששונא את חברו על לא-דבר. והנרגן שונא את חברו על לא-דבר, ויותר מכך, הוא שונא את חברו על דברים טובים שעושה למענו, כפי שעם ישראל שנאו את הקב"ה על דבר טוב שיעד להם. כן עובר הוא תמיד על מצוות (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפט עמיתך", שחז"ל פירשוהו (ספרא קדושים פ"ב פ"ד) שהוא מצווה לדון את חברו לכף זכות. ובספר חרדים (פ"ד) נאמר, שהדן את חברו לכף חובה הוא מרכבה לקליפת הטומאה הנקראת 'חובה'. ועובר על עוון 'החושד בכשרים', שאמרו חז"ל (שבת צז, א) שעונשו ללקות בגופו.

עונשה של שנאת חנם גדול גם בעולם הזה, כפי שאמרו חז"ל (שבת לב, ב) שבעונה מריבה רבה בתוך ביתו של אדם, ואשתו מפלת נפלים ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים וכו'. ובית מקדשנו השני נחרב בעבורה (יומא ט, ב). בימים אלו, בהם אנו אבלים על חורבנו, נתבונן בתוצאות מידה רעה זו, נתרחק ממנה ונציל עצמנו מעונשיה. ועל ידי זה יקל עלינו להימנע מ'שנאת חנם', ונזכה לבניית בית המקדש השלישי, במהרה בימינו, אמן.

אורחות חיים במחיצת החפץ חיים לתשעה באב. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן.

אילו היה בית המקדש בזמננו ומזבח בנוי, כמה היה מזרז כל אחד ואחד שיהיה עכ"פ לפרקים בארץ ישראל או עכ"פ פעם אחת בימי חייו ויקריב איזה קרבן חטאת או עולה, כל אחד כפי מה שצריך לו כדי שתהיה לכפרת נפשו. ונסיעה כזו להליכה ולחזרה בוודאי היה עולה לו הרבה והרבה מעות, ולא היה דבר זה למוזר כלל בעיניו ולא בעיני כל אדם, ואדרבה היה שמח מזה שזכה להקריב קרבן לפני המלך ה' עבור עוונותיו, כי באמת זהו כל אדם שיראה בימי חייו לתקן עוונותיו ולא יבוא מעוות לפני מלך הכבוד אשר מזרה בעיניו כל רע.

וא"כ בענייננו שאנו בטוחים שכאשר יעסוק האדם בזה הענין כראוי יתכפרו לו עוונותיו כמו לפני ע"י קרבנות ויותר מהם, וכמו דאיתא באבות דרבי נתן (ד, ה), בוודאי מי שנתן לו ה' דעת יראה שלא יתרשל בזה ויעשה גמ"ח קבוע בביתו, כל איש ואיש לפי ערכו, ויהיה לו דבר זה לכפרה דוגמת המזבח לפניו.

אהבת חסד ח"ב פרק טו

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

בס"ד

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה.

אפילו בעכו"ם שאין מצווין על זה, מצינו בגמרא ב"ק (דף לח) שמן השמים משגיחין על כח דיבורם ואין הקב"ה מקפח אפילו שכר שיחה נאה, שבת לוט הבכירה שקראה לבנה 'מואב' בלשון מגונה, אמר הקב"ה למשה בכמה מאות שנים אחר זה "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה", מלחמה הוא דלא, הא אנגריא עבד בהו. והצעירה שקראה בנה "בן עמי" בלשון נקי, נאמר על בני עמון "אל תתגר בם" סתם, דאפילו אנגריא לא תעביד בהן.

מזה נוכל ללמוד שכל שכן איש ישראל שדיבורו עומד ברומו של עולם נושאם אומר על איזה דבר שהוא הקדש שוב אסור לנגוע בו וליהנות ממנו אפילו שיהיה פרוטה, ואם נהנה חייב להביא אפילו קרבן מעילה. ואם נתן לאשה איזה דבר ואמר לה 'הרי את מקודשת לי', באותו רגע נעשית אשת איש ואסור לכל העולם לנגוע בה. וכל דיני נדרים ושבעות תלוי בכח דיבורו, ונאמר על זה "לא יחל דברו". וכן בענייני עכו"ם, אפילו לא עשה שום מעשה אלא שאמר לה 'אלי אתה' הוא עבודה גמורה וחייב מיתה על זה, כדאיתא בסנהדרין (דף נט), על אחת כמה וכמה שמשגיחין מלמעלה על כל הגה שמוציא מפיו.

(חובת השמירה - פתיחה)

לא תגורו מפני איש.

קרה באחד החגים בשעה שעמד הקהל בבית הכנסת בתפילה, נמלך אחד מתקיפי המקום, דפק בשולחן והכריז בקול גדול שלא יאמרו היום פיוטים. בבית הכנסת קמה מהומה גדולה, אבל איש לא העיז להתקומם נגד החצוף הזה שהיה ידוע לעז נפש וגיבור כח, ואשר הרבה מהריקים והפוחזים שבמקום מוכנים תמיד לעזרתו.

רבי ישראל מאיר שנמצא בין מתפללי בית הכנסת הופיע מיד וגער באיש הזה במילים קשות, היאך יהודי מעיז פניו לעשות מעשה חוצפה כזה בפני זקנים ממנו? ותוך כדי דיבור הראה על זקנו ואמר: "הרי זקני כבר הלבין ואני גדול ממך בשנים רבות, כיצד אינך מבין לנהוג בי דרך ארץ?!"

(המאורות הגדולים, אות קצט)

רב לכם טוב את ההר הזה פנו לכם צפונה... אל תתגורו בם.

ובמדרש (הובא בילקוט): אם ראיתם אותו (את עשיו) שמבקש להתגרות בכם, לא תעמדו כנגדו, אלא הצפינו עצמכם מלפניו. ולהיכן נברח, ברחו לתורה, ואין צפונה אלא תורה, שנאמר "יצפון לישראל תושיה" וגו'. התורה תלמדנו לבלי לעמוד נגד האומות, אפילו בשעה שמתגרות בנו, עלינו ללכות בעקבות אבינו יעקב במלחמתו עם עשיו אחיו. וכברמב"ן ז"ל (פרשת וישלח) וז"ל: שיש בזה רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו עם עשיו אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשיו, וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק שנומין עצמנו לשלושת הדברים שהזמין הוא עצמו, לתפילה ולדורון ולהצלחה בדרך מלחמה לברוח ולהינצל, עכ"ל.

והנה כל זמן שהלכנו בדרך הכבושה הזאת הצילנו הקב"ה מידם, ומאז הודחנו מדרכנו וחדשים מקרוב באו והנהיגו מנהגים חדשים, עזבו נשק אבינו ואחוזו בכלי קרב של שונאינו, הלכנו הלוך וחסור ומצאונו רעות רבות וצרות, ירחם ה' על עמנו וישיב שופטינו כבראשונה.

(חפץ חיים 'עה"ת)

תשעה באב - תיקון עוון שנאת חינוס

וכן בענין שנאת חינוס יראו לתקן המעוות, דהיינו ראשון לכל יזהרו מאוד באיסור לשון הרע ורכילות, שעל זה הקפידה התורה מאוד מאוד, כידוע מן התורה ומן הכתובים, שנאמר (משלי ו, טז-יט) "שש הנה שנה ה' ושבע תועבת נפשו", וקחשיב שם השביעי דהיינו "משלח מדנים בין אחים". ולהיפך, צריך להתחזק להשריש בלבבו אהבת עם ה' המאמינים בתורתו [ומקדישים שמו תמיד יום ולילה, ומתרגלים תמיד לסבול מצוקות ותלאות עבור כבודו, היש גוי קדוש כזה?!] ולהשתדל בטובתם הן בענייני הגוף והן בענייני הנפש.

לע"נ ה"ה שלמה בן מרים. ולהצלחת ה"ה דניאל בן שלמה. דן אליהו בן לאה הי"ו

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מהר"ל מפ"מ זצ"ל

דעת תורה

ומעתה יכולים אנו לבא לידי הבנה יתירה בהבדל בין החטאים שבחורבן בית ראשון לבין החטאים אשר הביאו לחורבן בית שני. בבית ראשון ידעו האנשים כי חוטאים הם ועל כן ניתן היה לקוות כי יתנו אל ליבם לשוב בתשובה שלימה לפני אביהם שבשמים. אולם בזמן שקודם חורבן בית שני לא ידעו האנשים כי חוטאים המה. שכל האדם המכוסה כולו בנגיעות וחשבונות שונים ומשונים הביאם עדי טעות עד כי הגיעו לחשוב כי לא רק שלא חוטאים הם אלא אף מקיימים הם מצווה.

ניתן כל זאת אל ליבנו, נפרוק חשבונות זרים מעלינו וניתן את דעתינו לעשות נחת רוח לבוראינו.

על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים

ומעתה, כאמור לעיל, אחר שהשכלנו בכל זאת, הרי שצריכים אנו לחפש כל דרך על מנת להתקרב לבורא עולם ולהעלות לפניו נחת רוח בקיום רצונו ויעודינו בעולם הזה. אמנם כי כן כפי שאמרנו הן זו תכליתם של ימי בין המצרים - להתבונן מה היתה מעלתו של בית המקדש וכפי שהבאנו בשבוע שעבר - "ישרה שכינתו התחתונים ע"י בית המקדש", להבין כמה אושר גדול היה מנת חלקינו עת היה בית הבחירה בתפארתו, עד כמה חסרנו מעת נחרב בית חיינו ועד כמה צריכים אנו לחכות ולצפות לעתיד לנצח נצחים שאז ישרה בורא עולם את שכינתו בינינו.

אמנם באם רוצים אנו לידע כיצד להתקרב לבורא עולם נשכיל באם נבין כי הדרך היחידה היא על ידי תפילה ותורה. לא יתכן כל מצב שבעולם בו נוכל לקנות שייכות לבורא עולם ללא תורה וללא תפילה. יסודם של תורה ותפילה הינה על מידות טובות. זהו שנאמר - "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" - דוקא בימים בהם יש רפיון בלימוד התורה, דוקא בימים אלו יש להתחזק בזה יותר. בעת הזו כאשר למגינת לב טרם זכינו לעבודת הקורבנות הרי שחובה מיוחדת על כל אחד ואחד להתחזק בעבודה שבלב זו תפילה. יש להתחזק ולהתפלל מתוך הסידור, להשתדל ולכוון לכל הפחות את פירוש המילים אותם הוא אומר. כן יעשה האדם עד שיפתח הלב ותיפתח המחשבה. אכן ראויים הם ימי בין המצרים שתהא התפילה דרך תחנונים כעשרת ימי תשובה.

חורבן ולקחו

בימים אלו, תשעת הימים בהם אבליים אנו יותר מהרגיל על חורבן בית חיינו נביא דברים מספר אותם אמר רבינו בהזדמנויות שונות אודות סיבת החורבן והלקח אותו אנו צריכים ללמוד מכך, הקניינים הגדולים שניתן לקנות בימי בין המצרים, והדרך לזכות לשמח בבנין בית הבחירה. כאמור, נאמרו הדברים הללו בהזדמנויות שונות ובס"ד יוכל כל אחד ואחד למצא בהם בקעה להתגדר בה ומעלה להתעלות בה.

ללמדך ששקולה שנאת חינוס כנגד ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים

מצינו בגמ' ביומא (ט.) "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים, אלא מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב?".

נעצור לרגע קל באמצעה של מימרא וניתן אל ליבנו את הדברים. כאשר באים חז"ל ואומרים כי בימי בית שני היו "עוסקים בתורה" הרי ודאי שדברים

כפשוטם, יושבים היו ועוסקים בעסק התורה יומם ולילה

ללא הפוגה ובלי כל הפסק

בדיבור או במחשבה. היה

זה עסק התורה כפי שחז"ל

מגדירים עסק התורה, לא

פחות מכך אפילו לא כמלא

הנימה. כאשר מספרים לנו חז"ל כי

באותו הדור היו עוסקים במצוות הרי

שוודאי הכוונה היא לקיום המצוות

בתכלית השלימות ובתכלית התיקון.

כשלמדים אנו אודות הגמילות חסדים שהיו

מקיימים הרי שוודאי שהכוונה היא הן לגמילות

חסדים שבגוף והן לגמילות חסדים שבממון. ומשכך

אין כל פלא על כי שואלים חז"ל "מפני מה חרב?"

על שאלה זו עונים חז"ל "מפני שנאת חינוס שהייתה

בהן". ומיד צפה ועולה לה התמיהה כיצד תיתכן

שנאה של חינוס, כיצד יתכן שאנשים המצטיינים

בעסק התורה, בקיום המצוות ובגמילות חסדים אשר

ודאי שבאה מלב טוב כיצד יתכן שיבואו הם לידי

שנאה אשר אין מאחריה כלום. יראה לבאר כי ודאי

שהמדובר הוא בשנאה כזו שמצאו הם לה צידוקים

כאלה ואחרים עד כי היו סבורים שמקיימים הם מצוה

בשנאה זו. ומכאן אף חומרת העונש - כאשר לא

עומדים על חומרת הדבר, כאשר מגיעים עד כדי מצב

בו חושבים את הדבר למצווה, אזי מגיעים למצב בו

"שקולה שנאת חינוס כנגד עבודה זרה גילוי עריות

ושפיכות דמים".

כדי

לזכות לראות

בחסד ה' וברחמיו

הגדולים עת בא הגאולה

השלימה במהרה בימינו, כדי

לזכות להיות בבחינת "שישו

ושמחו בה" - הרי שצריכים

להגיע לדרגת "כל

המתאבלים

עליה".

ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך

מוצאים אנו בנביא ישעיה שאומר (נ"ד): "ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך". אומר הקב"ה לעם ישראל כי כל הגלות הארוכה של אלפי שנים בהם סובלים אנו פגעים מפגעים שונות, צרות רבות ורעות, כל אלו אינם אלא בבחינת "ברגע קטן עזבתיך", עזיבה של רגע קטן.

המפרשים נזקקים לענין זה ומבארים כי לעומת הרחמים הגדולים שיגלה עלינו הקב"ה בהגיע עת הגאולה, לעומת החסד הגדול והשפע האדיר לו נזכה בעת "ברחמים גדולים אקבצך", לעומת כל זאת אכן תהיה הגלות בבחינת רגע קטן. הדא הוא שכתוב בסמוך "בשצף קצף הסתרתי פני ממך", לעיתים נוקט הקב"ה כלפינו במידת הסתר פנים עד כי נראה כאילו חס ושלום הקב"ה הפקיר אותנו. בתקופות כאלו ההסתר פנים הוא גדול, בין אם המדובר הוא בחורבן שממיתים עלינו אומות העולם ובין אם המדובר בחורבן שממיתים עלינו מבית פושעים וחוטאים

מתוך הכלל ישראל. אולם אומר לנו בורא עולם - אמנם "בשצף קצף הסתרתי פני ממך" אולם גם זה הוא ענין פעוט לעומת "ובחסד עולם נחמתיך אמר גואלך ה'".

מי הוא זה אשר לא ירצה ויחפוץ בכל מאודו להיות בין אלו אשר יזכו לראות באותם רחמים ובאותו חסד עולם. אולם אין זוכים לכך בכדי. נלמד נא את דברי הגמ' בגיטין (נ"ז.) על הפסוק "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהבי", שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה" - "מעשה בכפר אחד בארץ ישראל שהיו צדיקים גמורים, ולמה נחרבה. משום דלא נתאבלו על ירושלים". נמצינו למדים כי כדי לזכות לראות בחסד ה' וברחמיו הגדולים עת בא הגאולה השלימה במהרה בימינו, כדי לזכות להיות בבחינת "שישו ושמחו בה" - הרי שצריכים להגיע לדרגת "כל המתאבלים עליה".

שהקב"ה יעזור שכאו"א יהיה לו חלק בקיום הלכות בין המצרים והקב"ה ימהר את הגאולה במהרה בימינו ואמן.

למען דעת

לבקשת רבים הננו מביאים בשנית מספר עובדות אודות הנהגות רבינו בענייני ט' באב, גאולה וימי בין הזמנים

בן אברהם" לומר: כשיפול ישמעאל באחרית הימים, אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק. אמר רבינו, שדברים אלו של "בעל הטורים" מכוונים לדורינו. עוד הוסיף ואמר, כי הנה במאמרו של הגה"ק רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל הי"ד, הנקרא "עקבתא דמשיחא", הביא ממרן ה"חפץ חיים" זצ"ל בשם הזוהר הק', שבעקבתא דמשיחא גזרת חרב תתחלף בגזירת עניות. ואין הכוונה על האנשים מן השורה, שמחירי המצרכים בחנויות יהיו גבוהים ולא יהיה להם כסף לקנות, אלא שהגבירים הגדולים ירדו מנכסיהם. סיים רבינו, כי זמנינו הוא זמן הראוי ומסוגל לגאולה, וצריך רק להזהר שלא לקלקל!

מרשימות הג"ר דוד הלל שליט"א: כאשר למדנו בישיבה גדולה לקראת חודש אלול בתחילת שיעור ב', היו צריכים ללמוד פרק תמיד נשחט. סבור הייתי שיהיה לנו קשה להבין היטב את שיעורי ראשי הישיבה, ופניתי לרבינו בבקשה שימסור לנו בבין הזמנים של חודש אב שיעורים על סדר הדף בפרק זה עם היסודות בקדשים. רבינו נענה ברצון ואמר שנגיע אצלו לחדר השיעורים בכל יום מהשעה 11 וחצי עד ל-12 וחצי, והוא ימסור לנו שיעור ולאחר מכן נתפלל מנחה. בשיעורים השתתפו למעלה ממניין בחורים, והספקנו ללמוד כ-3 דפים עם יסודות מהראשונים, שפת אמת, והגרי"ז. בשיעור פרש בפנינו רבינו הקדמות נפלאות בבהירות מיוחדת, והיתה תועלת אמיתית לכל השומעים. רק דבר אחד לא נתישב על לבי, כיצד העזתי לבקש ממנו דבר כזה בבין הזמנים שהוא היה צריך לו למנוחה, אך הוא בטובו לא סירב והיה לנו למשיב נפש.

מרשימות הגאון רבי חיים יוסף יעקובוביץ שליט"א - שאלו פעם בחור מהישיבה האם זוכר מה נאמר בשיחה המוסרית בשבוע זה. השיב התלמיד - דבר אחד זוכר אני היטב יותר מהכל, שרבינו בכה ובכה על חורבן הבית!

זה המראה שהשאיר רושם עז על התלמידים. אלו שזכו לומר "קינות" בישיבה ביחד עם רבינו, יודעים לתאר את הבכיות באופן טבעי שראו אצלו.

ט' באב תנש"א רבינו הרגיש חלש מאוד, היה זה אחרי מספר ימים בהם שכב עם חום גבוה בחולשה נוראה. רבינו התפלל כמנהגו בכולל חזון איש ולאחר התפילה והקינות שהסתיימו סמוך לצהרי היום, לקחו בן ביתו, מקורבו הגדול הרב אלימלך הרשקוביץ שליט"א במכוניתו, מכולל חזון איש לביתו. בדרך שאל ר' אלימלך את רבינו האם רבינו צם או שעקב חולשתו אינו צם. רבינו ענה - "האם אפשר שלא לצום".

אמר רבינו: אפילו באבילות של כלל ישראל, בערב תשעה באב, בכל זאת קדושת השבת עומד במעלה יותר גדולה. לכן אין דיני אבילות כי שבת זה מעין עולם הבא, ואיך מרגישים מעין עולם הבא? דוקא אם כל השבוע הוא עושה כל מצוה בשמחה וכו' אז הוא מרגיש כשמתקרב שבת, ובשבת עצמו כ"ש שצריך להזהר שלא לדבר שיחת חולין, לנצל את הזמן בשבת ללימוד התורה, זה ענין של שבת.

מרשימות הרה"ג ר' שלמה לוינשטיין - בעל הטורים (בראשית כ"ה, י"ח) כותב על הפסוק "על פני כל אחיו נפל", בזה הלשון: סמך ל"אלה תולדות יצחק

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצוויץ זצוק"ל
גליון 105 שבת חזון תשע"ו
shneiderav1@gmail.com 0527697944 או בדוא"ל

דבר המערכת

עברו כבר ג' שנים אך עדיין חי בקרבנו האסון שאירע לבאי בית מדרשו של רבינו זצ"ל כאשר תלמידו המובהק הרה"ג ר' יוסף חיים אוחיון ז"ל השיב נשמתו לבוראו בשיא פריחתו וכבר העיד אחד מותיקי התלמידים שכל התורה של רבינו זצ"ל ב-10 שנים האחרונות של חייו נוקפות לתלמידו שעמד לימינו בכל ענין וענין ואכמ"ל ורבינו למרות שהיה מקצר מאוד הפליג מאוד בשבחו. גם עורך העלון זכה להנות מאורו של הר"ר יוסף חיים ז"ל. הבאנו מעט דברים שקיבל מרבינו זצ"ל וידוע לתלמידים עד כמה דקדק בהעברת דברי רבינו זצ"ל. יהיו הדברים לעלוי נשמתו הטהורה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

לשה"ר, מתי מקבלים ואם צריך לקבל, ולא בכל פעם מותר לקבל. נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'.
ומכיון שהיה פירוד ב"חפצא של הכנסיה", לא נתגלה קיצם, כי נתפזרו לבין האומות בציור שנראה מצב קבוע לעולם, כי נקרע הקשר בין איש לרעהו ובטל החפצא של כנסת ישראל, ולכן אין כבר על מה להחיל את הבטחת קץ הגלות. ומהי העצה לקבץ שנית את כנס"י?

תכונת כנס"י - של יראת ה', עברה לידי עשו שנראה בחזון יחזקאל כחיה "דחילא"

במשלי (פרק ל"א) עוסק בפירוט השבחים של "אשת החיל" שהיא כנסת ישראל, ומסיים שם בהגדרה אחת הכוללת הכל **אשה יראת ה'** היא תתהלל. מגלה לנו כאן שלמה המלך שהתכונה המרכזית של עם ישראל היא **יראת שמים**. במידה זו כלולות כל התכונות והמדות הטובות שלהם, כמבואר בגמ' שבת ל"א א' אמר רבא בשעה שמכניסים אדם לדין, אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עיתים לתורה, עסקת בפו"ר, ציפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר, ואפ"ה אי יראת ה' היא אוצרו, אין, אי לא, לא וכו' עיי"ש. מפורש שכל המעלות הטובות שיש לאדם, הן בעסק התורה ופלפולה והבנתה, והן שאר המעלות, אין להם ערך, אא"כ נמצאים בתוך אוצר של יראת שמים. יש בכחו של אוצר זה לכלול את כולם, ולשמר אותם כראוי.

וכן כתב רבינו יונה ז"ל בשע"ת ריש ש"ג, בענין חביבות המיוחדת של דברי סופרים מפני שכולם גדר ליראת שמים, "ומצות היראה שכרה הרבה כנגד

חומרת השנאת חינום

עמ' תצ"ד

הנה בתנ"ך הוגדרו עם ישראל בשם יעקב, ישראל, יוסף וכדו', אבל בחז"ל הגדירו את עם ישראל כ"כנסת ישראל". ביאורו שאין עם ישראל קבוץ של ס' רבוא נשמות אלא שיש כח "מרכזי" המאחד את כל אותן הס' רבוא נפשות ישראל לבחינה אחת להקרא כנסת ישראל. זוהי התשתית של ה"כלל ישראל". כי אחדות ישראל באהבה זה לזה, היא החפצא של ה"כלל ישראל", שכולם כנסיה אחת. זהו העומק במאמרו של ר' עקיבא "ואהבת לרעך כמוך, וזה כלל גדול בתורה".

חז"ל אמרו שבבית שני שהיה בו החטא של שנאת חינום, לא נתגלה קיצם ויש לבארו כך. למרות שעצם החטא של שנאת חינום אינו חמור כ"כ, דאינו אלא לאו שאין בו מעשה, ואינו דומה כלל לחטאים החמורים שהיו בבית ראשון עבו"ז וג"ע וש"ד שאמנם מחייבים מיתות, והם ב"הרג ואל יעבור", אבל גם אם רח"ל עברו עליהם עדיין ה"חפצא של כנסיה" קיים בדרגה נמוכה, משא"כ בחטא של שנאת חינום, אע"פ שאינו חטא חמור כ"כ, **אבל הוא פוגם בעצם ה"כנסיה" של ישראל**, שנפרדים זה מזה, ונפגעת עצם התשתית של עם ישראל. נדוגמא לדבר השמיע רבינו זצ"ל בהספד על הסטייפלר (עיני ישראל עמ' תרי"ג) אכן ראינו, שכל כלל ישראל מכל השכבות, ואפילו מאחינו הנידחים, כולם נקבצו ובאו בד' אמותיו. כולם קבלו הרגשה של קודש הקדשים בכוחו המאחד. אפילו אחינו הרחוקים שנכנסו למחיצתו, הרגישו כאילו שחזרו לצור מחצבתם, ע"י כח האחדות שהיה בו. ובהלקח מכלל ישראל הכח המאחד הזה, ד' אמות אלו, המאחדים הכל, את כל התחתונים כולם, ואת התחתונים עם העליונים, הרי זה מידה כנגד מידה (כי כל דרכיו הם מידה כנגד מידה). וא"כ בודאי תובעים מאתנו את החסרון של פירוד הלבבות שנתפשט. הפירוד הוא היפך נקודת האיחוד וכל זמן שאנחנו ראויים לכח המחבר והמאחד, עושה עמנו הקב"ה חסד חינום ונותן לנו כח זה, אך ברגע שמתחיל להיות קרע בין ת"ח ופירוד לבבות ושנאת חינום שלא על חטא (שאין היתר שנאה אלא על חטא), נוצר פירוד ומחלוקת וקלקול וחורבן לדור.

בתקופה האחרונה, נקרעו קרעים גדולים בעולם התורה ורבים נגררו למחלוקת. אין לנו להתעסק במה שנחלקו הגדולים, אין אנו בעלי דברים בזה וק"ו שאסור לנו להתערב בזה. עבורנו ההתערבות היא רק שנאת חינום כפשוטו. יש בזה הלכות מרובות באיסורי

מצוות רבות, כי היא היסוד להם" עכ"ל. והגם שיש כמה תכונות חשובות מאוד, כמו אהבת השם וכדו', אבל היראה היא המרכז של הנפש, וכפשוטו של מקרא הנ"ל "יראת ה' היא אוצרו", דהיראה היא הנקודה היסודית, שהכל נבנה עליה, היא ה"אוצר" המרכז את כל הכחות שבאדם.

כשם שהקיבוץ של כל התכונות הטובות שבנפש הפרטית הוא מכח היראה, כן הקיבוץ של כנסת ישראל - קיבוץ כל נפשות ישראל יחד, הוא בכח היראה, וע"כ אמרו במשלי "אשה יראת ה' היא תתהלל". ההללול והשבח של "אשת החיל" - כנסת ישראל, הוא במה שכינוס וקיבוץ זה, מיוסד על יראת ה'. כאשר איבדו בבית שני את מעלת "הכנסת ישראל",

הפרטית, ואת כל הנפשות של עם ישראל בכללות, וכשנפגע הקיבוץ נפגע כח היראה שלהם, וממילא עפ"י הכלל ש"ולאום מלאום יאמץ", היינו שאדום נבנית על גבי חורבנה של ירושלים כלומר משתמשת לבנינה באוצרותיה של כנס"י. לכן עובר כח היראה לידיים של עשו. רק שאצלו לא מדובר על יראת "שמים" כמובן, אלא כח זה נהפך לכח רב עוצמה להטיל יראה בעולם. זהו הפירוש מה שראה דניאל בחזונו את המלכות האחרונה - אדום בציור של חיה "דחילא" ואימתני, כי כח היראה [ובתרגום - "דחילו"] שהוא המרכז של עם ישראל, עבר לידיים של אדום הוא עשו. [עיין במוסגר עבודת קנית היראה].

קנית היראה ואגרות דעת נ"ט

ישנה ידיעה יסודית והוא כי חכמת השכל חובקת הרבה יותר ממה שההרגשה תוכל להקיף. על כן יש התנגשות טבעית ביניהם שכל אחד מושך לכיוון שלו. בנית עולם ההרגשה מחייב תהליך איטי ולא יצלח בריצה. על כן יסוד היסודות להכשיר את הלב שיחיה בעולם ההרגשה. וזהו רק ע"י התמדת התורה המזככת את הלב מהרע הנמצא בו [כי טבע הלימוד להביא לידי מעשה כמש"כ בסופ"ק דקדושין גדול תלמוד שמביא לידי מעשה ובוה ממשיך את ההכרה שיש בורא לעולם - אגרות דעת נ"ב]. ואח"כ כשתשמע בשיחה או בלימודך דבורים השייכים לך לעת עתה ולבך נזהם ומשתוקק אחריהם העצה היא להשתמש בהם באופן מעשי. להוציא את הדברים לפועל כשבא מעשה לידך. אך אל תדחק בעצמך להכנס לפנים יותר מדי כי יכול לבוא מה היזק. הדברים נכתבו לבחור צעיר ויש ליטול עצה מבעלי עבודה איש איש כפי דרכו. יש בזה עוד אריכות דברים נביאם בהמשך בס"ד].

מפני השנאת חינום שביניהם וכנ"ל, איבדו את כח היראה, שהוא הכח המקבץ את כל כחות הנפש

אבילות דתשעה באב על עצמנו

א. הקשר בין חטא העגל לחטא המרגלים

חטא העגל היה חטא של ע"ז שהוא בדעת האדם שמקבל מרות מכח אחר מלבדו ית', אחרי חטא זה חזרה גזירת המיתה. אבל בשמים אין זה החטא החמור ביותר, כדאיתא בירושלמי (פאה, הובא בספר חפץ חיים א"ד) שג' עבירות החמורות לה"ר כנגד כולן, ואף שבבי"ד של מטה נידון כ'לאו שאין בו מעשה' אבל בפעולת חורבן החטא יש משקל אחר בבי"ד של מעלה, ולכן בחטא המרגלים יצאה לפועל הגזירה של המיתה באותו דור. שומה עלינו להבין מהו החומר המיוחד שיש בחטא לשון הרע.

כתיב ויהי האדם לנפש חיה ות"א לרוח ממללא, והיינו שהרכבת הנשמה בגוף באה לידי בטוי בפה האדם, ביכולת לדבר. ממילא חטא שנעשה במקום חיבור זה הוא חמור יותר - במשקל שמים - מחטא בדעת האדם. ואף שהדעת היא עיקר חשיבות האדם ועל כן העונש על זה היה מיתה לאדם, מ"מ מצד מקום הפגיעה יש כאן קולא שאינו אלא בחלקו העליון של האדם משא"כ בחטא הלשון הפגיעה היא במקום הרכבתו של האדם [א.ה. נראה כוונתו למקום עצם מהותו של

[נדפס בהוספות לפירושו על שיר השירים]

אמרו חז"ל (תענית כו) חמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות וגו'. בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וגו'. ב' הדברים הראשונים ארעו בדור המדבר, והם היו השורש למה שאירע אח"כ בדור החורבן. ולכאורה צריך ביאור מה הקשר בין חטא העגל שהביא לשבירת הלוחות, שהיה בשנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים, לחטא המרגלים (שהוא חטא לשה"ר) שהביא את הגזירה שלא יכנסו לארץ, שהיה בשנה שנייה. וכן חלוקים בתוצאת החטא, אחר שבירת הלוחות היה שינוי גמור בכלל ישראל מתחלה היו כמלאכים "אני אמרתי אלהים אתם" חירות משעבוד מלכויות וכו', ונשתנה מצב כלל ישראל לגמרי "אכן כאדם תמותון" וכו', ואילו גזירת חטא המרגלים היא דבר פרטי לאותו הדור.

בדור החורבן התראה הקשר ביניהם שכן תחילת חורבן ירושלם היה ב"ז תמוז ונגמר בט"ב, ונראה מחז"ל שיש קשר בין ימים אלו, והחורבן הוא רק הוראה שאכן יש שייכות ביניהם ויתבאר להלן.

האדם המורכב מנשמה בתוך גוף, משא"כ הפגיעה בדעת היא כח פרטי של האדם אף שהוא משמעותי ביותר. והנה מכל חטאי הדיבור חנופה ניבול- פה שקר הונאה רק לה"ר נקרא רע (ואכ"מ ביאורו אך כך נקרא בחז"ל) והיינו שהלשון עצמו נהיה רע, ולכן בחטא זה מיד מתפרדת הרכבת הנשמה מן הגוף ולכן מיד נגזרה הגזירה "במדבר הזה יתמו". אחרי שהיה כשלון בכח השכל של האדם [בעגל] ממילא יצא מזה הכשלון של המרגלים.

ראינו עד כאן שבב' חטאים הנ"ל היתה הגזירה פרידת הנשמה מן הגוף. כעת נמשיך הלאה לבאר מהו הקשר של זה לחורבן המקדש.

ב. אבילות הציבור על עצמו

הנה בתענית דט' באב בנוסף לדיני תענית להצטער בצער הציבור ישנם גם ניהוגי אבילות, והרגיל בפי העולם שהוא אבילות על המקדש. וצ"ב שהרי אבילות כתובה בתורה רק על סילוק נפש אדם, ואף שצרת חורבן הבית נוראה שאין כמותה מ"מ מאי שייטא לכאן אבילות על עצים ואבנים. אך עיין בכתבי הגר"א ז"ל [שאנו מורגלים להביא] "כי מעת שחרב הבית יצא רוחינו ונשארנו גוף בלא נפש" ולע"ל תהיה תחיה על זה כמ"ש במקראות בפתחי את קברותיכם (יחזקאל לז) התנערי מעפר קומי וכו', והגאולה היא יציאה מן העפר שנאמר לאדה"ר אל עפר תשוב. נמצא לפי דברי הגר"א ז"ל שהאבילות היא שהציבור יושב על עצמו, והסיבה שנקבע ליום זה כי החורבן גילה את מצב הציבור שהוא מיתה לקומת אדם, ואלמלא שזה היה מצב האדם לא היה חורבן במקום המקדש, [כידוע מחז"ל שנפש האדם מקבילה אל העולם, ואם באדם יש חורבן גמור זה יוצא לפועל גם במקום וזמן]. כעת מובן הקשר שבין הבכיה שהיתה במדבר של חנינם ונגזר עליהם למות, לבכיה שנגזרה לדורות שהיא על גזירת המיתה של הציבור בחורבן הבית, והאבילות ביום זה היא משום שאז חוזרת הרגשת המיתה.

עפי"ז נבין הסדר במועדי השנה מי"ז תמוז, דרך ט"ב עד יוה"כ, [ואף ט"ב נקרא מועד כידוע שא"א בו תחנון, ולע"ל יהפך לששון ושמחה]. ברור הוא לכל בר בי רב שיש ליוה"כ שייכות לי"ז תמוז, שכן סליחת חטא העגל שאירעה בי"ז תמוז היתה ביוה"כ, ובינתיים היו ב' פעמים מ' יום. א' בכעס וא' ברצון. אך להנ"ל גם הט"ב מוכרח שיהא לו שייכות למהלך זה.

קיצור הדברים שעיקר גזירת י"ז תמוז היתה "אכן כאדם תמותון" וממילא ביוה"כ היתה הפקעת מיתה זו, שהרי רשעים בחייהם קרויים מתים, והחוטא כל זמן שלא נמחל לו נקרא מת, ומחילת

עונות של יוה"כ היא תחיה - היפך המיתה שנגזרה אחר החטא. ובהיות שבט' אב ניכרת המיתה של הציבור ממש כנ"ל, א"כ יוה"כ הוא גם תיקונו בהחזרת החיים. נמצא שט"ב הוא הכנה ליוה"כ, נבאר הדברים יותר.

ג. ב' דרכי מלוכה, ברצון ובעל כרחכם

בסוף פרשת ציצית כתיב אני ה' אלתיכם כו' ופירש"י אני ה' נאמן לשלם שכר, אלתיכם נאמן להפרע, ובסוף הפסוק כתוב עוד פעם אני ה' אלתיכם וכו' רש"י עוד למה נאמר, כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום לא שנעשה וניטול שכר אנו לא עושים ולא נוטלים שכר על כרחכם אני מלככם, וכן הוא אומר (יחזקאל כ) אם לא ביד חזקה וגו' אמלך עליכם, עכ"ל רש"י. והיינו שמלכותו ית' עלינו היא באופן של על כרחכם אני מלככם, אלא שרצונו ית' להנהיג המלוכה בדרך של בחירה בטוב וקבלת שכר על זה או הפכו ח"ו, ולכן אין אפשרות לוותר על כח הבחירה וקבלת השכר.

ד. ב' חלקי כח הדעת שבאדם

כבר הבאנו כמה פעמים בשם קדמונים בביאור התיבות מלוכה וממשלה, שממשלה היא שליטה על כל דבר שהוא, אבל מלוכה היא רק על דבר הדומה. לפי זה יש להבין כיצד יתכן שמלכות שמים תהיה על "דומה"? ע"ז נאמר בצלמנו כדמותנו שהאדם הוא כביכול בדמות שלמעלה, וכתב רש"י שם על תיבת כדמותינו - להבין ולהשכיל, והיינו שבענין זה [של כח ההשכלה] הוא דמיונו כלפי מעלה, ועל כח זה בעיקר חלה מלכותו ית' על האדם.

והנה יש בכח הדעה ב' הגדרות, א. הבנה, וכפי הרגילות לכנות מי שמבין "בר-דעת", ב. כח חיבור, כידוע מן המקראות ואדם ידע וכד' [ב' כוחות אלו של הדעת אינם נפרדים לגמרי אלא הם ב' חלקים בכח אחד הנקרא דעת].

עיקר כח ההבנה הוא להבדיל כמאז"ל (ירי' ברכות פ"ה) אם אין דעה הבדלה מנין, ומכאן הוא ענין הבחירה להבדיל בין טוב לרע ולבחור בטוב. מלכות שמים חלה על ב' כוחות אלו, מצד כח הבחירה שלפי בחירתו בטוב או הפכו מקבל שכר או עונש. ובהיות שיש כאן כח בחירה סד"א אולי אפשר לבחור גם בעצם המהלך ולומר לא הן ולא שכן כמ"ש רש"י הנ"ל, קמ"ל ע"כ אני מלככם, פי' שהרי מלכות שמים חלה גם על הכח השני של הדעת היינו כח החיבור. חריפות כח זה הוא ביכולתו לחבר ב' קצוות היותר רחוקות, הוא ית' ונבראיו [א.ה. נמצא שכח הדעת הוא כח חיבור בעצם בין הנבראים לבורא ית' אף בלא כח

הבחירה ומצד זה חלה מלכות בעצם על כלל ישראל].

ה. להגיע למוכרחות מתוך בחירה

נמחיש את הדברים יותר בכוחות נפשו של אדם כיצד משתלבים ב' חלקי הדעת. כל אדם שואף למילוי צרכיו וגודל השאיפה היא לפי איכות הצורך, והשאיפה לוחצת עליו למלאות שאיפתו. דברים שאדם מוכן לוותר עליהם ממילא אין לו שאיפה להם כלל. למשל הרעב לוחץ על האדם להשיג כזית לחם להשביע רעבונו ולא יותר על זה, אבל דבר שאין אדם מרגיש בחסרונו ממילא אין לו שאיפה אליו. זה ברור שעל עצם החיים אין אדם מוכן לוותר, ומצד שני אינו מרגיש את טעם החיים בעצמם, את העשירות שיש לאדם בזה, וגם אינו מרגיש את השאיפה לחיים ושוה הצורך היותר גדול עבורו. זהו כל זמן שנושם והכל רגיל אבל כשיש איזו סכנה ומתחיל להרגיש ספק ח"ו, יעשה כל מה שלא היה מאמין על עצמו לא מבחינת כוחו ולא מבחינת כבודו כדי לחיות, כמאה"כ (איוב ב') וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו.

אם האדם היה מרגיש שברגע שבוחר ברע מקבל עונש מיתה ולא היה זה ספק אצלו, היה בורח מהרע כיון ששאיפת החיים מכריעה לברוח מן הרע, ומ"מ היה מקבל ע"ז שכר כיון שסוף סוף ע"י בחירתו והבדלת הרע מן הטוב הכריע שזה רע שצריך לברוח ממנו, אבל אחרי שהבדיל הרע מן הטוב כבר נעשה מוכרח לבחור בטוב, כשם שאין לאדם בחירה אם לזרוק עצמו לאש ח"ו או לקחת דבר שיתן לו חיים לעולם. כך צריכה להיות הבחירה וההבדלה בין הרע לטוב כמוכרחות. אבל כשאין מורגש שהבחירה ברע ח"ו היא מות, גם אין מורגש ההכרח לבחור בטוב דוקא, דכשאין מרגיש חסרון החיים אינו מבקשם.

כאן הוא חיבור ב' כוחות הדעת הנ"ל, תכלית כח הבחירה שבדעת להביא את האדם למצב של מוכרח, ואין ההכרח "על כרחו" אלא שאינו רוצה לפרוש מן החיים, זו הדבקות בו ית' ע"י הדעת כנ"ל.

ו. מהלך המלוכה היא היוצרת את אפשרות הדבקות

והנה הבורא ית' מנהיג את עולמו בב' מהלכים, א. במידת חסדו ית' כמאה"כ "אמרתי עולם חסד יבנה" ב. במלכותו ית' כמאה"כ "מלכותך מלכות כל עולמים" דהנהגת כל העולמות הם תחת מלכותו ית'. מצד הנהגת החסד, האדם מקבל תדיר חסד ואין הדבר תלוי במעשיו כלל, ממילא אין אדם צריך לבקש חיים ושאר כל צרכיו כיון שהבוי"ת נותן לכולם, אמנם מצד הנהגת המלכות

מקבלים רק נתיני המלוכה. ומכיון שהמלכות מחייבת קבלת אלקותו ית' ועבודתו, ממילא מהלך זה יוצר אצל האדם צורך בקשת החיים, כי בלי מעשים טובים לא יקבל טוב כי הכל תלוי במעשיו, ובהיות מהלך זה מכריח את האדם לבחור בטוב, נעשה האדם דבוק בו ית' באופן כל ינתק, והן המה מהלכי הדעת מתחילה הוא מבדיל ואח"כ הוא מחבר.

ז. עומק קשר ט"ב ליוה"כ

ונחזור להנ"ל, כשאירעה אצל האדם טעימת אבידת החיים ח"ו, או אז הוא מייקר את החיים ומתחזקת אצלו שאיפת החיים, ממילא ט"ב שיש בו אבילות יש בו טעם איבוד חיים, וכשכל הציבור יושב באבילות על איבוד החיים האמיתיים, מתחזק טעם החיים ומתייקרת שאיפת החיים האמיתיים שזה ראשית הכניסה ליוה"כ, כי כדי לזכות לספרי חיים צריך לשאוף לזה וכן להשתדל בזה, אבל אם לא ירגיש את איבוד החיים לא יתאמץ לקנותם. וזהו ג"כ מה שלע"ל שיבנה ביהמ"ק השלישי בב"א יתהפכו הימים לששון ושמחה, כי יום שהורגשה בו אבידת החיים מורגש בו עתה טעם החיים, זהו שמחה וששון, ולכן בסדר החדשים והמועדים חודשי תמוז אב עם האבילות שבהם הם ההכנה למ' ימי הרצון מר"ח אלול עד אחר יוה"כ.

איתא בתנוד"א (פ"א) עה"פ "ימים יוצרו ולו אחד בהם" שזה יוה"כ, שבו מתגלה יחידו של עולם, ואין עוד מלבד מלכותו ית' בעולם, ועיקר היוה"כ הוא הדבקות בו ית', אף שהעבודה היא עבודת התשובה שהיא הפרשת הטוב מן הרע וחזרה למקור, מ"מ ע"י החזרה הוא דבק בו ית', וכל כמה שמרגיש את הכרח מלכותו ית', זו הזכיה להרגשת היוה"כ בטהרתו. ובזה הט"ב מחובר ליוה"כ, שכן בט"ב נחרב המקדש ע"י שנחרב כח אדם בציבור כנ"ל, וממילא נחסרה מלכותו ית' בעולמו, וביוה"כ מופיעה שוב מלכותו ית' בעולמו.

עפ"י כל האמור הנהגת האבילות של ימים אלו מקבלת תוספת תוכן, ולא רק מצפים וממתינים שיעברו הימים העצובים הללו, כי מבינים שישבת האבילות היא שהציבור יושב על עצמו, על הטעם מיתה שיש בחיים אלו שאחר החורבן, ואין ישיבת האבילות על עצים ואבנים או על הדור ההוא או על הדורות הקודמים, אלא על מצבנו אנו שאין לנו טעם החיים. בימים ההם בזמן הזה בכל שנה חוזרת הרגשת טעם המיתה, וזו הכנה לבקשת החיים דיוה"כ..

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת דברים תשע"ו -

כעורכי הדיינים

וְאֶצְוָה אֶת שְׁפָטֶיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שָׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפָטֶתֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אֲחִיו וּבֵין גֵּרוֹ (א' ט"ז)
הנה אמרינן במשנה באבות (פ"א מ"ח) אל תעש עצמך כעורכי הדיינים, ופירש רש"י בכתובות (נ"ב ב') דהיינו באוהב אחד מבעלי דינים ומטעים זכויותיו לדיין, ועורך הדין לפני הדיינים לזכותו, ומיקרי עורכי הדיינים, שעורכים את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

והנה אמרינן בגמרא כתובות (שס) באלמנה הניזונת מנכסי יתומין, שכמו שהיתומין חייבין לשלם מזונותיה, הוא הדין חייבין לשלם רפואתה, אלא החיוב רק ברפואה שאין לה קצבה.

ומביא הגמרא עובדא בקרובים של רבי יוחנן שהיה להם אלמנה שהיתה צריכה רפואה כל יום, ואתו לקמיה דר' יוחנן ואמר להם איזילו קוצו ליה מידי לרופא, דעכשיו יהא כרפואה שיש לה קצבה והיתומין לא יהיו חייבין.

והתחרט ר' יוחנן ואמר דעשינו עצמינו כעורכי הדיינים, ואמרינן בגמרא, מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר, מעיקרא סבר ומבשרך לא תתעלם, ולבסוף סבר אדם חשוב שאני.

וזינן דאיכא איסור מיוחד באדם חשוב. ויש לדון מהו טעם האיסור. ויש לבאר מפאת שאין זה לכבודו להתמצע, והיינו גם משום דאין זה הגון בעיני הבריות, וגם כלפי הדין תורה אינו הגון שמתמצע.

ועוד נראה לבאר דמחמירין ביה טפי בהך דינא דאל תעשו עצמך כעורכי הדיינים, מחמת היותו אדם חשוב, וכדאשכחן לענין בישולי עכו"ם דמחמירין טפי באדם חשוב. [כמבואר בגמרא מועד קטן (י"ב ב')].

ונפקא מינה לדינא אם האדם חשוב יכתוב העצה ולא יחתום שמו ויעביר הנייר לזה שצריך העצה. ולמה שכתבנו אינו ראוי שיעשה כן.

[והנה כשיש שתי חנויות, ובאחת מוכר יותר בזול, אך אין כאן איסור לזה שמוכר ביוקר, יש לדון האם רשאי לומר שהוא מוכר זול, ולענין דאי רשאי ומצוה קעביד, ולא דמי להך דרפואה שאין לה קצבה דהתם הוא מדין של בית דין. [ויש לעיין בחפץ חיים (הל' רכילות כלל ט' סעי' י) דמשמע דיש איסור לשון הרע לומר שיש מקום יותר זול, ועיין מה שכתבנו בפרשת בלק תשע"ד].

לצאת לידי שמים

שָׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפָטֶתֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אֲחִיו וּבֵין גֵּרוֹ (א' ט"ז)
הנה כשביט דין כותבים פסק דין, ופסקו שפלוני חייב רק בדיני שמים, [כגון בהא דקיימא לן דברי ושמא פטור אבל חייב לצאת לידי שמים], יש לדון האם צריכים לכתוב שחייב רק בדיני שמים.

או דילמא רשאים לכתוב שחייב בסתם, דאם יכתבו שחייב רק בדיני שמים, יש לחוש שהנתבע לא ישלם כלל. [ואין הנידון להתיר לומר שחייב בדיני אדם דזה שקר, אלא רק אם מותר לכתוב שחייב].

והגאון רבי נפתלי נוסבויס שליט"א קאמר שיכתבו חייב סתם, וטעמיה דנהי דאם חייב רק בדיני שמים אין כופין אותו לשלם, אך עכ"פ יש למנוע שלא ישלם. אמנם הגאון רבי מנחם מנדל הכהן שפרן שליט"א קאמר שיכתבו שחייב רק לצאת לידי שמים.

והראוני דבתשובות הגרע"א (קמא סי' ק"א) כתב שהדיינים צריכים לומר שחייב רק לצאת ידי שמים.

ולכאורה איכא כמה נפקותות בין אם חייב בדיני אדם ובין אם חייב בדיני שמים, ואם כן נימא דחייב לכתוב דחייב רק בדיני שמים:

א. ירושה

הגאון רבי מנחם מנדל הכהן שפרן שליט"א קאמר דנפקא מינה לגבי יורשים, שיש לעיין אם חייבים לשלם מהירושה מה שחייב אביהם לצאת לידי שמים.

ב. שעבודא דר' נתן

וכן נפקא מינה נמי לשעבודא דרבי נתן, דאם חייב רק בדיני שמים, אינו גובה בשעבודא דר' נתן. [אלא יש לומר דכתבו בפסק הדין דחייב רק מיניה ולא מיורשים, וכן רק התובע ולא בשעבודא דרבי נתן].

ג. תפיסה

ויש להוסיף דנפקא מינה נמי לענין תפיסה, כד נימא דאין מועילה תפיסה בלצאת לידי שמים.

ד. בית דין אחר

ובפשוטו נפקא מינה אם יוכל בית דין אחר שיראה הפסק לירד לנכסיו.

ה. יחסר ללוה לקיום מצוה

עוד נפקא מינה כד נימא דגובים חוב אף שיחסר ללוה לקיום מצוה, אבל בלצאת ידי שמים יש לומר דלא ישלם עכשיו.

ו. דין קדימה

עוד יש לדון כשיש ב' חובות, אחד מדינא ואחר לצאת דיני שמים, האם יש דין קדימה לחוב שמדינא.

ז. נתינה בטעות

הנה מי שהיה סבור שחייב בדיני אדם, ונתן על דעת כן, ואחר כך נתברר שרק לצאת ידי שמים, האם יכול לתבוע הכסף.

הנה בקצות החושן (סי' ע"ה סק"ד) אייתי תשובות בית יעקב (סי' ס"י) דמי שהיה חייב לחבירו לצאת ידי שמים, וסבר שבידי אדם, הוה נתינה בטעות ויכול לתבעו, ויליף לה מהך דסנהדרין (ע"ב ב'), ובקצות החושן פליג דאינו כן.

והנה להבית יעקב ודאי צריך לכתוב, שלא יהא נתינה בטעות, אך הא בפשוטו נקטינן כקצות החושן.

עצמות שהחיה יחזקאל

וַיֵּצֵא הָאֱלֹהִים הַיֵּשֶׁב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאָתְכֶם וַיִּרְדּוּ אֲתָכֶם כְּאִשׁוֹר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֲתָכֶם בְּשֹׁעִיר עֵד חֲרָמָה (א' מ"ד)

הנה אמרינן בגמרא סנהדרין (צ"ב ב', לחד מאן דאמר) דאלו שנהרגו היו מבני אפרים שעלו לארץ ישראל לפני הזמן, ואחר כך חזרו לחיות, והם היו העצמות היבשות שהחיה יחזקאל. ועמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם, והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם.

והנה אמרינן בגמרא פסחים (ג' ב') עובדא בנכרי שאמר על עצמו שהיה אוכל מקרבן פסח כמו יהודי, ואמר לו ר' יהודה בן בתירא אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו, דהרי לא נותנין לך מן האליה לאכול, ונתכוון להטעותו שכשילך עוד פעם לבית המקדש יבקש לקבל מן האליה, שבאמת עולה לגבוה. וכן היה, דכשהגיע הנכרי לבית המקדש וביקש האליה, בדקו אחריה ומצאו שהוא נכרי וקטלוהו.

ויש לדון בהאי עובדא בכמה אנפי:

א. אמאי לא עלה לרגל

הנה הקשו תוספות (שם ד"ה מאליה) אמאי לא עלה רבי יהודה בן בתירא לרגל. ותירצו (בתירוצו אחד) דלא היה לו קרקע, ומי שאין לו

קרקע פטור מלעלות לרגל כדילפינן בפסחים (ח' א').

ותיקשי דהרי כתבו תוספות בבבא בתרא (מ"ד ב' ד"ה דלא) דהיאך כתבין בהרשאה ומקנים אגב קרקע, הרי לפעמים לית ליה קרקע. ותירצו תוספות דאין לך אדם שאין לו ד' אמות בארץ ישראל מפאת חלוקת הארץ. ולפי זה תיקשי היאך כתבו תוספות שרבי יהודה בן בתירא לא היה לו קרקע.

ותירץ הגר"א (קול אליהו, פרשת ראה) דכיון דרבי יהודה בן בתירא היה מצאצאי המתים שהחיה יחזקאל, אם כן אין לו חלק בארץ ישראל, דאבותיו לא היו חיים בזמן חלוקת ארץ ישראל.

ב. היאך כתבין הרשאה

שאלוני אם כן היאך כתבין הרשאה ומוציאין בו ממון, הרי דילמא השני מצאצאי המתים שהחיה יחזקאל ואין לו חלק בארץ ישראל, והרי אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מהמוחזק.

ולכאורה בלאו הכי תיקשי, דילמא בדורות הקודמים היה גר והוא מצאצאי, ואם כן אין לו חלק בארץ ישראל. אלא על זה יש לתרץ, דיש לדון דהוה כנגד רוב דאינם גרים, וגם הוה כנגד חזקה דמעיקרא לומר שנתגיירו, ובכחאי גוונא איכא דסברי דמוציאין ממון.

ג. רוב הבאים ואמרים שהם ישראל

הנה כתבו תוספות בפסחים (שם ד"ה ואנא) דבתחילה האמינו להגוי שהיה ישראל, מכיון דרוב הבאים ואומרים שהם ישראל הם באמת ישראל, דנכרי לא יאמר על עצמו שהוא ישראל.

תו כתבו תוספות, דאם אחד אומר שנתגייר, נאמן במיגו שיאמר שהוא ישראל. [ויש לעיין דאם הנאמנות רק משום מיגו, הרי באומר שהוא גר ורוצה לישא ממזרת, אין לו מיגו, דהרי אם היה אומר שהוא ישראל היה אסור הממזרת].

וצריך עיון למה לן מיגו, תיפוק ליה כעין הנ"ל, דרוב האומרים שהם גרים הם באמת גרים. ואולי נהי שנתגייר מנא לן דהגירות היתה כדן, ועל זה כבר אין רוב, ומשום הכי בעינן למיגו.

[ועוד העירוני דאינו נאמן ברוב, דהרי כשאומר שנתגייר הוה ליה כנגד חזקה, ונהי דיש רוב האומרים שהם גרים שבאמת נתגיירו, מכל מקום הא לר' מאיר רובא וחזקה שקולים, וגם לדידן זימנין דאמרין סמוך מיעוט לחזקה].

ד. אמאי היה חייב מיתה

ובהא דהרגו הנכרי, כתבו המפרשים דהטעם משום שהיה חייב מיתה משום שעבר על איסור גזל, דהרי לקח מקרבן פסח שלא כדן, ואע"פ ששילם, מכל מקום הרי לקח שלא כדן, ובני נח נהרגין על גזל.

והנה שמעינן מזה שמי שנתחייב מיתה בבית דין וברח, מותר להטעותו כיצד לברוח ובה יתפסוהו, ואין כאן לאו של לפני עוור.

עובדא בתינוק שנפל והזיק

שְׁמַע בִּין אֲחִיכֶם וּשְׁפֹטֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ (א' ט"ז)
הנה עובדא הוה באדם שהיתה לו חנות קטנה לממכר אמבטיאות פלסטיות לרחיצת ילדים, והיה צריך להוציא האמבטיאות החוצה למדרכה בשביל למכור כי החנות היתה קטנה מאוד.

ותבעוהו השכנים לדין תורה לפני הגאון בעל חוט שני שליט"א, כי מרבה עליהם הדרך שהמדרכה מליאה, [ויתכן שהיו צריכים לילך לכביש], וקאמר בעל החוט שני שמכל מקום כיון שזה לפרנסתו ובלא זה לא יהא לו פרנסה, רשאי להניחם שם.

[ויתכן שפסק כן מלפנים משורת הדין, כי חתמו בשטר בורות שיסכימו לבית דין אף אם לפנים משורת הדין, אם כן עליהם להסכים גם להנהגה זו. א"ה, וכך נתברר מפי השכן שבאמת פסק כך לפנים משורת הדין].

וקיבלו השכנים את הדין, זולת אחת שגר בקומה שלישית, שמאד התרעם, אך נאלץ לציית דינא.

והנה עברו ימים ותינוק של האי שכן הגר בקומה השלישית הנה השאירוהו לרגע בחדר לבד, ואז מיד טיפס לחלון הפתוח ונפל החוצה, אך נפל לאמבטיאות שהיו בזה על גבי זה, ושבר אחת ונפל

לשניה ושברוה נמי ונכנס לשלישית, ולא אירע לו מאומה וכך ניצל, ואז אמר השכן המתנגד לפסק הדין כי הנה פסק הדין זה הצילהו. [עד כאן הסיפור אשר שמעתי מהרב י. ר. שליט"א הגר ממול].

והנה יש לעיין בהאי עובדא, האם השכן חייב בנזקי האמבטיאות שבנו שברם בנפילתו:

א. אינו חייב מצד שבנו הזיק

הנה בפשוטו פטור על נזקי בנו, דאין הבן ממונו, ולא עדיף מעבדו ואמתו שפטורים על נזקיהם. וכמדומה דראיתי כן בספרי רבנן בתראי.

ב. לחייבו על הנעליים שהזיקו מדין אש

הנה בשלמא אם התינוק הזיק רק בגופו ולא בנעליו, פשיטא דאין לחייבו וכחנ"ל,

אלא מה שיש לדון בגוונא דהנזק דהבקיעה והסידוק אירע מכח הנעליים שהתינוק היה לבוש, האם אמרינן דחייב האב לשלם הנזקים מדין ממונו המזיק, וכדינא דאבנו סכינא ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה שחייב לשלם משום אש.

והג"ר שריאל רוזנברג שליט"א טען דאינה רוח מצויה. ולענ"ד תינוק בלא שמירה ליד חלון חשיבא רוח מצויה, והרי אמרינן דבהמה ההולכת על הגשר ונפלה, או נפלה מהגג, חשיבא רוח מצויה. [א"ה, עיין בבא מציעא צ"ג ב' ותוספות שם ד"ה איבעי, ובבא קמא כ"א ב'].

ג. הזיק על ידי הנעליים

הנה יש לדון בגי' אופנים דהזיק על ידי הנעליים:

א. אם נפל עם הנעליים למטה והמה הזיקו, אך גם אם היה יחף היה מזיק, יש לעיין אם יש לחייבו, ובה בפשוטו חשיבא כיש כאן שני מזיקים, ואם כן נימא דאם ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי.

ב. אך אם הנעליים בלעדי התינוק לא היו מזיקים, אבל גופו לבד היה מזיק, חשיבא הנעליים כליתנהו.

ג. אך אם התינוק בלא הנעליים לא היה מזיק והנעליים לבד לא היו מזיקים, בזה ודאי נימא דאם ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי.

ד. האם בטלה אגב התינוק

הנה יש לדון דאין לחייב האב מחמת הנעליים, דהרי חזינן בבהמה שהזיקה בשליף שעליה, דהוה רגל ופטורה ברשות הרבים (בבא קמא ג' א'), ולא מחייבין משום אש, מכיון דהשליף בטל אגב הבהמה, ואם כן הכא נמי נימא דהנעליים בטלים אגב האדם ולא הוה ממונו המזיק.

אך יש לומר דהיינו דוקא כשחל על הבהמה דין רגל, אך כשלא חל על הבהמה דין רגל, באמת יתחייב על השליף, ואם כן בבהמת הפקר ויש עליה שליף ידיה, יתחייב משום אש של ממון המזיק. [וכמדומה דמבואר כן בחזון איש בבא קמא]. ואם כן הוה ליה הנעליים אשו משום ממונו וחייב. [והוה ליה פושע משום שהשאיר הנעליים בלא שמירה].

ה. כותל ואילן שנפלו אינם אש

הנה יש לדון דהא חזינן דכותל ואילן שנפלו והזיקו בשעת נפילה, חזינן בור ופטורים על הכלים, אף כשהזיקו בהדי דאזל. (עיין תוספות בבא קמא ו' א' ד"ה היינו, וראש פ"ק סי' א').

וצריך ביאור אמאי אינו חייב משום אש, הרי הולכין ומזיקין. ופירש בנחלת דוד (בבא קמא ו' ב') דלא הוה אש כיון שמקומם מוגבל, דבשלמא אש כיון שהולך על ידי הרוח, אין גבול להליכתו, ויכול להשיג הנזק בכל מקום שהוא, משא"כ כותל ואילן יש גבול לנפילתו, ויותר מהגבול אין יכולין לילך, והניזק צריך לבא אל המקום ההוא בכדי שיוכל להנזק, ואם כן דמי לבור.

ואם כן הכי נמי בנידון דידן לא יהא חייב משום אש, דהרי יש גבול להליכת הנעליים, דהרי אינם נופלים אלא במקום אחד, ואם כן יהא פטור על האמבטיאות.

אך חזינן בתשובת הרא"ש (כלל ק' סי' ד') ומובא בשולחן ערוך (ח"מ סי' ש"ז סעי' ג') דהמניח חטה על הגג, ומפאת משקלן שברו

הבית, חייבת בעל החטין, אע"פ דמקומם מוגבל.

ועל כרחק צריך לומר דשאני מכותל ואילן שנפלו, דבתחילת בנינם לא היה עליהם שם מזיק, משא"כ בחטים הויין אש משעה ראשונה, והוא ליה כאבנו סכינא ומשאו שהניחם בראש גגו. וכמו שביארו בנתיבות (סי' ש"ז סק"א) ובחזון איש (בבא קמא סי' ב' ס"ק ט"ז), ואם כן הני נעליים דמי דאבנו סכינא ומשאו, דהוה אש משעה ראשונה דהוי לבד בחלון.

ו. הנעליים אינם של האב

הנה יש לדון דהאב אינו חייב, דהרי חזינן בשולחן ערוך (ח"מ סי' צ"ז סעי' כ"ה) דבעל חוב אינו גובה מבגדי ילדיו הקטנים, וטעמא משום דהאב מקנה להם בגדיהם, ואם כן נמצא דאין לחייב האב, דהרי הנעליים אינם שלו אלא שייכים לבנו.

[והעירוני דלפי זה היאך מעבירים בגדים מילד לילד, היאך יהא שייך לילד השני. ואולי שייך לילד, אך האב האפטרופוס, ומדין אפטרופוס יכול להעבירו].

ז. האם חייב זה שהנעילו

אך אכתי יש לומר דמכל מקום חייב מפאת שהנעיל את התינוק, והוא ליה כלוקח אבן של חבירו ומניחה ברשות הרבים או מניחה על ראש הגג, ונפלה ברוח מצויה, דחייב המניח.

אך לפי זה התינוק כשהאב הנעיל, אבל אם אחר הנעילו, יתחייב זה שהנעיל ולא האב. ואם אחות הגדולה הלבישה תתחייב, אבל אם האחיות הקטנה הנעילה, אין לחייבה וגם את האב אין לחייב, שהרי לאו ידידה.

ואם האם הנעילה, הרי אין לה מאין לשלם, כדאמרינן (בבא קמא פ"ז א') דעבד ואשה פגיעתן רעה.

עניני תשעה באב

ח. הבאת הנעליים הביתה
אך יש לומר דכיון דהאב הביא הנעליים הביתה שוב חייב בשמירתם ואף ששייכים לתינוק. אך שוב יהא תליא מי הביאום הביתה.

וכן יש לומר דהאב מסר הילד לשמירת האמא, אלא שנחייב האמא, אך אין לה לשלם.

ט. האם חייב משום נהנה

אך טענו דהאב חייב לשלם לא מפאת הנעליים, אלא דהרי אמרינן (בבא קמא נ"ז ב') דבהמה שנפלה מהגג על פירות הנמצאת ברשות הרבים, חייב בעל הבהמה לשלם מדין נהנה, שהרי נהנה שבהמתו לא נהרגה, והכי נמי האב נהנה.

אך לעני"ד לא מצינו דין נהנה אלא על ממונו, והרי אין הבן ממון האב, ודמי למי שחבירו הטוב נפל מהגג על גבי פירות של השני, דאין החבר חייב לשלם מצד הא שנהנה מהפירות שהצילו חבירו הטוב.

אך באמת הרי אם הבן היה ניזוק, האב היה חייב ברפואתו כמו שחייב במזונותיו, ונמצא דהאבמבטאות הצילו מלשלם כסף עבור הרפוי, ואם כן שישלם מדין נהנה.

והנה תליא באשת איש שנפלה והיתה נחבלת, אך נפלה על פירות וכך ניצלה, האם בעלה חייב לשלם משום נהנה, דהרי נהנה דאינו צריך לרפאותה, וגם נהנה שיש לו מעשה ידים. אך יש לומר דאשה שאני דחשיבא קנין כספו.

[אך העירו, דהרי אם היה נהרג אין צריך לרפאותו, אלא דהיה לו חיוב לקבור, אך עכ"פ היה נפטר מהמזונות, ונמצא דאין כאן חיוב נהנה].

עננו באכל בתענית

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תקס"ה סעי' א') דיחיד אומר עננו בשומע תפלה, בין יחיד שקיבל עליו תענית, בין יחיד המתפלל עם הצבור בתענית ציבור. ויש לדון מהו ביחיד בתענית ציבור שאינו מתענה, האם אומר עננו:

א. סתירה במשנה ברורה

הנה לכאורה מצאנו בזה סתירה במשנה ברורה, דהנה כתב בביאור הלכה (סי' תקס"ה סעי' א') דיחיד שאינו מתענה בתענית ציבור, אין לומר עננו. והוא הדין בקטן שאוכל. [וכתב בתשובות זרע אמת (ח"ג סי' ס"ב) דלפי זה גם מי שאכל כשיעור בשוגג לא יאמר].

אמנם לאידך גיסא כתב במשנה ברורה (סי' תקס"ח סק"ג) שאע"פ שאכל בתענית ציבור, יאמר עננו ביום צום התענית הזה, כיון שתיקנו חכמים להתענות ביום זה. אך לא יאמר ביום תעניתנו אלא ביום צום תענית הזה.

ובשבת הלוי (ח"ה סי' ס' אות ד', ח"ח סי' קל"א) ובירור הלכה (תניא סי' תקס"ח) כתבו לחלק, שבמשנה ברורה איירי במי ששכח ואכל, ועדיין עיקר התענית עליו ומחוייב להשלימה, ואם כן יאמר עננו, משא"כ בביאור הלכה איירי ביחיד שאינו מתענה כלל, דבכהאי גוונא בשבילו אינו יום צום ואינו אומר עננו.

ב. ספק אם אכל

הנה בספק אם אכל כשיעור, לעני"ד מספק יאמר רק 'יום צום תענית הזה', ולא יאמר 'ביום צום תעניתנו'. וכי תימא דהא מצאנו דבגוונא שודאי אכל מזונות כשיעור שחייב במעין שלש, וספק אם שתה יין כשיעור, מספק מוסיף להזכיר 'על הגפן' במעין שלש, אך אינו ראייה, דשאני התם שהזכרתו אינו מתייחס למאכל זה.

והרי לעני"ד בבין השמשות לא יאמר רצה ויעלה ויבא, כשאינו תוספת שבת, או כשאין תחילת סעודה בחיובא, ולא אמרינן דמספק יכול להוסיף. [והרי בהני הזכרות מתייחס ליום זה].

ג. מחמיר על עצמו, הבריא באמצע

יש לעיין במי ששרי ליה לאכול אבל מחמיר על עצמו להתענות, האם יאמר עננו, והיה לעני"ד דיאמר עננו, דסוף סוף התענה, ויוכל לעלות לתורה.

תו יש לעיין במי שהיה חולה ואכל כדינו, ואחר כך הבריא באמצע התענית, ואז אמרינן ליה שלא יאכל אם יאמר עננו, ולעני"ד גם בזה יאמר עננו ויוכל לעלות לתורה.

בירך בטעות בתענית

הנה אם בירך ברכת הנהנין בטעות באמצע תענית, כתב בשערי תשובה (סי' תקס"ח סק"א) בשם ברכי יוסף (שם) דיאכל מעט.

א. איסור ברכה לבטלה

הנה כתבו הפוסקים (עי' דעת תורה שם) דתליא אם ברכה לבטלה הוה איסור דאורייתא, או דילמא אינו אלא איסור מדרבנן. והנה דעת רוב הפוסקים דהוה רק איסור מדרבנן, ואם כן לא יאכל. והנה בבירך לפני הבדלה אמרינן דיאכל, וצריך לומר דקל איסורו מאשר אכילה בצום.

ב. ימתין עד סוף התענית

בפרי מגדים (סי' ר"ו א"א סק"ח) כתב דימתין עד סוף התענית, וישתוק כל הזמן, ואז יוכל לאכול, אך שלא יהא באמצע שנוי מקום. [ועוד עיין מה שכתב בזה רבינו, בבר אלמוגים סי' ק"ט].

ג. יריח

ולכאורה איכא עוד תקנתא, דאם בירך שהכל, הרי יכול להריח, דאיכא דסברי דביעבד בברכת שהכל יצא גם ברכת הריח. (עיין תוספות ברכות מ"ג א', ועי' משנה ברורה סי' רט"ז ס"ק י"ג).

וכי תימא דיצא רק בדיעבד, ולא הוי תקנתא, אך יש לעיין לדינא בבירך בורא פרי האדמה ונאבד הפרי, ואם כן היא ברכה לבטלה, האם יאכל פרי עץ שייצא בזה בדיעבד בברכת האדמה.

ד. לא התכוון עליו

אך באמת כל זה טעותא, דמה יעזור שיריח, הרי לא התכוון עליו בשעת הברכה.

אך בהלכות קטנות (למהר"ם חגיז ח"א סי' ק"מ) נסתפק בנתכוין רק על פרי אחד בשעת הברכה, ותוך כדי דיבור לברכה רוצה עוד פרי, אם מהני, ואם כן הא שפיר יש לו תקנתא להריח ויכוין זאת תוך כדי דיבור. [אם נזכר תוך כדי דיבור שהיום צום, ויש לו בשמים].

אך כל דברי הלכות קטנות חידושא רבתא דיועיל תוך כדי דיבור להוסיף כוונות, ובפשוטו יש לומר דלא מהני. ולכאורה יש להוכיח מהלכות תקיעת שופר דלא מהני, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תקפ"ז סעי' ג') דהשומע מקצת תקיעה שלא בחיוב ומקצתה בחיוב, לא יצא, וביאר במשנה ברורה (שם סק"י"ד) דהוא הדין אם כל התקיעה היה בחיוב אלא שהוא נכנס באמצע התקיעה, אף על פי שהיה שיעור תקיעה במה ששמע, לא יצא, דבעינן שישמע תחילה וסוף.

הנה משמע מדבריו דאע"פ שהתחיל לכוון תוך כדי דיבור לתחילת התקיעה, אפילו הכי לא יצא.

וכי תימא דיש לחלק דהתם מכיון רק מכאן ולהבא, ואין רצונו שלמפרע תהא כוונה, אך באמת אם מהני תוך כדי דיבור כוונה למפרע, מסבירא היה מועיל גם כאשר השתא מכיון, ואם כן נפשוט האי נידון, וצריך עיון.

ברכה על נטילת ידים

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תקנ"ד סעי' י') דבתשעה באב נוטל אדם ידיו שחרית עד סוף קשרי אצבעותיו, דמשום רוח רעה השורה על הידים הוה ליה כמו שידיו מלוכלכים בטיט ובצואה דמותר לרוחצם גם בתשעה באב.

אמנם כתב במשנה ברורה (שם ס"ק כ"א) דדעת הגר"א דמשום רוח רעה אין נוטלים בתשעה באב, ולכן לא יברך על נטילת ידים בשחרית אחר הנטילה, אלא רק לאחר שעשה צרכיו יטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו, ואז יברך על נטילת ידים משום התפילה.

[ויש לעיין אמאי בהלכות יום הכיפורים לא כתב כן המשנה ברורה, אך בפשוטו אין הכי נמי חדא היא, ואדברא אתי בקל וחומר, דהרי איסור הרחיצה ביום הכיפורים חמירא טפי].

ויש לעיין בדברי המשנה ברורה, דהא סוף סוף נטל ידיו, דהרי שרינן ליה ליטול, ואם כן שוב יברך.

א. מצוה הבאה בעבירה

הנה היה מקום לומר דנהי דשרינן ליטול, מכל מקום לענין ברכה חיישינן שאסור לו ליטול, ואם כן הוה ליה מצוה הבאה בעבירה ולא קיים המצוה.

ב. עבירה בשוגג

וכי תימא דאינו אלא שוגג, מכל מקום הא חזינן בתוספות בסוכה (ל' א' ד"ה משום) דגם בעשה העבירה בשוגג הוה ליה מצוה הבאה בעבירה, מדהקשו התוספות למה לי קרא לפסול מצה של טבל וסוכה גזולה, תיפוק ליה מפאת מצוה הבאה בעבירה, והרי אם בשוגג לא הוה מצוה הבאה בעבירה, אם כן בעינן קרא שלא יצא במצה של טבל גם כשהיה שוגג באיסור טבל.

ג. שרינן ליה

וכי תימא שיש לחלק דהתם הוה עבירה אלא קעבר רק בשוגג, משא"כ כאן הא שרינן ליה ליטול ידיו כדעת השולחן ערוך.

אך יש להוכיח דגם בכהאי גוונא סבירא להו לתוספות (שם) דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.

דהרי אם לא כן הא מצינן לשנויי דאצטריך קרא למצה של טבל, כגון שהיו ג' ציבורים, חדא, של טבל, וחדא של מצות חולין שלא נאפו לשמה, וחדא של חולין שנאפו לשמה, ופרש מצה אחת, דמפאת מצוה הבאה בעבירה, הא ליכא עבירה, דאמרינן דכל דפריש מרובא פריש, והרי הרוב אינו של טבל, אבל לבתר קרא מיתסר, דהרי רוב הציבורים פסולים למצה.

[דמצה של טבל אסירא דלא חייל איסור חמץ עלה, והכא נמי נהי דשרי ליה איסור טבל מפאת דכל דפריש מרובא פריש, מכל מקום

לגיסא שהוא טבל לא חייל חמץ].

אלא על כרחך חזינן דגם מפאת מצוה הבאה בעבירה פסלינן, דאע"פ דשרינן ליה לאכול המצה, מכל מקום חיישינן שמא הוה טבל, והוה מצוה הבאה בעבירה, נמצא דאיכא רוב צדדים דלא קיים המצוה.

ואם כן בנידון דידן נמי, אע"פ דשרינן ליה ליטול ידים, אבל לגיסא דאסירא הוה ליה מצוה הבאה בעבירה, אם כן אתי שפיר דאין מברכין.

ד. ספק איסור דרבנן

אך לפי זה יש לתמוה בספק איסור דרבנן דמקילין, ויהא לו מצות מהאי ספק איסור, לא יוכל לברך עליה דילמא הדבר אסור והוה ליה מצוה הבאה בעבירה. ולא משמע כן.

אך הנה באמת חזינן דהסופר ספירת העומר בין השמשות של כניסת היום מברך, וכדכתבו תוספות במנחות (ס"ו א' ד"ה זכר), ואם כן חזינן דעל ספק דרבנן כיון דיצא מברך, ואם כן גם בכהאי גוונא דהוה ספק איסור דרבנן יוכל לברך, אע"ג דלגיסא דאסור הוה מצוה הבאה בעבירה.

אך בהלכות ד' מינים מתבאר בכמה מקומות דבספק קיום בחול המועד לא מברכין.

ברכה שאינה צריכה

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תקנ"ב סעי' א') ערב תשעה באב לא יאכל אדם בסעודה המפסקת שני תבשילין.

והנה יש לדון אם יכול לחלק סעודתו לשנים, ובסעודה ראשונה יאכל שני תבשילין, ובסעודה שניה יאכל רק תבשיל אחד.

א. אין לעשות כך

הנה כתב במשנה ברורה (סי' תקנ"ב ס"ק י"ד) דאין לעשות כך, דהרי אם לא היה מחלק הסעודה לא היה צריך לברך שנית על מה שאוכל אחר כך, נמצא דבהא דחילק סעודתו וחייב לברך שנית, גורם ברכה שאינה צריכה.

ותיקשי אמאי חשיב ברכה שאינה צריכה, הרי בלא זה לא יאכל התבשיל הזה, דהרי בסעודת המספקת אסור יותר מתבשיל אחד.

ב. לחלק סעודתו שיהא ג' סעודות

הנה בשלמא לחלק סעודתו לשניים משום ג' סעודות בשבת, בזה דנו הפוסקים (עי' תוספות שבת קי"ח א' ד"ה במנחה, ועיי' תשובות הרא"ש כלל כ"ב אות ד', ומשנה ברורה סי' רצ"א ס"ק ט"ו) משום ברכה שאינה צריכה, דהרי התם בלאו הכי יאכל אותו דבר, אך בנידון סעודת המפסקת הרי בלאו הכי לא יאכל התבשיל כלל.

ונפקא מינה להאוסרים בסעודה אחת חלב ובשר, האם שרי לחלקו לבי' סעודות, דגם הכא הרי אם לא יחלק הסעודה של החלב, לא יוכל לאכול הבשר כלל.

ג. האם עונה אמן על ברכה שאינה צריכה

ואגב אורחא, יש לעיין בדניא דברכה שאינה צריכה, האם יענה עליו אמן, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' רט"ו סעי' ד') דאחרי ברכה לבטלה לא יענה אמן.

ויש לעיין אם איירי גם בברכה שאינה צריכה, או דילמא איירי רק בברכה לבטלה שלא חיילא כלל, משא"כ ברכה שאינה צריכה, הרי מכיון דעולה לברכה, וכן עולה למאה ברכות, אולי יענו אמן. וכעין זה יש לדון לענין דיני הקדימה ובירך כנגד דיני הקדימה.

ולא מצאתי מפורש, אך לכאורה משמעות המשנה ברורה (שם ס"ק י"ח) דאינו עונה אמן, דהרי כתב על דברי השולחן ערוך שם גווי' דברכה שאינה צריכה, ולא קאמר דלא איירי לענין אמן.

רפאנו ה' ונרפא

לפני הלימוד בגליון, נא להתפלל לרפואת
התינוקת שטבעה ועדיין נמצאת במצב קשה

רוחמה מרים איידל בת בתיה

לרפואה שלימה במהרה בתוך שאר חולי ישראל

נא לתרום
להדפסת הגליון
סוקולוב 17 א'
דירה 7 ב"ב,
פקס 0737263949
טל' 035703949
L5703949@
gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת דברים - תשעה באב

תפילת הדרך

מה' מצעדי גבר

"ונלך את כל המדבר הגדול והנורא וגו'. ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלוך וגו'". (פרק א' פסוק י"ט-ל"א).

וי"ל שכאשר מתפללים ומבקשים מהקב"ה "שתוליכנו לשלום", ומאמינים באמונה שלמה שכל ההליכה בדרך היא אך ורק מידו יתברך, בזכות זה הקב"ה מתנהג עם האדם בבחינת "תומת ישרים תנחם", ומוליכו בדרכו לשלום. כלל הדברים, האדם בעצמו אינו יודע לאן ילך ואיך ילך, בכל דרכיו מוליכים אותו משמים, ואם הוא מכיר בזה ובטח בה' בכל לבו, הוא זוכה להנהגה מיוחדת מהקב"ה שישמרהו בכל דרכיו ובכל מעשיו, ויצליח בהם בצורה הטובה ביותר.

כפי מעשי האדם כך מוליכים אותו

והנה הנהגת הקב"ה עם האדם הוא כפי מעשיו. וכשאדם הולך בדרך, הקב"ה מוליכו ומנהיגו כפי מעשיו. מי שמעשיו טובים ורצויים לפני הקב"ה, הוא זוכה שיוליכו אותו משמים בדרך טובה.

שמעתי מהגרא"ל שטיינמן שליט"א מעשה ממרן החפץ חיים, ששמע את זה מיהודי שהיה נוכח בשעת מעשה וראה את זה בעיניו.

בדרכים בפולין היו בכבישים בהרבה מקומות גשרים או קשתות בצורה של גשר, ותחת זה היו נוסעים התושבים עם הסוס והעגלה. והגויים קבעו באותם גשרים וקשתות צורה של שתי וערב, ובכל פעם שהם עברו באותם מקומות היו מתכופפים לאות כניעה והשתחויו לאותה דמות של שתי וערב. וגם בעת שנסעו בסוס ובעגלה, הגויים היו תוך כדי הנסיעה מכופפים את ראשם לעבר הדמות הזו. ואילו היהודים לא כרעו ולא השתחוו, ונשארו זקופים בעת שעברו באותם המקומות.

פעם אחת החפץ חיים נסע עם עגלה בפולין, ובדרך נרדם החפץ חיים, וראשו היה מוטח כלפי מטה. ומפעם לפעם היה מרים את ראשו, ושוב מיד הורידו כלפי מטה, כדרך המתנמנמים. בדרך התקרבו לעבר אחד מהגשרים שהיה חקוק בו דמות של שתי וערב, היהודי שנסע עם החפץ חיים לא ידע מה לעשות, מצד אחד אם החפץ חיים יישאר כמו שהוא עכשיו, הלא יהיה נראה כאילו שהוא כביכול מכופף את ראשו לעבר הע"ז הזו כדרך הגויים. אבל מצד שני הוא לא העז להעיר את החפץ חיים משנתו. ולמעשה אותו יהודי נשאר במקומו, והחריש לראות איך יפול דבר. והנה כאשר העגלה התקרבה ממש לעבר הגשר, לפתע תוך כדי השינה הרים החפץ חיים את ראשו, וראשו נשאר זקוף לגמרי, עד שעברו את הגשר. וכשעברו מיד נפל הראש שוב כלפי מטה.

וכך היה במשך כל הדרך, בכל פעם שהגיעו למקום שבו חקוקה דמות הע"ז, ראשו של החפץ חיים הזדקף מאליו באמצע השינה עד שעברו. וראים מזה איך שהקב"ה מוליך כל אחד לפי מה שהוא, החפץ חיים לפי מעשיו וזה שהקב"ה הוליכו בצורה כזו שגם כשהוא ישן לא תצא תקלה מתחת ידו, ובכל פעם שעברו תחת הגשר ראשו הזדקף כדי שלא יהא נראה כאילו והוא מכניע את עצמו לעבודה זרה.

ויש לומר שבבקשה "שתוליכנו לשלום", נכללת גם בקשה על העניינים הללו, שנזכה שהקב"ה יוליך אותנו בדרך כזו שלא יצא מתחת ידינו שום דבר תקלה ומכשול.

הנה משה רבנו מראה לכלל ישראל, איך בכל הדרכים שהלכו, הקב"ה השגיח ושמר עליהם מכל המכשולות המצויות. וגם בעת שהלכו במדבר הגדול והנורא, ופרש"י שהיו בו נחשים כקורות ועקרבים כקשתות, הקב"ה שמר להם ונשא אותם כאשר ישא איש את בנו, והצילם מהכל.

שתוליכנו לשלום

הנה בתפילת הדרך אומרים, "יהי רצון מלפניך ה' אלוך ואלוהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום וכו'".

ויש לדייק בנוסח הבקשה "שתוליכנו לשלום וכו'", שלכאורה היה אפשר לומר את התפילה בנוסח "שאלך לשלום" או "שנלך לשלום" וכיוצא בזה. אבל חז"ל לא תיקנו בנוסח כזה, אלא בחרו דווקא בלשון "שתוליכנו לשלום".

ונראה לבאר, שהמשמעות של הנוסח "תוליכנו לשלום" היא שכל ההליכה היא אך ורק מידו יתברך. שכאשר אדם יוצא לדרך לפעמים הוא חושב שהוא הולך, הוא מחליט לאן ואיך ללכת, וכל ההליכה תלויה אך ורק בו עצמו. וי"ל שלכן חז"ל קבעו את נוסח הבקשה בתפילת הדרך בלשון כזו שמפקיעה את הסבא הזו, וזה בא ללמד את אדם שכל הליכתו היא אך ורק מיד הקב"ה, וכשהוא הולך לאיזה מקום מוליכין אותו משמים בהשגחה פרטית ומדוקדקת, לאן ילך ומתי ילך ואיך ילך. וממילא אם הנוסח היה שאלך לשלום וכיוצא בזה היה נראה כאילו שהאדם הוא ההולך בעצמו, אלא מבקש מהקב"ה שיעזור שילך לשלום. אבל בנוסח זה "שתוליכנו לשלום", הבקשה היא שכל ההליכה תהא מהקב"ה שהוא יוליך אותנו אל מחוז חפצנו לחיים ולשלום.

ודבר זה תקנו חז"ל כשיוצאים לדרך, שכדי להצליח בדרך ולקבל סייעתא דשמיא חייבים להתחזק באמונה, שכל ההליכה בדרך היא בהשגחה מידו יתברך. וההצלחה בדרך אינה תלויה לא בנהג ולא ברכב, שכשאינן סייעתא דשמיא אפילו שיהיה נהג ותיק ומכונית חדשה, אי אפשר להצליח. ואילו כשיש סייעתא דשמיא יש הכל, ובאיזה דרך שילך ואיך שילך יצליח, ויוליכו אותו משמים לחיים ולשלום.

אדם חושב שיכול לעשות הכל

בספר שיחות חפץ חיים (עמוד ע"ו אותו נ"א) כתב, "אדם הוא כמו תינוק המפרפר בעריסתו וחושב שהוא יכול לעשות הכל, ובאמת אינו יכול לעשות כלום". ויש להוסיף שתינוק בעריסה חושב שיכול לעשות את הכל, ולמעשה מי שעושה את הכל היא אימו, שהיא לוקחת אותו להיכן שתחפוץ. כך אותו הדבר אצל האדם, הוא חושב שהוא עושה בעצמו את הכל, והאמת היא שהקב"ה מוליך אותו להיכן שיחפוץ.

וזה מפורש בפסוק במשלי (פרק כ'), שכתוב "מה' מצעדי גבר, ואדם מה יבין דרכו". הקב"ה הוא מוליך את האדם לכל מקום, כל פסיעה שאדם פוסע זה מהקב"ה, וממילא אדם מה יבין דרכו, שהוא לא מבין את דרכו לאן ילך ואיך ילך, כי הכל הוא רק מיד הקב"ה.

בדיני תפילת הדרך

לדרך. ועיבורה של עיר דהיינו שבעים אמה ומעט יותר סמוך לעיר לאחר שכבר כלו כל הבתים, הרי הוא כתוף העיר. והט"ז מתיר אפילו בתוך העיר משעה שגמר בלבו והכין עצמו לצאת, אבל האליה רבה והפרי מגדים ושאר אחרונים חולקין ע"ז, והסכימו דלכתחילה יש ליזהר שלא

הנה בדין תפילת הדרך כתב השו"ע (סימן ק"י סעיף ז'), "אומר אותה אחר שהחזיק בדרך, ואין לאומרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה וכו'". וביאר במשנה ברורה (סקכ"ט) "אחר שהחזיק בדרך, רצה לומר שלא יאמרנה כשעדיין הוא בתוך העיר שדר בה, אף שמכין עצמו לצאת

לעשות כך אך בדיעבד יש לסמוך על דבריו.

מבואר בשו"ע ובמש"ב שהתקנה של תפילת הדרך היא דווקא כשצריך ללכת פרסה, אבל יוצא לדרך קצרה שאין בה שיעור פרסה לא תיקנו לומר תפילת הדרך. ויאמר את תפילת הדרך רק אחר שיצא מהעיר וגם מתחום עיבורה של עיר.

ובספר "שיעורין של תורה", כתב (שיעורי המצוות, עמוד ס"ז אות ל"ג) את השיעורין בזה, וז"ל "אומרים תפילת הדרך אחר שיצא מעיבורה של עיר, היינו שבעים אמה ושייריים שהוא כמו 41 מטר חוץ לעיר. ודווקא כשיש לפניו דרך של פרסה שהוא כחמשה ק"מ פחות שלישי, וכשהדרך פחות מזה לא יחתום בברוך. [וכתב הט"ז דכשמוחזק הדרך לסכנה, אז אפילו בפחות יכרך בשם ומלכות]."

תפילת הדרך בתוך העיר

והנה תפילת הדרך מברכים דווקא לאחר שיצא מהעיר, ואם גמר בלבו והכין את עצמו לצאת מהעיר, מביא מהמש"ב מחלוקת אם יכול לברך תפילת הדרך, וכתב שלמעשה לכתחילה יש להזהר שלא לברך את הברכה בתוך העיר, אלא רק לאחר שיצא מהעיר.

ומרן החזון איש זצ"ל אמר שהיום שמצויות הרבה תקלות וסכנות גם בתוך העיר, אפשר לברך מעיקר הדין אפילו כשהולך בתוך העיר. וממילא מי שמברך תפילת הדרך אפילו בתוך העיר אין לגעור ולזלזל בו. אמנם יש להדגיש שהחזון איש לא אמר שלכתחילה צריך לברך בתוך העיר, אלא רק שהמברך לא הפסיד ויש לו על מה לסמוך, כי מעיקר הדין תפילת הדרך שייכת היום אפילו בתוך העיר. אבל באמת למעשה לכתחילה ראוי לנהוג כדברי השו"ע שרק ביצא לדרך מחוץ

לעיר מברך תפילת הדרך, ולא בתוך העיר.

נוסע בדרך קרובה לעיר

בביאור הלכה מסתפק אם נוסע בדרך יותר מפרסה, אלא שהדרך שהוא נוסע בה עוברת דרך איזה עיר או סמוך לעיר, האם מברך תפילת הדרך בשם ומלכות או לא, כי כיון שנוסע דרך עיר או קרוב לעיר אין הדרך מוגדרת כמקום סכנה וממילא אינו יכול לברך. שהרי כל הטעם שמברך דווקא לאחר שיצא מהעיר הוא משום שבתוך העיר עדיין אין זה מקום סכנה, וא"כ י"ל שגם כשנוסע דרך עיר אחרת, כיון שנוסע בתוך עיר אין הדרך הזו מוגדרת כסכנה, וא"כ אין יכול לברך, ונשאר בזה בצ"ע.

ודבר זה מצוי מאוד בארץ ישראל, שהרבה פעמים נוסעים מעיר לעיר וברוב הדרך עוברים בסמיכות לעיר אחרת, ולדברי הביאור הלכה צ"ע אם אפשר לברך בזה בשם ומלכות.

הולך לדבר מצווה

הנה עיקר התקנה לברך תפילת הדרך כשיצא לדרך, הוא משום שיש סכנה בדרכים, ולכן צריך תפילה להנצל מהסכנה.

ושמעתי לדון דלפי זה מי שיוצא לדבר מצווה, כיון ששלוחי מצווה אינן ניוזקין, ממילא אין חשש שמא יארע לו תקלה וסכנה בדרך, א"כ לא יצטרך לברך תפילת הדרך. וזהו דבר חדש שלא מוזכר בשום מקום חילוק בין הולך לדבר מצווה או שאין הולך לדבר מצווה, ומשמעות הדבר היא שכל יוצא לדרך צריך לברך תפילת הדרך, ואין חילוק מחמת מה יוצא לדרך. וכן אמר בפשיטות הגר"נ קרליץ שליט"א, שפשוט שאין בזה חילוק וצריך לברך תפילת הדרך.

בעניני תשעה באב

תשעה באב שחל במוצאי שבת דינים האסורים והמותרים בשבת

בדיני הכנה משבת לצורך התענית

כמכין משבת לחול.

וממילא הוא הדין לענין אכילה בשבת, כשאוכל רק כדי שיהא כח בשביל הצום, יש לדקדק שלא לומר בפה שאוכל בשביל הצום. ויש להזהר בזה שלא לומר לבני הבית, על מאכל או משקה מסויים שכדאי להם לאוכלו ולשתותו כדי שיהא כח לצום, משום שזה נראה כמכין משבת לחול.

אמנם באמת יש לדון בזה שאולי זה נקרא כדבר מצווה שמותר לאומרו בשבת, שהרי הסיבה שרוצה לצום היא משום המצווה שצריך לצום בתשעה באב, ובצורכי מצווה אין איסור לאומרו בשבת. אבל למעשה נראה כיון שאין שום צורך לומר בפה שאוכל בשביל הצום, ויכול לאכול את המאכל בלא להזכיר את ענין הצום א"כ בוודאי עדיף שלא להזכיר את זה.

לא לקחת את הקינות בשבת לבית כנסת

עוד יש להקפיד בענין ההכנה משבת לחול, שלא לקחת בשבת לבית הכנסת את הקינות ואת הנעליים שאמור לנעול בצום, שזה וודאי נקרא מכין משבת לחול. שהרי כל הסיבה שלוקח את זה לבית כנסת, היא רק בשביל הצום שבמוצאי שבת, וא"כ הוא מכין את הקינות ואת הנעליים לצורך חול, וזה אסור בשבת.

להכין בשבת את קריאת מגילת איכה

אמנם בעל קורא שרוצה להכין בשבת את הקריאה של מגילת איכה, נראה שאין שום איסור בזה, ואין זה נחשב כמכין משבת לחול, כיון שזה לימוד תורה. ואדם יכול ללמוד בשבת מה שלבו חפץ, ואין שום סיבה למנוע שלא ללמוד מגילת איכה בשבת. ומה שעיי"ז הוא מתלמד בנגינת הטעמים כדי שיידע לקרוא בחול, אין זה נקרא כמכין משבת לחול.

* * *

ביאת המשיח - אחכה לו בכל יום שיבוא

בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה', ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים וכו'.

מבואר ברמב"ם שהחובה להאמין בביאת המשיח ולחכות לביאתו, היא

כתב הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י"א הלכה א'), "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים

עיקר מעיקרי התורה, שכל מי שאינו מקיים את זה הרי הוא כופר בתורה ובמשה רבנו.

והנה מובא במדרש באיכה שהמשיח נולד באותו יום שבו נחרב בית המקדש, שהקב"ה הכין לכלל ישראל את הישועה, שלא יהיו רגע אחד במצב כזה שאין בו תקווה לישועה, ולכן מיד באותו יום שבו נחרב הבית כבר נולד המשיח שעתידי לגאול את ישראל.

ציפית לישועה

ובספר "שיחות החפץ חיים" (עמוד ק"ז), מובא מכתב מאחד מתלמידי החפץ חיים, שכותב על הצפיה לגאולה שהיה הח"ח מצפה ומחכה לביאת המשיח יום ויום, וכתב שהח"ח היה אומר "בשעה שבאים לעולם האמת שואלים את האדם ציפית לישועה? לא שואלים קוית לישועה, רק ציפית, מלשון צופה ומביט, פשוט לעמוד ולצפות לגאולה, כמו שאני יודע שאורח עומד לבוא אליו עומד אני על אם הדרך ומצפה לו". והיינו שהצפיה לביאת המשיח צריכה להיות באופן כזה שמחכה ומצפה לו בכל רגע מתי כבר יבוא.

ושמעתי בענין זה מהגה"צ רבי אביגדור ריקליס זצ"ל בשם בנו של הסבא מקלם הגה"צ רבי נחום זיו זצ"ל, שהמשיל את ענין הצפיה לגאולה, למשפחה שאחד מבני המשפחה היה רופא מומחה גדול ומפורסם, וכל החולים מכל העולם היו מתדפקים על פתחו כדי שימציא להם רפואה ותרופה למחלותיהם. ואע"פ שהיה עמוס מאוד בעבודה, בכל זאת לא שכח את בני משפחתו, ובכל פעם שאחד מהמשפחה נחלה היו מודיעים לו על כך, ומיד היה מתפנה ובא כדי לבדוק את החולה. פעם אחת הודיעו לו על אחד מהמשפחה שנחלה, הרופא כדרכו התפנה מעיסוקיו והודיע למשפחה שבשעה פלונית יגיע לביתם לראות את החולה. בשעה הידועה המתינו בבית החולה המשפחה הקרובה, וציפו לבואו של הרופא שיבוא וירפא את החולה. והנה נשמעו דפיקות בדלת, כולם היו בטוחים שהנה הרופא בא, ומיד רצו לפתוח את הדלת, אבל זה לא היה הרופא, אלא הילד של השכנים שבא לבקש קצת מלח.

עברו כמה דקות ושוב היתה דפיקה, כולם רצו לפתוח, ושוב זה לא הרופא, היה זה הדוור שהביא מהדואר מכתב רשום.

כך כל כמה דקות חזר על עצמו הסיפור שהיתה איזו דפיקה בדלת, וכולם רצו לפתוח כי היו בטוחים שהנה הרופא בא. אבל כשפתחו את

הדלת ראו שזה מישוהו אחר. אבל עם כל זאת עדיין המשפחה המשיכה לצפות לביאת הרופא, וכל אותם הדפיקות שהיו בינתיים לא גרמו להם להפסיק מלצפות לביאתו, כיון שהיו בטוחים שהרופא הזה שכל כך מסור למשפחה בוודאי בוא יבוא.

כך אותו הדבר צריכה להיות הצפיה לביאת המשיח, לצפות לביאתו כי בא יבוא, ואע"פ שעברו אלפי שנים עדיין לא אפסה תקווה, והביטחון והתשוקה לביאתו צריכים להיות בצורה כזו שבכל רגע כבר המשיח עומד בפתח לגאלנו גאולת עולמים. כי בוודאי בלא שום ספק בא יבוא, ואשרי המחכה לו ואשרי המצפה לו.

כמה זמן עוד נחכה?

ובספר "חפץ חיים" עה"ת (פרשת בהר) במעשי למלך מספר על הנהגתו של החפץ חיים לגאולה, וכתב "רבים מבני ביתו היו עדי ראייה ושמיעה, איך שבחצות הלילה, כשכל בני הבית ישנו שנתם ובחוץ שררה דומיה, היה הח"ח נכנס לחדרו, סוגר הדלת על מפתח ובריח ולא נתן שלום אדם להכנס. אף לא היה מעלה אור בחדרו. אחדים ממקורביו היו עומדים לפעמים מאחוריה דלת וברתת היו מקשיבים, איך שהח"ח היה שופך שיח ורחשי לבו לפני הקב"ה.

בתחילת דבריו היה נותן שבח והודיה לבורא עולם על כל החסדים שגמלהו, והיה מפרט כל מאורע בחייו, ועל כל פרט ופרט היה מסתכל כעל זכות גדולה, והיה נותן שבח והודיה על החסד הגדול שעשה עמו הקב"ה.

ומכיון שגמר פרשת חייו הפרטיים, התחיל לדבר בזכותו של כלל ישראל, והיה אומר "רבונו של עולם? מה נתת לנו? נתת לנו תורה גדולה, קדושה ונצחית. אבל היא היתה תורה חתומה וסגורה. ומה עשינו עבורך? פתחנו את התורה, נתנו לך את הנביאים, את חכמי התלמוד, את גאוני התורה, קשרנו כתרים לתורה שבעל פה. ואע"פ שסבלנו צרות רדיפות והריגות, עם כל זה לקחנו את התורה עמנו במסירות נפש בכל ארצות פזונו, ואנו מחזיקים בה עד היום הזה. **כמה זמן עוד נחכה, עד מתי?** הרי כולנו כבר שבורים כחרס הנשבר, הבט וראה אם תמצא לב יהודי שלם".

ולפתע החל הח"ח להזעיק לעזרה את צדיקי הדור שהלכו למנוחת עולמים, "למה אתם מחשים? הרי אתם צריכים להיות התובעים עבורנו".

היה הח"ח נוהג מידי לילה בלילה, וכשהאיר המזרח שב ללמודו וחכה לרגליו של משיח. לבו היה נכון ובטוח שהחוב ישולם, ובכל שעה ובכל רגע עלולה לבוא הגאולה הגדולה, כנבואת הנביא מלאכי פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים.

המשך מעמוד ד', המשך דברי הגרמ"מ חדש זצ"ל

ומי אמר שאני צודק שזה הפשט במלמד את בן חברו תורה, זה מפורש בגמרא בבבא מציעא, שהגמרא מספרת שכאשר רבנו הקדוש היה בא לאיזה מקום הוא היה שואל על בניהם של חבריו, בא לאתריה דרבי טרפון ושאל יש לו בן לרבי טרפון חברנו, ואמרו בן אין לו, אבל בן הבן יש לו. ואח"כ כתוב בא לאתריה דרבי אלעזר ברבי שמעון, ושאל יש לו בן לרבי אלעזר חברנו, ואמרו יש לו בן. והגמרא מספרת על שני המקרים הללו שהיה להם בנים, אבל שלא עסקו בתורה, והוא התמסר אליהם, זה גם פרשה גדולה למחנכים לדעת, הוא קרא לו ומיד כיבד אותו והוציא אותו ממצבו, והעמיד לו רב, וגידל אותו עד שיצא כל כך גדול, שבגמרא כתוב שהבן של רבי אלעזר ברבי שמעון, כשנפטר רצו להכניס אותו למערה של רשב"י ור"א בנו, בא נחש ולא נתן להכניסו, ויצאה בת קול ואמרה לא שהוא קטן מהם, אלא שהם היו בצער המערה והוא לא היה. רואים שהוא היה גדול ממש כמו רשב"י ורבי אלעזר.

והגמרא שואלת ורבי מאי כולי האי, ורואים שבעיקר חיפש את הבנים של החברים שלו, ואומרת הגמרא שכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו. כתוב כאן שרבי לא סתם לימד תלמידים, בוודאי רבי לימד תלמידים הרבה, אבל היתה לו עבודה מיוחדת ללמד את בן חברו.

ודבר הוא זה מחייב גדול כששולחים בן לשיבה, שאם הישיבה יודעת את הקשר עם האבא, החינוך של הבן הוא אחר, התועלת שהוא מקבל מהישיבה ושהישיבה משקיע בו הוא אחר לגמרי, ואז התלמיד נעשה כאילו ילדו.

היום בימינו היו צריכים לדבר יותר עם ההסברים הפסיכולוגיים, כמה זה משפיע על הבן כשיודע שהוא מתעניין בו. אבל כאן כבר כתוב בחז"ל את כל התכונות שצריכים. צריכים לחנך בן, וצריכים שהישיבה תחנך אותו כבן, ושהישיבה תהיה שותפה עם האבא בחינוך.

עמלנו אלו הבנים

אלו דברים כל כך פשוטים, אבל אני מרגיש את זה כל השנים, הגאון רב"צ טרח למצוא זמן להופיע בישיבה, שהבן יידע שהוא אצל האב בבת עינו. הרי האמת היא שבאמת הבנים את העיקר אצל כל ההורים כמו שכתוב "עמלנו אלו - הם הבנים", והאבא והאמא מתחננים ומבקשים בתפילות ובהדלקת נרות על הבנים, אבל בפועל לתת לבן את ההרגשה וההבנה שכל חייו זה

הנחת שאנו מצפים ממך, ואנחנו לא מסיחים את הדעת מזה. להראות את זה לבן ולהראות את זה לרב, כמה שזה מחייב, זה דברים כל כך פשוטים. אבל כשאדם גדול עושה את זה הוא עושה את זה בכל כך טבעיות. כשאמרנו שהוא היה מכבד, הרי לא היו אצלו משחקים, אלא זה היה בכזו טבעיות ובכזו פשטות, שידעו כולם שזה נוגע לו ומחמם אותו, והוא כל כך מתפלל על זה.

אני אניגד לכם עוד יותר מזה, וזה מבחיל כמה צריכים לדעת את זה, כשהגרמ"צ היה מגיע לישיבה זה היה בבחינה כזו של "הגביר מבני ברק מגיע", אני פשוט מתרגש לחשוב על זה, כשהוא היה בא לישיבה היה בא עם כמה מאות דולר כל פעם. האם כולנו עושים ככה? וכי הוא היה מליונר, הרי אפילו מליונרים לא עושים את זה. זה לא מחייב? זה לא מלמד?

ישוב - יושב בישיבה

כתוב בחז"ל שליששכר היה בן ששמו היה "ישוב", ובבעל הטורים כותב למה קראו לו ישוב, שכולם היו פונים אליו בישיבה ובבית המדרש לשאול שאלות. ואיך קיבל את השם ישוב, כתוב שבתחילה היה שמו יוב, אבל הגיע זמן שיששכר אמר שזה שם של עבודה זרה, אז הוריד ש' אחד משמו ונתן את זה לבנו "יוב", וכך הוא נעשה "ישוב - יושב בישיבה". אני שואל שאלה, חסר ש' בעולם, שהוצרך בשביל זה להוריד ש' משמו ולתת לו. הרי בכל סידור מודפס בדף הראשון א' ב' ואפשר משם להוציא ש' אחד ולתת לבנו... רואים מזה שצריכים להוציא ש' ממני ולתת לבן, ואז הוא נעשה ישוב. זה כל כך דברים פשוטים, אבל אני אומר את זה על רקע שכאשר אדם גדול עושה את זה, וצדיק עולם עושה את זה, ועניו יסוד עולם עושה את זה, זה נראה אחרת.

זה הקשר שלבן הרגשתי כל השנים את האהבה והידידות הוא הרעף ידידות שזה מעבר לכל דבר, שאנשים רגילים גם כשמכירים טובה, הרבה בכלל לא מביעים את זה, וגם כשכבר מביעים את זה אומרים תודה וזהו. כל פעם שיצא ספר "שלמי תודה" הייתי מקבל את זה עם הקדשה גדולה. ואח"כ כל פעם שנפגשתי עימו, אפילו שנים אחרי שהבן כבר סיים את הישיבה, דיבר בהערכה כזו, משום שכל דבר שאדם גדול עושה את זה, עושה את בגדלות בעבודה, בגדלות במידות ובגדלות יראת שמים. ועכשיו אנו מתפללים עם כל הציבור, שזכותו תחנך ותגדל את כולנו, וזכותו תגן עלינו. ונזכה שיגדל כבוד התורה בעם ישראל, חזילכם לאורייתא, והצלחה לכולם.

הגאון הגדול רבי משה מרדכי חדש זצ"ל – ראש ישיבת אור אלחנן

הוא קצת מתעניין מרחוק ותו לא, והוא כבר מבין כשהבן מגיע הביתה בבין הזמנים הוא רואה כבר את המצב שלו, או כן או לא. אבל כדי שהבן יצליח באמת, צריך להראות גם לבן וגם לישיבה שמתעניינים, הרי כשהבן רואה עד כמה שהחינוך והעליה שלו זה כל חי האבא, כמה זה מחייב וכמה זה מרומם.

עד כאן רחמי האב על הבן

כתוב בתחילת פרשת בא, "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך וגו'". וכתב בבעל הטורים, "באזני בנך וכן בנך, שעד כאן רחמי האב על הבן". ודבר זה מוזכר בפרשת וירא, שאבימלך ביקש מאברהם שישבע לו שיעשה חסד עם בניו ובני בניו, ופרש"י שהטעם שביקש רק על בניו ובני בניו הוא משום שעד כאן רחמי האב על הבן. ולכאורה אצל אבימלך זה מובן שכאשר מבקש שיעשה חסד עם צאצאיו מבקש רק על בניו ובני בניו ולא יותר, כיון שרק עד כאן רחמי האב על הבן. אבל כאן לא מובן, מה הקשר בין רחמי האב על הבן לענין סיפור יציאת מצרים, שלכן מוזכר בסיפור יציאת מצרים שיספר רק לבניו ולבני בניו. אלא רואים מכאן שכדי לספר את יציאת מצרים בצורה כזו שהבן יקבל את מה שהאבא אומר, זה חייב ללכת עם רחמי האב על הבן.

ובגמרא בבבא בתרא (דף כ"א א') מובא, שבתחילה מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה לומד תורה. שדרשו את הפסוק ולמדתם אותם את בניכם – ולמדתם אתם, שרק האב יכול ללמד את בניו תורה. משום שבשביל ללמד תורה צריכים להיות אבא, אי אפשר סתם ללמד תורה אלא זה צריך ללכת עם אבות ואולי גם אמהות. ולכן לפני תקנת יהושע בן גמלא שהמצב היה שמי שיש לו אב מלמדו תורה, ומי שרצה אין לו אב אין מי שילמדו תורה, כי לא שייך שאדם אחר ילמדו תורה. לימוד תורה זה לא רק לומר לבן מה אסור ומה מותר, אלא זה לתת חיים לבן, וממילא מי שאין לו אב אין מי שילמדו תורה.

שמעתי פעם מהגאון רבי אפרים בורדיאנסקי זצ"ל בשם הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, פשט נפלא שמואב בגמרא ביבמות (דף ס"ב ב') על הפסוק "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידיך", שמי שהעמיד תלמידים בצעירותו צריך להמשיך ולהעמיד תלמידים גם בזקנותו. ולכאורה מה החידוש בזה, ומדוע היה צד לומר שהוא לא יכול להמשיך ללמד תלמידים בזקנותו. הרי מסביר אנוני אומרים שאדרבא מי שהעמיד תלמידים בצעירותו, הוא בוודאי יכול להמשיך וללמד תלמידים בזקנותו שהוא כבר מכיר את דרכי הלימוד. אלא ביאר שכתוב בגמרא שזקן לא יכול להיות דין בסנהדרין, שכבר הוא מאבד מהרגישות והחמלה, ולכן היה צד שאינו יכול יותר ללמד תלמידים.

זה דבר כל כך פשוט, אבל כשמתבוננים האם כך העולם עושים שכאשר הבן נכנס לישיבה ממשיכים לדאוג לו, ולהיות בקשר עם הרבנים בישיבה, או שאומרים פעם שניה ברוך שפטרני, שב"ה שהוא בישיבה, וזהו. זה ראיתי אצל הגר"צ זצ"ל, וכי היה לו יותר זמן מאחרים, כולם יודעים את השקיעות והעמלות שלו בתורה, ולו היה זמן לבוא לישיבה כדי לשמוע מה נשמע. וכמה זה חשוב שגם הבן יידע שהוא בא, ושהבן יידע שעם כל העיסוקים שלו ועם כל הטרדות שלו בעניני הציבור, וגם שכל דקה שלו היא כל כך חשובה. אם נתבונן ונפנים את זה, אני חושב שעשינו משהו גדול לעילוי נשמתו. וראינו את זה אצלו שעם כל הגדלות שלו הוא היה בא ושואל. ואם הוא רצה שהבן יקבל בישיבה, הוא רצה שגם הבן יראה עד כמה שהוא משתדל לבוא, ועד כמה שהוא מכבד. וממילא עד כמה שתקבל בישיבה תקבל גם מהאבא. וממילא זה יש לו אב מלמדו תורה. תמיד השתוממתי והערצתי את זה, אבל זה רק בבואה אחת מהגדלות, שבשביל זה צריכים להיות גם גדול בתורה וגם גדול בעבודה וגם גדול במידות. כולם ראו את זה, ובוודאי ראו את זה כאן ביום יום, אבל אני מעיר כאן זווית מסויימת שאולי ראיתי אותה יותר ממה שאחרים ראו אותה והבינו אותה. אבל כשבאים להתבונן במה ללמוד ממנו, אני חושב שזה מסר גדול וחשוב מאוד.

כאילו ילדו

בפרשת במדבר כתוב "אלה תולדות אהרן ומשה", ובהמשך מוזכר רק את בני אהרן ולא את בני משה. ומפרש רש"י, "ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה, מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". לכאורה לא מובן, האם אנוח לא יודעים שכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו, הרי בקריאת שמע כתוב "ושננתם לבנך – אלו התלמידים", שהתלמידים קרויים בנים. ומה צריך כאן דרשה חדשה לומר שהמלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו. אלא הפשט פשוט, בפסוק ושננתם לבנך כתוב שהתלמידים קרויים בנים, אבל בפסוק של מלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו כתוב בזה דבר חדש. שלכאורה יש לדייק מהו הלשון "המלמד את בן חברו", מהו ההדגשה של "בן חברו", מדוע לא כתוב בסתמא "המלמד תלמיד כאילו ילדו". אלא שסתם מי שמלמד תלמיד זה כבר כתוב שהתלמידים קרויים בנים, אבל כאן כתוב הדגשה אחרת שהמלמד את בן חברו כלומר שהוא מלמד את הבחור כבן של האבא – בשותפות עם האבא, אז הוא נעשה כאילו ילדו. וההמשך בעמוד ג'

בימים הללו כאשר אבלים על חורבן בית המקדש, הסתלק לשמי רום הגאון הגדול רבי משה מרדכי חדש זצ"ל – ראש ישיבת אור אלחנן, וקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה יותר מחורבן בית המקדש.

ידידות מיוחדת היתה בין הגר"מ חדש זצ"ל לבין הגר"צ פלמן זצ"ל, שהתחיל עוד בהיות הגר"מ בחור בישיבת חברון, כאשר היה הגר"צ בא בשבתות לירושלים אל חמיו, ובמשך השבת למד בישיבת חברון. במשך השנים שלאחר מכן התעצם ביניהם קשר מיוחד, כפי שסיפר הגר"מ השנה בהספדו על הגר"צ ביום היארצייט י"ב בשבט תשע"ו. ונצטט מדבריו המאירים בספרים, שהביאו תועלת מרובה לשומעים, ודבריהם הם הם זכרונם.

כיבוד אב

הכרתי את הגר"צ כבר מצעירותי, בעת שלמדתי בישיבת חברון בגאולה, והוא היה בא אל חמיו לשבתות והגיע ללמוד בישיבה, והיה לומד שם בהתמדה עצומה, והיינו אומרים עליו בישיבה שהוא "המתמיד מבני ברק". ובהמשך השנים הייתי נפגש עימו בתל אביב, בהיותי אברך צעיר, וחמי היה גר בתל אביב, כאשר הייתי בא לשבתות לת"א, ואחר הצהריים הגעתי ללמוד בבית הכנסת, הייתי רואה את הגאון רב"צ מוסר שיעור בבית הכנסת "היכל מאיר" שברחוב מנה. וראיתי שהוא מגיע בטירחא גדולה ברגל מבני ברק. הכרתי את אחד הגבאים הרב ציוני, ושאלתי אותו למה הוא כל כך טורח להגיע מבני ברק כדי למסור את השיעור הזה. והוא חייך וענה לי, "הוא אחד מגדולי בני ברק, הוא לא בא לכאן כדי שבסוף יקבל את הרבנות, להפך הוא בכלל לא רוצה להיות רב כאן, והוא בא לכאן רק מצד כיבוד אב", אביו שהיה הרב של בית הכנסת כבר קצת מבוגר וקשה לו את המשא הזה, אז הוא הולך בדרך ברגל בשבת, כדי למסור את השיעור.

הכרת הטוב לישיבה

אבל עיקר הקשר עימו היה בהמשך השנים בעת שבנו שיחי' למד אצלנו בישיבה בירושלים, שמאז היה לנו קשר מיוחד, זכיתי להפגנה של ידידות עצומה מצידו. ואני חושב שיש בזה כמה מסרים גדולים שהם צריכים להיות מסר שמותר לי להביע אותם להציבור בני תורה. בדרך כלל אדם שבנו מצליח ומתעלה בישיבה, הרי הוא מרגיש הכרת הטוב אל הישיבה. יש אנשים שמרגישים הכרת טובה, אבל הכרת טובה של אדם גדול – אדם גדול בתורה, אדם גדול בעבודה, אדם גדול במידות, כאשר הוא מכיר טובה זה אחרת לגמרי, הוא עושה את זה בגדלות הכי גדולה. זה הביא אותי שזכיתי ממנו לכוז ידידות ואהבה, ואני אפילו מרגיש שעם כל רום גדלותו הוא היה בא אפילו קצת בהכנעה, כדי להביע את התודה ואת ההערכה.

זה צריך לימוד רבתי, אנוח יודעים את דברי הגמרא בבבא מציעא, "אבידת רבו ואבידת אביו, אבידת רבו קודמת, שאביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא". אבל יש עוד גמרא בכריתות (דף כ"ח א') שמדברת על הקדימה של רבו לאביו, ושם כתוב נוסח אחר "אתה ואבין חייבים בכבוד הרב". ולכאורה מהיכתי תיתי שאבין חייב בכבודו של הרב, ובפשוטו הכוונה שהאב חייב לכבד את הרב מדין תלמיד חכם. אבל באמת משמע יותר מזה, שכיון שהרב הוא רב של הבן זה מחייב את האב לכבדו, שהוא נעשה שותף עמך בגידול של הבן.

חייב בכבודו

ואם כתוב נוסח של "חייב בכבודו", למדנו מרבותנו שהפשט הוא שחייב לכבדו כבוד אמיתי מתוך הערכה וחשיבות, ולא רק כבוד חיצוני בלבד. וידועים דבריו של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל שכאשר כתוב שהבן חייב לכבד את האב, אז לא די שאני אכבד אותו למרות שאני לא חושב שזה כך, זה לא כבוד. אלא היה אומר בשם אביו הגאון רבי אלתר, שהיה אומר שכבוד זה נקרא למצוא באבא משהו שהוא חד בדרא ומתוך זה להעריכו ולכבדו. אני זוכר שר' חיים דיבר פעם באיזה מקום על זה, והוא הדדחים את הציבור כשהתחיל ואמר, "בזיכרון משה יש יהודי שהוא חד בדרא בגלילה".

ומה הפשט בזה, בכל אדם יש מעלות טובות, וידוע שהסבא מסלבודקא היה עמל למצוא בכל אחד את המעלה שלו, ולגדל אותו על פי זה, ולחייב אותו עם המעלה הזו. אבל כאן בכיבוד אב, הוא אמר שלכבד את האב זה לא הפשט לשחק, לעשות כאילו שהאב מכובד, ובוזה לצאת ידי חובה. אלא אם כתוב לכבד את האב, אז כיבוד אב מחייב למצוא באבא את המעלה הגדולה שלו, וממילא אני מכבד אותו, כי הוא באמת מכובד מצד מעלותו העצומה. וזה פשט נפלא בבין אדם לחברו, ובדברי חז"ל ששואלים לאדם אם "המלכת את חברך", בעל עין טובה מוצא בכל אחד מעלה מיוחדת ומגדל אותו ומכבד אותו על פי זה. אבל בשביל זה צריכים להיות צדיק, עניו, כי אחרת אי אפשר להשתחרר מהמידות. אבל כשיש עין טובה ומידות טובות, וידועים את המחויבות שהתורה מחייבת, שייך לעשות את זה בצורה שלמה ביותר.

סוד ההצלחה

זה אני חושב הרי כולם ברוך ה' שולחים את הבן לתלמוד תורה ולישיבה. ולפעמים כשלא מתבוננים, שולחים את הבן לישיבה ופתאום נעשים בעלי אמונת חכמים גדולה, ברוך ה' שהבן כבר בישיבה, ואני פטור מלדאוג לו. אז

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

263

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

כאילו נחרב בימיו

בית המקדש חרב מחמת החטאים, כמו שאמרו (יומא ט, ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שהיו בו שלוש עבירות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואמרו שם בגמרא ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם, היינו שבבית ראשון היה חטאם גלוי וידוע, שעברו על שלוש עבירות הנ"ל, וממילא ידעו לחזור בתשובה על זה, וכיון שחזרו בתשובה, נבנה שוב בית המקדש לאחר שבעים שנות הגלות, אמנם לא היה כמו בית המקדש הראשון, וחסרו בו חמישה דברים (יומא כא, ב), אבל היה בית המקדש.

ואילו מקדש שני חרב מחמת שנאת חינם, ועדיין החורבן נמשך, כדאיתא בגמרא שם אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם, היינו **שנאת חינם הוא חטא שאינו גלוי, שמי שחוטא בזה אינו מרגיש כלל שיש לו חטא, וכסבור שהוא צודק, ופעמים שהוא חושב גם שיש מצוה לשנוא, ואינו מרגיש שהשנאה היא שנאת חינם, וכיון שלא מרגישים את החטא בזה לא חוזרים בתשובה, ולכן החורבן נמשך עד היום.**

החטא הזה גורם להמשך החורבן, כמו שאמרו (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, היינו כי הסיבה שלא נבנה בית המקדש היא מחמת החטא של שנאת חינם, שלא מרגישים את החטא ולא עושים תשובה על זה, והדור אשם בחורבן, שלא מתקנים את החטא של שנאת חינם, ובזה גורמים להמשך החורבן.

ונתבונן מי אשם בחורבן, האם הגאונים והצדיקים שבכל הדורות גם היו אשמים בחורבן? וכי החזון איש היה אשם בחורבן? התנאים והאמוראים היו אשמים בחורבן? בודאי שלא, הם עצמם היו בשלמות בלי שנאת חינם, רק הכלל, כלל ישראל יש בהם שנאת חינם, והיא הגורמת להמשך החורבן, אבל הצדיקים אינם אשמים.

ומצינו כעין זה (תענית כד, א) שרבה גזר תענית על הציבור מחמת עצירת גשמים, וביקשו רחמים ולא נענו, ושאלו את רבה, הרי בדורו של רב יהודה כשגזרו תענית מחמת עצירת גשמים, והתענית הייתה כמו בתשעה באב שאסורים בנעילת הסנדל, רב יהודה היה שולף נעל אחת להתחיל בתענית ומיד היו יורדים גשמים, היינו כשרב יהודה הצטער בצער הכלל והתחיל לנהוג בתענית, מיד זה השפיע שירדו גשמים, ואילו בדורו של רבה מתפללים ומתענים תעניות ציבור עם חמישה עיניים ועדיין אין הגשמים יורדים, מה ההבדל, ומה היא הסיבה לזה?

ואמר להם רבה "מה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה", היינו שהכיר את עצמו שהוא לא פחות בדרגתו מרב יהודה, אלא שהדור של רב יהודה היה דור יותר טוב, ולא היה מה שיפריע לנס ולחסדי שמים, אבל בדורו של רבה הייתה ירידת הדורות, וכשהדור גרוע לא עוזר מה שיש צדיקים, ובני הדור אשמים שאינם חוזרים בתשובה.

וכך גם שנאת חינם, בודאי שהצדיקים לא חטאו בזה, רק בני הדור אשמים, שיש בהם שנאת חינם, ואינם חוזרים בתשובה.

והנה מי הם בני הדור שאשמים בחורבן, על מי הטענות יותר גדולות, האם על בני התורה או על סתם המון העם? ידוע ממרן הגרי"ז זצ"ל שאמר שעיקר התביעה היא מבני התורה, שהם יודעים יותר, ואילו המון העם אינם יודעים ואינם מבינים, והם תינוקות שנשבו, שלא נתחנכו ליראת שמים כראוי, והם שוגגים ואינם אשמים.

התביעה מבני התורה

והתביעה מבני התורה היא לא רק על שנאת חינם, אלא גם בשאר עניינים, וכגון ביטול תורה ולשון הרע שהם כנגד כולם (ספרי פרשת עקב וירושלמי ריש פאה) התביעה בזה מבני תורה גדולה יותר.

כמו שכתב הרמב"ן באגרתו שכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אפילו אם הוא חוטא, ואתה צדיק ולמדן יותר ממנו, שמא הוא שוגג ואתה מזיד, והתביעה עליך גדולה יותר, שאתה יודע ומבין יותר ממנו. השני הוא תינוק שנשבה, ואינו מבין חומרת לשון הרע וביטול תורה, לכן אינו מפחד ואינו נזהר מזה, אבל אתה בן תורה, ואתה יודע שיש השגחה, ויש גיהנום ועולם הבא, ממילא אתה מזיד והוא שוגג. אחרים הם שוגגים, ובני תורה יותר מזידים, ויותר אשמים. **נמצא שהתביעה היא עלינו, בני התורה, וכל אחד ואחד שהציבור מחשיבים אותו יותר, התביעה עליו גדולה יותר אם לא רואים עליו את ההנהגה שצריכה להיות.**

ונתבונן מה הם הפרטים הנדרשים מכל אחד ואחד. ראשית ביטול תורה, תלמוד תורה הוא מהדברים שאין להם שיעור כדאיתא בריש מסכת פאה, ומה הפירוש אין להם שיעור? שאפילו היסח הדעת מתורה הוא ביטול תורה, שאינו מחשיב את התורה כראוי לפי דרגתו, ולא אכפת לו על ביטול תורה במחשבה, וכן אמונה במחשבה, או תפילה במחשבה, כל אחד לפי כוחו כמה שהוא יכול, אם יכול יותר ואינו עושה, זהו מפני שחסר באמונה, ולכן יש אצלו זלוזל בזה.

ואמרו (יומא פו, א) היכי דמי חילול השם וכו' רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסיגנא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, היינו שרבי יוחנן לפי דרגתו אם ילך ארבע אמות בלי תורה זה כבר נחשב חילול השם, ואפילו אם הוא עוסק בתורה, רק הציבור נראה להם שבאותו הזמן אינו עוסק בתורה, זהו חילול השם, שגורם בזה רפיון אצל הציבור, והאשם תלוי בו, כיון שהוא אדם גדול שמחשיבים אותו ולמדים מהנהגתו.

עבודת התפילה

וכמו כן יש להתבונן על עבודת התפילה שלנו. בתחילת התפילה אנו מזכירים אתה חונן לאדם דעת וכו' חננו מאיתך דעה בינה והשכל, ומבקשים על זה בתחנונים "חננו", מלשון מתנת חיים, כמו עני שעומד בפתח ומתחנן שיתנו לו נדבה, כך מבקשים על דעה בינה והשכל, שאנו מרגישים שזה חסר לנו, ומבקשים בתחנונים על זה.

ומבקשים בברכה זו על שני עניינים, הא' הוא בקשה על ישרות השכל באופן כללי, שצריך שיהיה לו שכל הישר, כדי שידע את מה שהוא חייב, ומי שאין בו דעה ואין לו שכל, הוא מבולבל ואינו מיושב בדעתו, ואינו יודע את מה שהוא חייב, ועל זה מבקשים שיחונן אותנו הקב"ה בדעה ושכל הישר עם יישוב הדעת, וכן בינה והשכל, כל מיני דרגות של הבנה, שעל ידי זה נדע את מה שאנו חייבים, ונוכל לקיים הכל כפי החיוב המוטל עלינו. ועוד כלולה בזה בקשה גם על דעה בתורה, בינה בתורה, והשכל בתורה (ענין בדברי חמודות על הרא"ש ברכות פ"ה אות מג).

וכל אחד יתבונן בעצמו, האם באמת הוא מרגיש כך, שחסר לו דעה בינה והשכל, עד כדי כך שמבקש על זה בתחנונים? הלא הרבה פעמים אדם מרגיש שהוא בעל כישרון ומבין ולא חסר לו הבנה כלל.

ובאמת יש לדעת כיצד מבקשים על דברים כאלו שאדם חושב שיש לו כבר: כתוב בשולחן ערוך (או"ח צח, ג) שצריך להתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח, היינו בלשון תחנונים, עם ניגון של תחנונים, והעיקר הוא להרגיש תחנונים, כמו עני המבקש נדבה, וכיצד אפשר לבקש חנונו בזמן שאינו מרגיש שחסר לו, הרי זה כדובר שקרים.

והתירוץ לקושיא זה, כבר הזכרנו הרבה פעמים, שהתפילה היא בלשון רבים, ואינו מבקש רק על עצמו 'חנני', אלא בלשון רבים 'חננו', ואפילו אם הוא בעצמו אינו מרגיש האמת שחסר לו דעה, ואינו מבין שצריך לבקש על זה, מכל מקום בציבור ודאי יש כאלה שמבינים את האמת שצריכים לבקש על דעה, כי אין סוף למדרגות של דעה, וגם מה שיש לאדם דעה הרי זה

חסדי שמים וצריך לבקש תחנונים שהעדה תימשך, וכיון שמבקש בתפילתו בשביל הציבור, אינו נקרא בזה דובר שקרים.

אמנם אף על פי שאינו דובר שקרים, עדיין צריך להתבונן בעצמו, מדוע לא יהיה גם הוא מאלו שמבקשים תחנונים מכל הלב, הרי אמרו (סוכה מה, ב) ראיתי בני עלייה והם מועטים וכו' אם שניים הם אני ובני הם, היינו אפילו שבני עלייה הם מועטים, כדאי לי להימנות עליהם, ולא אכפת לי שהם מועטים, ואין מה להתבייש בזה, ב"ה בימינו הציבור מחשיבים את בני העלייה, ומדוע לא יהיה גם הוא בן עלייה.

וכן בברכת השיבנו וסלח לנו, האם אדם מרגיש באמת שיש לו חטאים, בדרך כלל הוא משער שיש לו חטאים, אבל האם הוא מבקש סליחה באמת מכל הלב, וכן בברכת רפאנו, מי שהוא אדם בריא ב"ה, ואינו מרגיש שצריך רפואה, רק יש אנשים אחרים בעולם שזקוקים רפואה, האם באמת הוא מצטער ואכפת לו כל כך עליהם? וכן בכל התפילות והבקשות יש להתבונן האם הבקשה היא באמת מעומק הלב.

וצריך גם לבקש מעומק הלב על הגאולה, ועל כפרת עוונות כלל ישראל, כמו שכתב הרמב"ן בביאורו על פרק הנה ישכיל עבדי (ישעיה נג, ו) על הפסוק כולנו כצאן כצאן תעינו איש לדרכו פנינו: יאשיש את ישראל בעבור כי הם בגלותם ישימו כל כוונתם בעסקי העולם, ומשים כל אחד כוונה לעצמו ביתו ועסקיו, **וראוי להם להיות בוכים ולהתפלל לפני השם לילה ויום שיכפר על עוון ישראל ויחיש קץ הגאולה**, כי המשיח בתשובה יבוא מיד, ואם לאו יתאחר עד הקץ הבא עליו בשבועה וכו', עכ"ל.

היינו שכלל ישראל אשמים בחורבן, שאינם בוכים ומתפללים להקב"ה שיכפר על עוונות הכלל, יש שנאת חינוס וביטול תורה ועוד עבירות בשוגג ובמזיד, וצריכים להתפלל להקב"ה ולבקש רחמים מלפניו שיערה רוח טהרה על הכלל שיחזרו בתשובה ויתכפרו עוונות כלל ישראל, כפי שאנו מבקשים בתפילה 'השיבנו' בלשון רבים, והיא בקשה על הכלל, שכל מי שצריך לחזור בתשובה ישוב בתשובה שלמה, ואם היינו בוכים ומתפללים באמת מכל הלב כבר הייתה הגאולה באה.

והנה הרמב"ן בודאי היה מתפלל על זה מעומק הלב, וכן כל הגדולים והצדיקים, אבל הכלל לא מתפללים מספיק, ומה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה, לכן העצה היא להתפלל ולבקש רחמים על הדור, ואם מבקשים רחמים מכל הלב זוכים לישועה.

וענין התפילה יש בה שני חלקים. ראשית התפילה עצמה, **שאדם מתפלל באמת ובלב שלם, זה עצמו דבר גדול מאוד, אפילו אם אין הבקשה מתקבלת, עצם התפילה שמתפלל זה כבר דבר טוב מאוד בשבילו**, שעל ידי התפילה הוא מתקדש ומתעלה, והתפילה משפיעה שמחה בכל העולמות העליונים כפי שהאריך בזה הנפש החיים, עצם התפילה היא דרגה גבוהה מאוד, ויש דרגה נוספת לזכות שתקבל בקשתו.

וזה הפירוש בנוסח התפילה: שמע קולנו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו וכו' ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו, שבתחילה מבקשים על התפילה עצמה, שתיחשב תפילה, ותתקבל ברחמים וברצון לפני הקב"ה, ואחר כך מבקשים ריקם אל תשיבנו, שגם הבקשה תתקבל ומן השמים ירחמו עלינו שנזכה לישועה.

ואמרו (ברכות ו, ב) שתפילה היא מהדברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, ופירשו בעלי המוסר כי התפילה עומדת ברומו של בני אדם, שהאדם נקרא עולם קטן, ועולמו של האדם מתרומם ומתעלה על ידי התפילה – אם הוא מתפלל כמו שצריך מכל הלב, ועל ידי שמתרומם הוא גם משפיע ומרומם את כל הבריאה.

הכל תלוי באמונה, אם יש אמונה כל ההתנהגות היא אחרת, ומה היא האמונה? שיש דין ויש דיין, יש גיהנום ויש גן עדן, יש עונשים בעולם הזה ובעולם הבא, ויש גן עדן ועולם הבא שאין לשער, עין לא ראתה אלוקים זולתך. זוהי האמונה, ובזה תלויה כל הנהגת האדם.

והדבר הראשון הוא תלמוד תורה, להתחזק בתורה, כל אחד לפי דרגתו להתקדם לאט לאט על ידי ההרגל, כפי שאנו מזכירים בברכות השחר "שתרגילנו בתורתך", וכאשר מתרגלים במשך הזמן זה כבר לא קשה, שההרגל נעשה לטבע. הרי בלימוד התורה יש מתיקות, וזה מושך ומעניין

מאד, רק צריך לדעת את השיטה כיצד ללמוד באופן המתאים לפי טבעו, שהלימוד יהיה מעניין ולא משעמם עבורו, ובצורה שירגיש את המתיקות, יש עצות לזה, ורק צריכים לחפש את העצות.

להתקדש!

והנה המסילת ישירים בפרק א' כתב כי מאחר שכל העתיד של האדם, כל חיי הנצח עם התענוגים הנצחיים, הכל תלוי בהנהגתו בעולם הזה, ממילא "ראוי לו שתהיה כל פנייתו רק לבורא יתברך, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה, אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו יתברך ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו", והיינו שיחשוב בכל המעשים שהוא עושה מה התועלת לחיי הנצח.

וזה נקרא קרבת אלוקים, לשבור המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו, ולהתקדש להיות האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, זו לא מדרגה רחוקה, כל אחד יכול להתקדש! יש מצוה והתקדשתם והייתם קדושים, ואמרו (יבמות כ, א) קדש עצמך במותר לך, ביד האדם להתקדש "בכל מעשה שיעשה" שתהיה כל כוונתו לשם שמים.

אמנם זה לא פשוט, אבל זה שייך. וכך כתב גם הרמב"ם בהלכות דעות (ג, ג) שאדם יכול להיות "עובד השם" בכל מעשה שהוא עושה, והביא מה שאמרו בפרקי אבות (ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, היינו גם כשעוסק בצרכי גופו, שייך שתהא כוונתו לשם שמים.

וכגון בשעה שהוא אוכל, אמנם הוא רעב ומוכרח לאכול, אבל יחשוב שעבודת השם מחייבת אותו לאכול, כי הוא כמו חייל בצבא המלך שמוכרח לאכול ולהשגיח על בריאותו כדי שיהיה לו כוח לעבודת המלך, ואם אינו אוכל הרי הוא מורד במלכות, כל אחד ואחד הוא חייל של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ועבודתו היא עבודת קיום כל המצוות, וצריך לאכול כדי שיהיה בריא ויוכל לקיים תרי"ג מצוות, ואם יחשוב על זה באכילתו, אזי גם האכילה תיחשב לו לעבודת השם.

ואמנם בדרך הטבע אדם אינו חושב על כך, ואוכל להנאתו, מפני שהתאוה מושכת אותו לזה, אך **התאוה הגשמית היא יצר הרע, וצריך להשתדל עד כמה שאפשר למעט בתאוות האכילה, ולהפחית הטעם והמתיקות באכילתו**, אמנם אי אפשר לאכול בלי שום טעם כלל, אבל עם פחות טעם עד כמה שאפשר. זה לא קל, ואי אפשר לדרוש מצעירים שינהגו ככה, אבל צריכים לדעת את המציאות הזאת.

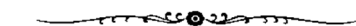
וביסוד התשובה לרבינו יונה הביא בשם הראב"ד כי **כשאדם אוכל ונהנה מאכילתו ישאיר מעט לכבוד שמים, לשבור את התאוה הגשמית, ולהזכיר לעצמו שתאוה זה לא דבר טוב**, אמנם אסור שלא לאכול כלל, וצריך להיות בריא כדי שיוכל לעבוד את השם, אבל למעט בתאוה עד כמה שאפשר, ובספק יש לנהוג לחומרא להיזהר בבריאות הגוף.

וזה הדרך להתקדש, והעצות לזה הן כמו שכתב במסילת ישירים, שלא להסחית דעת מחיי הנצח, וגם על ידי העצות הפרטיות שנותן המסילת ישירים בכל המעלות, בזהירות ובוזריות, כיצד למנוע קשיים ולהתרגל בעבודת השם, לכל יש עצות על פי חכמת הנפש.

ואפשר אפילו לשנות את הטבע, להתנהג ממידות רעות למידות טובות, כמו שכתב רבי ישראל סלנטר (אור ישראל י"ד) שלימוד המוסר מהפך את הטבע מרע לטוב, אמנם בלי לימוד המוסר לא שייך שישתנה הטבע, וצריכים ללמוד מוסר לידע את הדרכים כיצד לשנות את הטבע ולהתרגל במידות טובות על פי חכמת הנפש שבספרי המוסר.

וההרגל נעשה טבע, על ידי הרגל בתורה מקבלים אהבת תורה, ועל ידי הרגל במידות טובות מקבלים מידות טובות, כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (אבות ד, טו) שאם אדם עושה פעולות רבות של חסד מתוך אהבת חסד הוא מרגיל את עצמו בזה לאהבת חסד.

וכנה יש עוד עצות רבות המבוארות בכל ספרי המוסר, ובפרקי אבות, ולכולן יש מקורות בפסוקים, רק צריכים לעסוק בזה, בסדר המוסר הקבוע בישיבה, יחד עם תפילה, ושמירת כל סדרי הישיבה, זהו החיזוק הטוב ביותר שיכול להיות, ואשרי הזוכה והמזמנה!

לעילוי נשמת המשגיח הגה"צ
רבי **מרדכי עמרם יעקבזון** זצ"ל
ב"ר **בימין זאב** זצ"ל
נלב"ע ז' מנחם אב תשע"ה - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הגאון רבי **יעקב משה שוורץ** זצ"ל
בן ר' **בונם** זצ"ל
נלב"ע א' מנחם אב תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרב **שמואל ב"ר יצחק אפשטיין** זצ"ל
איש אמונה של גדולי ישראל
נלב"ע ד' מנחם אב תשע"ג - תנצב"ה